

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Kateřina Tkáčová

**Vnitřní důvody zhroucení čečenského státu
v letech 1996-1999**

Bakalářská práce

Praha 2009

Autor práce: **Kateřina Tkáčová**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Rudolf Kučera, CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

TKÁČOVÁ, Kateřina. *Vnitřní důvody zhroucení Čečenského státu*. Praha: Karlova univerzita v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2009. 122 s. vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Rudolf Kučera, CSc.

Anotace

Tato práce se zabývá hledáním vnitřních důvodů zhroucení čečenského státu v letech 1996 - 1999. V úvodu je postulována hypotéza, podle které je hlavní příčinou klanový charakter čečenské společnosti. Zhoubný vliv klanů jakožto neformální struktury založené na neformálních normách je ilustrován v teoretické části založené na několika тезích Francise Fukuyamy o státě a institucích a obecných charakteristikách klanů dle Cathleen Collins. Dále je popsán dlouhodobý historický vývoj čečenského etnika pro doložení specifických podmínek utváření čečenské identity. Následuje analýza důsledků první rusko-čečenské války a meziválečného období se zaměřením na hlavní politické aktéry, fragmentaci čečenské společnosti a wahhábismu. Pro faktické určení příčin zhroucení čečenského státu je použit analytický model CAST původně určený pro včasné odhalení hroutících se států. V závěrečné části jsou shrnuty a diskutovány výsledky tohoto modelu podávající důkazy o významně negativním vlivu klanové struktury čečenské společnosti na budování samostatného státu.

Annotation

This work analyses internal causes leading to failure of the Chechen state in years 1996-1999. An introductory hypothesis is postulated according to which the main cause lies in the clannish structure of the Chechen society. A pernicious influence of clans as informal structures based on informal norms is illustrated in the theoretical part that is based on several theses of Francise Fukuyamy about the state and institutions and on general features of clans according to Cathleen Collins. Then the long term historical development of the Chechen ethnics is presented in order to document the specific conditions under which the Chechen identity was formed. Moreover, an analysis of consequences of the first Russian-Chechen war is given focusing on the main political players, fragmentation of the Chechen society and Wahhabism. To evaluate the causes of the Chechen state failure an analytical model CAST initially developed for failed states identification is applied. Results provided by the analytical model are summarized and discussed in the last part of the work giving clear evidences of a significantly negative influence the clannish structure of the Chechen society had on the development of the sovereign Chechen state.

Klíčová slova

Čečensko, klan, tejp, wahhábismus, fragmentace společnosti, polní velitelé, analytický model CAST

Keywords

Chechnya, clan, teip, wahhabism, fragmentation of society, field commanders, analytical model CAST

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem

V Praze dne 22. 5. 2009

Kateřina Tkáčová

Poděkování

Na prvním místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce docentu Rudolfu Kučerovi za odborné vedení a přínosné konzultace. Mé poděkování také patří novinářce Petře Procházkové za cenné rady a připomínky. V neposlední řadě bych poděkovala mnoha Čečenkám a Čečencům, kteří mi poskytli cenné informace o specifické kavkazské mentalitě a zvycích.

Obsah

Úvod	10
1 Teoretická východiska	11
1.1 Hypotézy	11
1.2 Teorie Francise Fukuyamy	12
1.2.1 Stát	13
1.2.2 Instituce	14
1.2.3 Normy	16
1.2.4 Sociální sítě	18
1.2.5 Slabý stát	18
1.3 Metodologický rámec: CAST	19
1.3.1 Failed State Index	20
1.3.2 Klíčové státní instituce	21
1.3.3 STINGS	22
1.3.4 Koncepční mapa	22
1.4 Klanová společnost	23
1.4.1 Definování pojmu klan a jeho struktury	23
1.4.2 Klanová politika a meziklanové vztahy	26
1.4.3 Proč klany existují spolu s moderním státem?	26
1.4.4 Klany versus stát	27
1.4.5 Tradiční struktura klanů v Čečensku	28
1.4.6 Stav klanů v letech 1996-1999	31
1.5 Wahhábismus	35
1.5.1 Islám v Čečensku	37
1.5.2 Wahhábismus v Čečensku	40
2 Čečenské reálie	43
2.1 Historie Čečenska	43
2.1.1 Bojovné 19. století	43
2.1.2 Čečensko v Sovětském svazu	44
2.1.3 Čečenská nezávislost?	45
2.1.4 První rusko-čečenská válka	46
2.2 Antropologický profil Čečenců	47
2.3 Čečenská identita	50

3	Meziválečný vývoj (1996-1999)	52
3.1	Důsledky války	52
3.1.1	Chasavjurská dohoda	52
3.1.2	Ekonomické důsledky války	53
3.1.3	Změny v čečenské společnosti	55
3.2	Prezidentem Aslan Maschadov	58
3.2.1	Volby roku 1997	58
3.2.2	Polní velitelé a kriminalita	61
3.2.3	Motivace jednotlivých polních velitelů	65
3.3	Zformování politické opozice	67
3.4	Vpád do Dagestánu	73
4	Čečensko - Failed State?	73
4.1	Failed State Index	74
4.1.1	Sociální indikátory Failed State Index	74
4.1.2	Ekonomické indikátory Failed-state Index	77
4.1.3	Politicko-vojenské indikátory Failed-state Index	79
4.2	Klíčové státní instituce	85
4.2.1	Politické vedení	85
4.2.2	Soudní systém	86
4.2.3	Bezpečnostní složky státu	86
4.2.4	Veřejná správa	87
4.3	STINGS	88
4.3.1	Překvapení	88
4.3.2	Spouštěč	88
4.3.3	Výstřednost	89
4.3.4	Národní temperament	89
4.3.5	Kazisvět	89
4.4	Koncepční mapa konfliktu	90
4.5	Zhodnocení výsledků CAST	90
5	Hlavní příčina rozpadu čečenské státnosti: Klany versus wahhábismus	91
5.1	Nepřímé důkazy o tejpové struktuře čečenské společnosti	92
5.1.1	Interpretace meziválečného vývoje pomocí pravidel klanové politiky	92
5.1.2	Základní znaky klanové společnosti v meziválečném Čečensku	94
5.2	Proč ne wahhábismus	95
5.3	Neformální normy, sociální sítě a stát	95
5.3.1	Stát	96
5.3.2	Instituce	96
5.3.3	Neformální normy	97
5.3.4	Sociální sítě	98
5.3.5	Slabý stát	98

Závěr	100
Použitá literatura	102
Přílohy	106

Seznam obrázků

1	Výkonnost a státnost (Zdroj: Fukuyama, 2004)	14
2	Výstupy státního sektoru (Zdroj: Fukuyama, 2004)	16
3	Normy (Zdroj: Fukuyama, 2006)	17
4	Grafické znázornění hodnot jednotlivých indikátorů (zdroj: autor)	85
5	Koncepční mapa (Zdroj: autor)	90
6	Výstupy Čečenského státního sektoru (Zdroj: autor)	97
7	Jednotlivé systémy norem v Čečensku (Zdroj: autor)	98

Seznam tabulek

1	Funkce státu (Zdroj: Fukuyama, 2006)	13
2	12 indikátorů Failed State Index (Zdroj: Baker, 2006)	21
3	Hodnoty jednotlivých indikátorů a průměrné hodnoty daných skupin (zdroj: autor)	84
4	Hodnocení klíčových státních institucí	87

Úvod

V roce 1996 byla ukončena první rusko-čečenská válka. Závěry dohod o ukončení bojových operací na obou stranách však nepřinesly jasná ustanovení o budoucím statutu Čečenské republiky, neboť se jednalo o otázku velmi citlivou pro obě strany. Bylo tak rozhodnuto o odložení řešení mezinárodněprávního statutu Čečenska na pozdější dobu. Došlo k situaci, kdy se Čečensko stalo téměř nezávislým státem. Malá kavkazská republika sice byla finančně a do velké míry i zahraničněpoliticky závislá na Moskvě, nicméně vnitropolitické záležitosti Čečenské republiky byly ovlivňovány minimálně.

Období 1996 až 1999 tak bylo de facto druhou etapou moderní historie čečenského národa, kdy si mohl sám rozhodovat o svém státním zřízení a politických krocích bez výraznějších vnějších zásahů. Toto období nezávislosti však nebylo korunováno úspěchem. Bohužel skončilo totálním zhroucením státu, neboť došlo nejen k rozpadu státní moci, institucí, ale nakonec i k ozbrojené intervenci ze strany Ruské federace.

V současné době je Čečensko pevně ukotveno v Ruské federaci a spravováno, tak jako ostatní subjekty federace. Nicméně ani dnes nelze říci, že problémy, které způsobily pád republiky v roce 1999, jsou vyřešeny. Mnohdy dokonce nejsou ani jasně specifikovány. Domnívám se tak, že je velmi důležité studovat politické dění a dynamiku společnosti v Čečensku v letech 1996 až 1999, neboť odhalení příčin pádu tehdejšího režimu nám může napomoci lépe pochopit současný složitý a velmi nejistý vývoj.

Právě v druhé polovině 90. let se projevíly vlastnosti čečenské společnosti, které byly mnohými již pokládány za dávno zničené sovětskou vládou. Jednalo se zejména o **klanovou společnost a islám**. Tyto dvě bezpochyby základní charakteristiky čečenské společnosti ukázaly, jak mohou za určitých podmínek být budování státu nápomocné, ale bohužel také jak dokáží stát zcela destabilizovat.

O negativním vlivu islámu (zejm. wahhábismu) na budování čečenského státu bylo napsáno již mnoho knih i odborných článků. Většinou se zabývají proměnou čečenského národněosvobozenického hnutí v radikální džihádistické až teroristické hnutí či blízkými vztahy čečenských polních velitelů s prominenty al-Kájdý. Bohužel málo odborných textů bylo napsáno o roli klanové společnosti. Domnívám, že právě existence silné klanovosti v Čečensku způsobila postupný kolaps republiky završený rokem 1999. Klan představuje subnacionální identitu, která je ve svém důsledku ve většině případů zcela v rozporu s moderním byrokratickým státem.

Ve své práci se tak pokusím popsat a analyzovat **dění v Čečensku od ukončení první rusko-čečenské války v roce 1996 do začátku druhé rusko-čečenské války v roce 1999**. Pomocí stanovení příčin rozpadu Čečenské republiky a jejich relevance se pokusím dokázat, že za zhroucením státu a následnou druhou rusko-

čečenskou válkou nestojí radikální islám v podobě wahhábismu, ale klanový charakter čečenské společnosti.

Jako teorie jsou použity teze Francise Fukuyamy načrtnuté v knihách *Budování státu* a *Velký rozvrat*. Zabývají se především neformálními normami a neformálními strukturami a jejich vlivem na stát.

Pro systematické zpracování příčin zhroucení čečenského režimu druhé poloviny 90. let je použit analytický model **CAST**. Ten však musel být výrazně upraven vzhledem k nedostatku informačních zdrojů. Dále pak byla použita **analytická metoda** a to zejména pro část vyhodnocující jednotlivé indikátory tohoto modelu a pro porovnání relevance klanovosti a wahhábismu a jejich vlivu na destabilizaci státu.

Jak již bylo napsáno problematika Čečenska v letech 1996 až 1999 se potýká s nedostatkem či fragmentací informací a to zejména v oblasti statických údajů (sociálních i demografických) velmi důležitých pro použití CAST. Informační zdroje jsou tvořeny monografiemi zabývajícími se genezí rusko-čečenského konfliktu, odbornými články rozebírajícími jednotlivé aspekty čečenské problematiky.

1 Teoretická východiska

1.1 Hypotézy

Základní hypotézou práce je teze, že postupný kolaps Čečenské republiky byl způsoben především klanovým charakterem čečenské společnosti, která ze své podstaty neumožnila vybudování moderního byrokratického státu.

Po skončení první rusko-čečenské války si Čečenci začali téměř bez vnějších zásahů budovat svůj stát. Sami se museli rozhodnout, jaké státní zřízení vytvoří, zda sekulární či teokratické, demokratické či nedemokratické. Bylo nutné také vybudovat znovu státní instituce a základní infrastrukturu, která by zajišťovala alespoň fundamentální potřeby obyvatelstva. Nelze říci, že by Čečenci s tímto státotvorným procesem začali zcela od nuly a bez jakéhokoli předchozího základu. Samozřejmě systém institucí a infrastruktura existovaly v této malé kavkazské republice již v dobách Sovětského svazu. Obé však bylo dosti zničeno první rusko-čečenskou válkou v letech 1994-1996. Navíc bylo nyní třeba přizpůsobit celý politický systém specifikám čečenského národa, který příliš neoceňoval sovětský systém vládnutí.

Mladá Čečenská republika se tak pustila do budování své státnosti. Tento proces změn lze nazvat tranzicí. Pro všechny státy je takovéto období velmi těžké a někdy i ohrožuje jejich samotnou existenci. Ničení starých pořádků a budování nových znamená nutně oslabení státní moci. Pokus o státotvorný proces bohužel v Čečensku

vyústil v meziklanové násilí a nakonec zhroucení státu korunovaného další invazí ruských vojsk.

Pokud je stát slabý, což státy v tranzici a po ničivém konfliktu bývají, moc klanů roste. Základním úkolem klanu je chránit své členy, zajišťovat jejich základní potřeby a získávat moc. Aby tohoto dosáhly, musí odčerpávat státu část jeho moci a ekonomických zdrojů. Tím na jednu stranu stát potřebují, na druhou jej destabilizují a delegitimizují. V případě Čečenska došlo až k úplnému zhroucení. Během doby, kdy se stát hroutil, ztratily klany i část své moci a ekonomických zdrojů, jež braly státu. Proč? Policie či výnosný obchod s ropou, kde se jednotlivé klany pomocí svých členů snažili uplatnit svou moc a získat pro sebe co nejvíce benefitů, se postupně hroutily a již nepřinášely kýžené zisky. Stát tak měl stále méně moci a ekonomických zdrojů, které by bylo možné rozkrást. Docházelo tak ke stupňujícímu napětí mezi státem a nestátními aktéry (např. klany a polními veliteli), které bylo završeno invazí několika čečenských polních velitelů do Dagestánu. Vše bylo ukončeno intervencí ruské armády.

I přesto že invaze do Dagestánu byla vedena především wahhábistickými polními veliteli, nedomnívám se, že by wahhábismus a radikální islám stál za zhroucením Čečenské republiky. Samozřejmě jej nelze označit za státotvorný prvek, nicméně v případě Čečenska byl pouze jedním z pomyslných hřebíčků do rakve, byť významným. Již před invazí do Dagestánu čečenský stát byl ve stavu těsně před zhroucením a neschopnost zabránit invazi do Dagestánu byla jen důkazem této skutečnosti.

Domnívám se, že wahhábismus byl instrumentem několika významných Čečenců pro získání financí, zbraní a politické podpory od islámských států či al-Kájdý. Rozhodně nebyl většinovým náboženstvím čečenské společnosti, která se přiklání spíše k sufismu, jenž umožňuje praktikování adatů a uctívání svatých.

Wahhábismus a klanový charakter čečenské společnosti se vzájemně vylučují, především proto že wahhábismus představuje internacionální identitu, zatímco klanovost vytváří u Čečenců identitu subnacionální, kterou nadto wahhábismus odvrhuje. I přesto mají tři základní znaky společné. Oboje má neformální charakter, představuje sociální síť a zdroj identity. Kombinace těchto tří prvků zaručuje destabilizaci státu.

1.2 Teorie Francise Fukuyamy

Nelze říci, že by Francis Fukuyama vytvořil ucelenou teorii zabývající se budováním státu, slabými státy či státy v úpadku, nicméně se těmito tématy ve svých knihách zabývá a přináší tak zajímavé myšlenky. Rozhodla jsem se pro svůj teoretický koncept použít některé z jeho tezí sepsaných zejména v knihách *Budování státu podle Fukuyamy* a *Velký rozvrat*.

MINIMÁLNÍ FUNKCE
výroba statků vhodných pro společnost
Obrana, vláda zákona a pořádku
Ochrana vlastnických práv
Makroekonomické zásahy
Veřejná zdravotní péče
zlepšování efektivity
Ochrana chudých
STŘEDNĚ DŮLEŽITÉ FUNKCE
řešení externalit
Vzdělání, ochrana životního prostředí
regulace monopolů
rekvalifikační programy a distribuce informací
Pojištění a regulace financí
Sociální pojištění
NADSTANDARTNÍ FUNKCE
Hospodářská politika
Redistribuce bohatství

Tab. 1 – Funkce státu (Zdroj: Fukuyama, 2006)

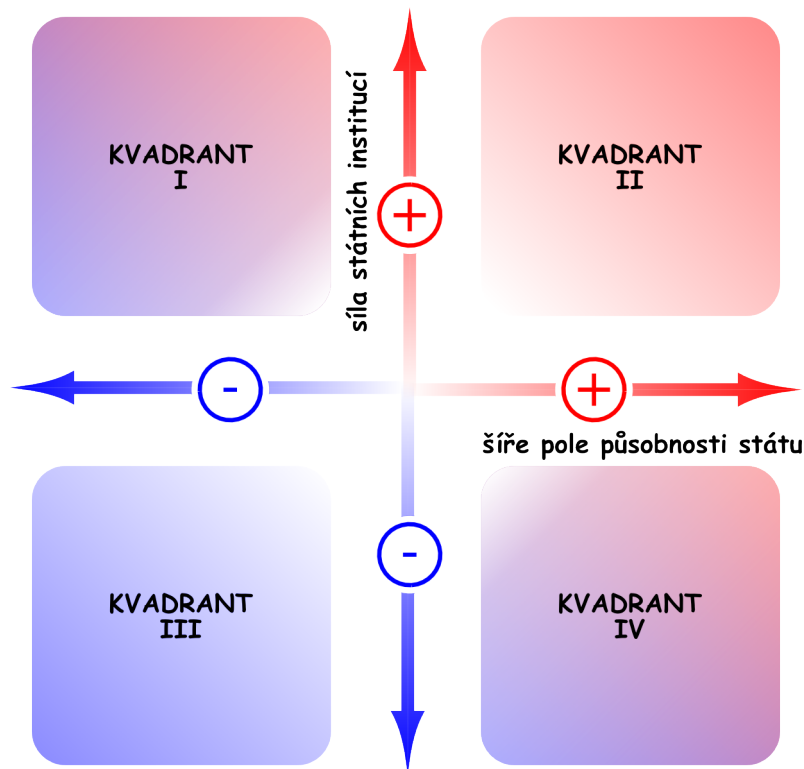
1.2.1 Stát

Stát hraje ve Fukuyamově díle samozřejmě velmi důležitou roli. Zabývá se především jeho funkcemi a výkonností ve vztahu k šíři pole jeho působení. Neuvádí vlastní definici státu, ale tu, kterou vytvořil Max Weber: stát je lidské společenství, které úspěšně užívá monopolu legitimizovaného násilí v rámci jednoho teritoria. Tu však dále doplňuje pomocí určení jednotlivých funkcí státu a jejich relevance (Tab. 1) (Fukuyama, 2004, s. 17).

Fukuyama ve svém přehledu rozděluje funkce státu na tři skupiny dle jejich důležitosti. Mezi nutné (minimální) funkce státu řadí například vládu zákona či veřejnou zdravotní péči, vzdělání určuje jako středně důležité a hospodářskou redistribuci označuje za funkci nadstandardní.

Dále pak Fukuyama upozorňuje na důležité rozlišení dvou klíčových pojmů pro jeho pojetí státu: pole působnosti a kapacita institucí. Pole působnosti státu poukazuje na množství funkcí, které stát vykonává a které si klade za cíl vykonávat. Zatímco kapacita institucí hovoří o schopnosti státu naplánovat a dokončit své cíle či o schopnosti vynutit si jednoznačné dodržování zákona. Jinými slovy Fukuyama striktně rozlišuje mezi tím, co by stát chtěl vykonávat a tím, čeho je ve skutečnosti schopen (Fukuyama, 2004, s. 18-19). Jednotlivé státy tak lze rozdělit podle toho, do kterého kvadrantu grafu výkonnosti státnosti patří (Obr. 1).

Za ideální řešení je označen kvadrant I, kde je pole působnosti státu malé a síla

Obr. 1 – Výkonnost a státnost (Zdroj: Fukuyama, 2004)

státních institucí naopak velká. Bohužel mnoho (zejména rozvojových států) zůstává v kvadrantu III. Zde je rozsah působnosti mnohem větší, ale síla a schopnost institucí plnit stanovené státní funkce velmi malá (Fukuyama, 2004, s.27). Fukuyama tak usuzuje, že pro dosažení stabilního a fungujícího státu je mnohem důležitější síla státních institucí než rozsah působnosti státu (Fukuyama, 2004, s.30).

Konkrétním typem státního zřízení (parlamentní či prezidentský systém) se Fukuyama nezabývá.

1.2.2 Instituce

Fukuyama považuje kvalitní a dobře fungující instituce za základ ekonomického růstu a udržení státnosti. Zabývá se tak jimi do hloubky. Uvádí však, že není možné najít či stanovit optimální a univerzální model systému institucí. To zejména proto, že se kulturní prostředí jednotlivých zemí dosti liší a také proto, že se od institucí často očekává naplňování protichůdných cílů. Například spravedlivé redistribuce společných zdrojů či rovnost jednotlivých etnik nejde příliš dohromady s hospodářskou soutěží (Fukuyama, 2004, s. 35).

Nelze sice říci, jak by měla dobrá a kvalitní instituce vypadat, nicméně lze říci, jakým způsobem by měla pracovat. Fukuyama tvrdí, že dobrá státní instituce by měla průhledně a efektivně sloužit potřebám občanů, což se nejlépe naplňuje v demo-

kracii. Vzhledem k tomu, že za jediný skutečný zdroj legitimacy považuje Fukuyama demokracii, má tak kapacita institucí významný vliv na legitimitu režimu jako takového. Demokracie by tam měla být nejen cílem rozvoje země, ale zároveň způsobem dosažení ekonomického růstu (Fukuyama, 2004, s. 36, 38).

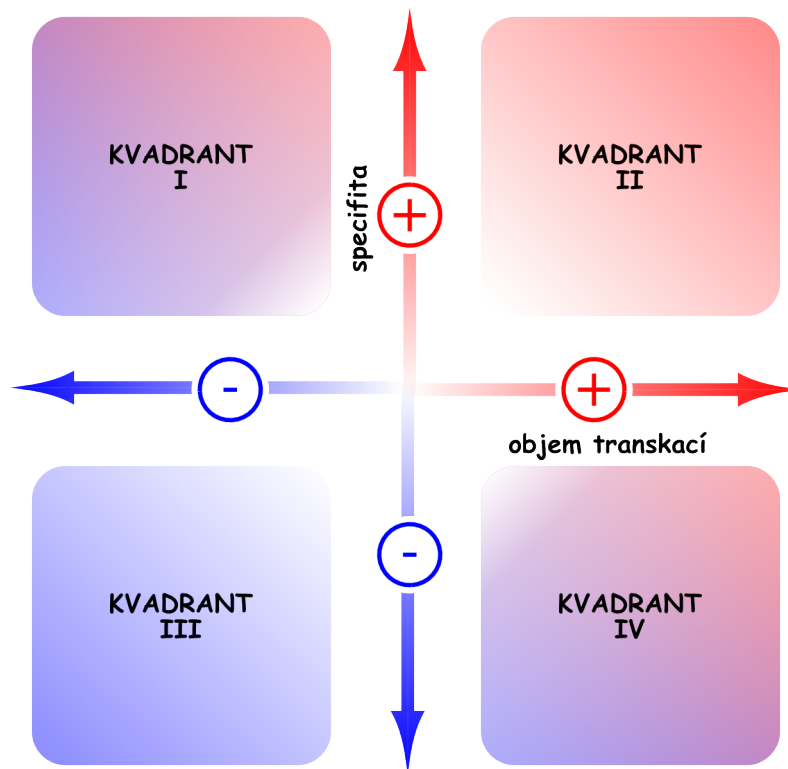
V mnohých ekonomicky slabých a nerozvinutých zemích jsou právě instituce a jejich nefunkčnost tím hlavním problémem a překážkou rozvoje a tím i stabilizace státnosti. Proto se státní reformy a zahraniční rozvojová pomoc snaží soustředit na přeměnu institucí. Aby však mohly být instituce reformovány, je k tomu třeba poptávka po této reformě uvnitř dané země. Fukuyama tvrdí, že pokud neexistuje, není možné kýžené změny s úspěchem provést. Často bývá problémem to, že společnost jednoduše nerozumí lepší či horší kvalitě či výhodnosti alternativní instituce. Spouštěčem poptávky po reformě institucí často bývá nestandardní situace. Tou může být například vnitřní konflikt, válka, revoluce či finanční krize (Fukuyama, 2004, s. 43-45).

V nerozvinutých zemích bývá hlavní překážkou reformy institucí nedostatečná poptávka po ní. V tomto případě uvádí Fukuyama jako další možnost vytvoření poptávky zvenčí. To lze učinit buď přímým převzetím politické moci v zemi, nebo tlakem na uskutečnění reformy pomocí rozvojových programů, ekonomické pomoci apod. Nicméně ani reforma vyvolaná zvenčí nemá šanci na úspěch, pokud ji nepožadují a nepodporují alespoň elity dané země (Fukuyama, 2004, s. 46-47).

Dalším problémem institucí je skutečnost, že není zcela možné jednoznačně určit míru kvality jejich fungování. Fukuyama tak zavádí pojem specifita, který označuje schopnost monitorovat výstup nějaké služby. Například automechanik má vysokou specifitu, neboť jeho pracovní neschopnost se ihned jasně projeví, nicméně třeba vysokoškolský pedagog požívá nízké specifity, neboť jeho schopnost či neschopnost se může projevit až po dlouhé době a to ne zcela jasně. Jeho úspěch nespočívá totiž pouze na jeho kvalitách, ale též schopnostech jeho studentů (Fukuyama, 2004, s. 64-67).

Obr. 2 dává do souvislosti specifitu a objem transakcí, který poukazuje na převoditelnost jednotlivých institucí. Pokud je objem transakcí nízký a specifita vysoká (tj. kvadrant I), znamená to, že takovou instituci lze takřka zkopírovat z jedné země a převést do druhé. Jedná se například o centrální banky. Jako příklad lze uvést úspěšné reformy bankovního sektoru v Latinské Americe, které byly uskutečněny pomocí vyslání zkušených technokratů do těchto zemí. Naopak instituce v kvadrantu IV požadují velký objem transakcí a mají nízkou specifitu, je tedy nutné, aby byly co nejvíce přizpůsobeny místním podmínkám dané země. Jsou to tedy instituce, s nimiž mají vlády největší problémy. Kapacita administrativy tak není přenosná úředníky z vyspělých států do těch méně vyspělých (Fukuyama, 2004, s. 89).

Dalším významným problémem spjatým s institucemi je identita. V moderních spo-

Obr. 2 – Výstupy státního sektoru (Zdroj: Fukuyama, 2004)

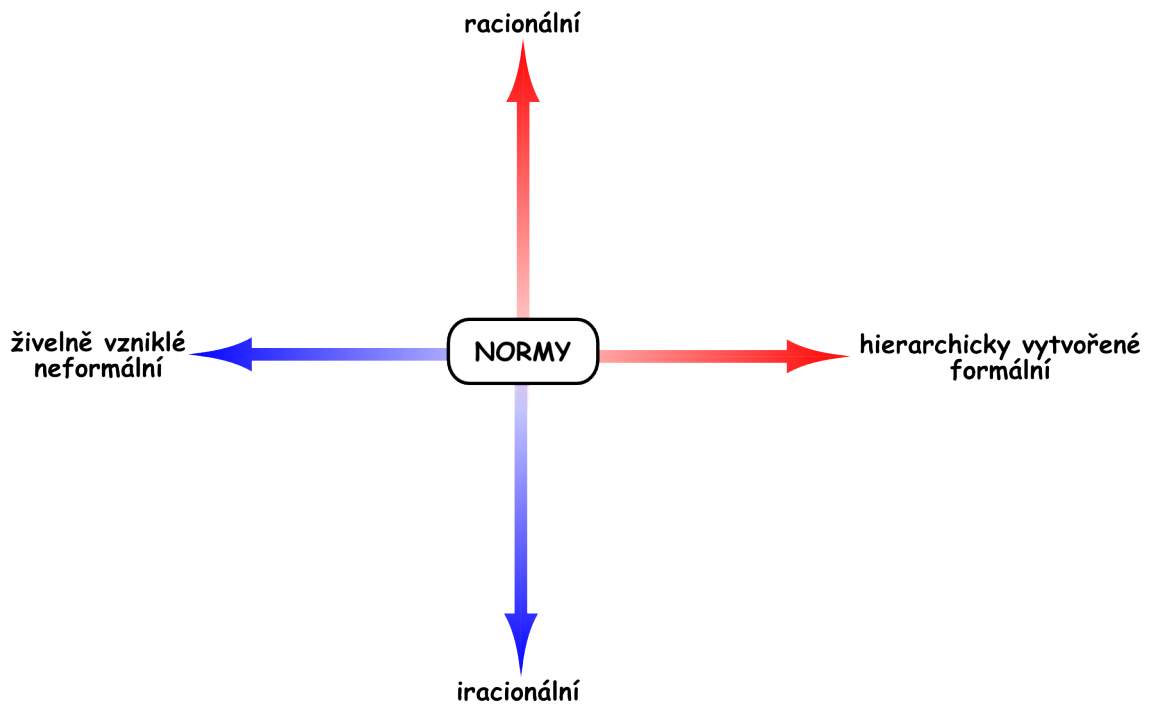
lečnostech se identity jednotlivců multiplikuji. Dochází tak k oslabování primárních sociálních vztahů (např. příbuzenské vazby), čímž je umožněno posílení identifikace s pracovním prostředím. U pracovníků v méně rozvinutých zemích však primární sociální vazby zůstávají silné (Fukuyama, 2004, s. 73). Závazky vůči příbuzným tak převažují nad smluvními závazky, které jsou dány pracovním poměrem. V takové situaci je jistá míra nefunkčnosti institucí nutná a nevyhnutelná (Fukuyama, 2004, s. 88), neboť formální normy jsou zde zastíněny normami neformálními.

1.2.3 Normy

Normy lze označit za pravidla chování, která utvářejí sociální řád. Fukuyama rozlišuje mezi normami formálními a neformálními. Ty formální jsou vytvářeny hierarchickým zdrojem moci, zatímco ty neformální vznikají živelně. Oba typy norem mohou být iracionální, tedy obvykle zděděné, a racionální, o jejichž alternativách se před jejich přijetím diskutuje (Fukuyama, 2006, s. 158-159).

Původ norem lze spatřovat v lidské spolupráci, která začíná u příbuzných jedinců. Je známo, že altruismu je přímo úměrný k míře příbuznosti, což dokazuje existence nepotismu i v moderních státech. Proč má právě příbuzenství takový vliv na altruistické chování si můžeme ukázat pomocí věžňova dilematu ¹. Nejistota spolupráce

¹Věžňovo dilema je jedním z modelů teorie her. Dva vězňi se dohodnou na spolupráci při útěku

Obr. 3 – Normy (Zdroj: Fukuyama, 2006)

se dá snížit opakovanou interakcí. Tu posiluje reciproční altruismus, který umožňuje spolupracovat bez vážnějších obav ve skupině. Nejedná se přitom ani o tržní směnu ani o čistý altruismus, neboť se zde zboží nevyměňuje ve stejnou chvíli a obě strany čekají, že se jim bude jejich služba oplacena (Fukuyama, 2006, s. 181-186). Spolupráce ve skupině příbuzných je bezpečnější jednak proto, že zde jsou lidé, které známe a víme o jejich pověsti, jež nám napoví, zda se jedná o člověka, který podvádí či nikoli (Fukuyama, 2006, s. 189).

Ačkoli v modernizované společnosti vznikají normy převážně v kvadrantu I (Obr. 3), nemizí zde neformální normy (Fukuyama, 2006, s. 199-200), neboť schopnost spolupracovat ve skupině (v neformální) je významnou konkurenční výhodou, kterou můžeme nazvat sociálním kapitálem (Fukuyama, 2006, s. 186. Tuto skutečnost podtrhuje Coaseho teorém, který říká, že pokud jsou transakční náklady ²nízké, umí si aktéři své problémy vyřešit sami a nepotřebují k tomu žádnou formální moc, čímž vytvářejí živelné neformální normy. Jako příklad můžeme uvést neformální pravidla dodržovaná velrybáři při lovu, když se o chycení velryby zaslouží více než jedna posádka lodi (Fukuyama, 2006, s. 203).

Živelné neformální normy mohou být sice důležité pro konkurenceschopnost jednotlivých skupin, ale nemohou nikdy zcela nahradit normy formální hierarchické, neboť

z vězení. Pokud ani jeden z nich nic neprozradí, dostanou se oba ven. Pokud to jeden z nich oznámí, získá za odměnu snížení trestu a druhý naopak navýšení trestu. Pokud to oznámí oba dva, dojde k navýšení trestu u obou. Je tak jasné, že nejvýhodnější strategie je nepodvést svého partnera.

²Transakční náklady znamenají cenu vyjednávání (např. finance, námaha, čas) při řešení problému.

samy nikdy nedokáží nastolit řád v celé společnosti. Živelné normy se dají uplatnit pouze v malé skupině lidí a nikoli v celé společnosti. Pokud je totiž skupina příliš velká, vytrácí se znalost pověsti všech jejích členů a vzájemné interakce se stávají dle věžňova dilematu nejisté. Musí tak nastoupit formální instituce jako jsou soudy a policie (Fukuyama, 2006, s. 225). Dále jsou neformální normy neprůhledné pro nečleny skupiny. Nečlenové tak bývají často sankcionováni za jejich porušení, aniž by si byli vědomi, co udělali. Navíc díky vlivu tradice dochází k tomu, že přežívají i normy škodlivé a neúčinné. Normy se totiž předávají pomocí socializace z jedné generace na druhou a tak jejich porušení by mohlo vést k významnému narušení integrity celé skupiny (Fukuyama, 2006, s. 230-232). Je totiž nutné si uvědomit, že pokud přijme určitá skupina lidí sadu norem (byť neformálních), přijímá s nimi též určitou kulturu a hodnoty (Fukuyama, 2004, s. 39).

1.2.4 Sociální sítě

V předchozí kapitole bylo mimo jiné pojednáno o neformálních normách a sociálním kapitálu. Jednou z variant sociálního kapitálu je právě sociální síť, tedy uspořádání nehierarchického typu. Síť tak představuje skupinu lidí, kteří jsou spojeni společnými neformálními normami, společnými hodnotami a morálním vztahem důvěry (nikoli mocenským vztahem). Nadto členové takové sítě se nechovají anonymně, ale dle pravidel recipročního altruismu. Členové sítí si jsou tak citově blíže a vychází si ve svých potřebách vstřícně. Důležitým znakem takovýchto sítí je vysoká rychlost komunikace, která není svázána zpomalujícími formálními pravidly (Fukuyama, 2006, s. 211-213).

Problém však může nastat ve chvíli, kdy se takováto neformální síť překryje se s formální organizací. V takovém případě pak dochází k protekcionismu mezi členy neformální sítě a informace proudí mezi nimi rychleji a k nečlenům sítě se nemusí vůbec dostat. Za základní negativní znaky neformálních sítí můžeme označit: nepotismus, protekcionářství, nesnášenlivost, myšlenkovou omezenost či neprůhledné organizační systémy. Pokud například ve státní instituci existuje neformální síť, jejíž členové jsou jen někteří zaměstnanci této organizace, může dojít k významným organizačním problémům. Pokud naopak síť pohlcuje všechny zaměstnance, chod organizace je rychlý, pružný a velmi efektivní. Sociální sítě tak za vhodných podmínek mohou být významným zdrojem sociálního kapitálu i v moderních společnostech (Fukuyama, 2006, s. 213-216).

1.2.5 Slabý stát

V předchozích podkapitolách byly popsány teze Francise Fukuyamy týkající se funkcí státu, výkonnosti státních institucí a charakteru norem a neformálních sítí. Již tedy

víme, že slabý stát lze definovat jako stát s nedostatečně silnými institucemi (nikoli malým polem působnosti), což často bývá doplněno o nedostatek legitimacy, jež může být dána politickému systému pouze existencí demokracie. Slabé vlády také ztrácí svou svrchovanost, čímž zvyšují možnost intervence ostatních států, které jejich slabost ohrožuje (příliv uprchlíků, nekontrolovaný obchod s drogami apod). Jako příklad lze uvést Afghánistán, jehož svrchovanost před invazí USA byla pouze fiktivní (Fukuyama, 2004, s. 100).

Slabé státy se staly po 11. září 2001 hlavním tématem mezinárodních vztahů. Ukázalo se totiž, že mocenské vakuum, které vytváří, může být zaplněno mafiemi či teroristickými skupinami. Posilování a budování státu se tak stalo klíčové pro bezpečnost celého světa (Fukuyama, 2004, s. 121-122).

Co však takové budování státu znamená? Jedná se o vytváření institucionálních kapacit státu natolik silných a funkčních, aby byly schopné přežít i ukončení pomoci ze zahraničí. Samozřejmě tento proces by se měl dít za vydatného přispění mezinárodního společenství. Fukuyama rozpoznává 3 základní etapy. První etapu tohoto procesu nazývá poválečná rekonstrukce. Týká se především zemí, které právě prošly válečným konfliktem, v jehož důsledku se jejich státní moc zcela zhroutila. Dle Fukuyamova návrhu by zde cizí mocnosti měly zajistit krátkodobě stabilitu pomocí umístění svých vojáků, humanitární pomoci a budování technických služeb (např. znovuoobnovení dodávek vody). Druhá etapa se nazývá budování státu. K té se však může přistoupit pouze ve chvíli, kdy první etapa byla úspěšná. Hlavním cílem je zde budování státních institucí tak, aby byly schopné zdárně fungovat i po ukončení zahraniční pomoci. Třetí etapa nazývaná se podpora moci úřadů se překrývá s druhou etapou. Její hlavní snahou je pomoci místním úřadům, aby svou již získanou politickou moc proměnily ve výkon všech důležitých funkcí jim svěřených (např. zajištění základního školství). Úspěšnost celého procesu pak lze podle Fukuyamy měřit jasnými ukazateli: porovnání současného a předválečného HDP, konáním demokratických voleb apod. (Fukuyama, 2004, s. 101, 107).

1.3 Metodologický rámec: CAST

Ve své práci si kladu za cíl dokázat, že ke zhroutilí čečenského státu došlo kvůli vysoké fragmentaci čečenské společnosti na klanovém základě. O to se pokusím pomocí určení hlavních příčin zhroutilí Čečenské republiky a jejich relevance. Jak již bylo uvedeno, budu se zabývat meziválečným obdobím. Za jeho počátek považuji 31. srpen 1996, kdy byla podepsána *Chasavjurská mírová smlouva* mezi Čečenskem a Ruskou federací. Za konec tohoto období považuji 1. říjen 1999, tedy den, kdy ruská vojska znovu vstoupila na čečenské území.

Jako základní metodu své bakalářské práce jsem si vybrala CAST (The Conflict

Assessment System Tool). CAST je analytický model včasného varování a odhadu nebezpečí pro slabé státy a státy v úpadku. Tento model byl vytvořen Institutem pro studium diplomacie na Georgetownské univerzitě v polovině 90. let. V současné době je tento model používán řadou vládních i nevládních organizací (např. U. S. Army Peacekeeping Institute, United Institute of Peace), které se dlouhodobě zabývají monitoringem slabých států a států v úpadku a snaží se včas predikovat nebezpečí, které těmto státům hrozí. Tento model se tedy snaží spíše určit hranici, kdy se již stát může zhroutit či dostat do války, nicméně já tento model použiji retrospektivně tak, aby mi pomohl systematickým způsobem odhalit příčiny zhroutilí Čečenské republiky v meziválečném období (Baker, 2006, s. 2-3).

Vzhledem ke specifikám situace, v níž se Čečenská republika v druhé polovině 90. let ocitla, je nutné použití CAST trochu upravit. CAST je předně používán pro monitoring států a nikoli jejich částí. Ačkoli Čečensko bylo v letech 1996 až 1999 formálně součástí Ruské federace s velkou mírou autonomie a nejasným statutem v rámci federace, budu jej při aplikaci modelu CAST brát jako samostatný stát s významnými interními problémy a Ruskou federaci jako stát sousední. Síla modelu CAST je mj. v tom, že dokáže dostatečně plasticky zobrazit dynamiku konfliktu či vývoje daného státu pomocí zjišťování údajů za několik po sobě jdoucích období. Vzhledem k nedostatku demografických, statistických a jiných údajů o Čečensku v tomto období budu meziválečnou periodu považovat za jedno období.

Model CAST se skládá ze čtyř částí: Failed-state Index, analýza klíčových státních institucí, sestavení neočekávaných faktorů (STINGS) a konceptuální mapy.

1.3.1 Failed State Index

Failed State Index představuje součet všech 12 indikátorů hovořících o míře nebezpečí pro stát. Pomocí jeho hodnoty lze odhadnout, jak je stát slabý či zda je dokonce v úpadku. Jednotlivé indikátory se dělí na 3 základní skupiny: sociální indikátory, ekonomické indikátory a konečně politicko-vojenské indikátory (Baker, 2006, s. 8-11). Přesný výčet indikátorů je znázorněn v Tab. 2.

Každý indikátor je hodnocen pomocí 10-stupňové škály, kde hodnota 0 představuje ideální stav, zatímco hodnota 10 stav nejhorší. Jako příklad si můžeme uvést indikátor referující o frakcionalizaci elit. Ten nabývá ideální hodnoty nula, pokud frakcionalizace elit neexistuje mezi politickým vedením státu. Pokud však dosáhne hodnoty 10, hovoříme o státu, kde neexistuje jedna politická skupina či lídr akceptovatelný pro většinu země. Političtí lídři jsou zde rozděleni do jednotlivých frakcí, které spolu tvrdě soupeří. Existují zde polní velitelé, kteří ovládají za pomoci síly (mají vlastní soukromé armády) určité území, kde se chovají jako autokrati či diktátoři.

Přesný způsob stanovení hodnot jednotlivých indikátorů je možné nalézt v Příloze

SOCIÁLNÍ INDIKÁTORY

Zvyšující se demografický tlak

Velký počet uprchlíků či vnitřně přesídlených osob

Existence skupiny hledající pomsty či pocitující historickou křivdu

Chronický a dlouhodobý odchod obyvatel

EKONOMICKÉ INDIKÁTORY

Nerovný ekonomický rozvoj jednotlivých skupin

Velký ekonomický úpadek

POLITICKO-VOJENSKÉ INDIKÁTORY

Kriminalizace a/nebo delegitimizace státu

Zhoršování služeb úřadů

Rozplynutí vlády práva a široce rozšířené porušování lidských práv

Bezpečnostní složky chovající se jako stát ve státě

Nárůst frakcionalizovaných elit

Intervence jiného státu

Tab. 2 – 12 indikátorů Failed State Index (Zdroj: Baker, 2006)

č. 2 a 3. Příloha číslo 2 nabízí základní tématické otázky vztahující se k jednotlivým indikátorům. Příloha č. 3 dává základní rámec pro určení konkrétní hodnoty indikátorů.

Failed State Index tedy může po sečtení indikátorů dosahovat hodnot od 0 do 120. Státy nabývající hodnoty 30 a méně nejsou nijak ohroženy a jsou stabilní. Pokud se hodnoty jejich indikátorů pohybují od 30 do 60, pak by měl být jejich vývoj monitorován. Pokud se součet indikátorů nachází mezi 60 a 90, pak by měl by mělo být mezinárodní společenství varováno před možným zhroutením státu a zasáhnout. Součet od 90 do 120 ukazuje na státy těsně před zhroutením (Baker, 2006, s. 15).

1.3.2 Klíčové státní instituce

Další důležitou částí analytického modelu CAST je hodnocení 5 klíčových institucí pro fungování státu a udržitelnou bezpečnost ³.

Těchto 5 klíčových institucí tvoří: **policie, profesionální úřednický aparát, soudní systém, disciplinovaná armáda a schopné politické vedení.**

Hodnoceny jsou pomocí 5-stupňové škály tří následujících kvalit:

Profesionalita - instituce jsou profesionální a kompetentní v naplňování svých úkolů

Legitimita - instituce jsou akceptovány a vnímány společností jako instituce sloužící občanům

³Udržitelnou bezpečnost definují analytici CAST jako stav, kdy stát je schopen své vnitřní problémy řešit sám mírovou cestou (tedy bez použití armády).

Reprezentativnost - v institucích nedominoje jedna frakce či nějaká skupina (Baker, 2006, s. 16)

1.3.3 STINGS

STINGS představují zvláštní (často předvídatelné) faktory, které mohou situaci v zemi náhle změnit:

Překvapení - např. kolaps měny

Spouštěč - např. zavraždění prezidenta

Výstřednost - např. schopnost společnosti akceptovat menší míru politického násilí, která by byla pro jinou společnost zničující

Národní temperament - např. kulturní a náboženské tradice, které významně ovlivňují vůli společnosti ke kompromisu

Kazisvět - skupina lidí či nějaký vůdce, který vnímá mírová jednání a mír jako ohrožení své moci a postavení

Pro určení STINGS je nutné dobře znát charakter společnosti daného státu, neboť stejné události nebudou mít stejný vliv ve všech zemích (Baker, 2006, s. 17-18).

1.3.4 Koncepční mapa

Představuje schématický diagram znázorňující dynamiku vývoje státu v čase. Dobře tak jsou vidět momenty, kdy se situace zhoršuje a kdy naopak zlepšuje.

Tato mapa pracuje s 5 stádii, přičemž každé z nich má několik alternativ. Je též možné, aby se stát do určitého opět vrátil. Tímto se docílí zobrazení kvalitativních posunů ve vývoji státu.

1. stádium - kořeny konfliktu (např. predispozice společnosti k fragmentaci, historie)

2. stádium - urychlující události (např. diskriminační politika, převrat)

3. stádium - období tranzice státu (dochází ke změnám ve státě, mohou být násilné či nikoli)

4. stádium - transformování státu (pokud bylo násilné, může vyústit ve vojenské vítězství, ale taky v nevyřešený konflikt; pokud proces probíhal bez použití násilí, výsledkem mohou být např. volby)

5. stádium - výsledek (vzhledem k předchozímu vývoji může dojít buď k pokračujícímu chaosu, nebo vytvoření stavu udržitelné bezpečnosti)

Mezi 2. a 3. stádiem dochází ke **klíčovému rozhodnutí**, které určí, zda političtí vůdci povedou stát k tranzici a dalším stádiím mírovou či násilnou cestou (Baker, 2006, s. 20).

1.4 Klanová společnost

Pro pochopení vztahu klanů a státu, tedy důležitého tématu práce, je nutné objasnit pojem klan. Nejprve se pokusím načrtnout obecnou definici tohoto pojmu, vysvětlit sociální vazby specifické pro klanovou společnost a posléze popíši specifika klanů v Čečensku.

1.4.1 Definování pojmu klan a jeho struktury

Definovat pojem klan je dosti problematické. Mnozí politologové se spokojí s tím, že klan představuje jakousi neformální instituci, jejíž organizace připomíná sociální síť umožňující a podporující klientelismus (Collins, 2004, s. 18). Takováto definice je však dosti vágní a zdaleka nevystihuje sílu, možnosti a cíle klanů.

Klan lze definovat jako neformální organizaci zahrnující síť individuů spojených fiktivním příbuzenstvím, které individuu poskytuje nejen silná pouta, ale též identitu. Nutno dodat, že v oblastech, kde se klany často vyskytují (např. střední Asie a Kavkaz), jsou rodiny dosti rozvětvené a početné, což ještě více podporuje sílu klanových svazků. Nicméně fiktivní příbuzenství překračuje hranice krevních pout a dokáže začlenit do klanu jednotlivce i pomocí manželství, aliancí rodin či pout vytvářených díky sousedství (Collins, 2004, s. 17).

Klan poskytuje individuí silný zdroj identity, což přirozeně vytváří kolektivistickou kulturu. Jednotlivec je tak vnímán jako součást širší sociální sítě. To znamená, že právě uvnitř klanu bývají formovány fundamentální zájmy a preference celé skupiny. Vyplývají nám tak dva základní principy této sociální jednotky: příbuzenství (zdroj identity a základ klanových vztahů) a síť (organizační struktura klanu) (Collins, 2004, s. 24-25).

Vědomí si příbuzenství (byť fiktivního) zvyšuje vzájemnost, loajalitu a důvěru. Členové klanu si tak pomáhají a poskytují služby, aniž by čekali na okamžité oplacení své pomoci. Opakování vzájemných interakcí nadto zvyšuje pocit kolektivní identity, připoutává k sobě jednotlivé aktéry a napomáhá institucionalizaci vzájemné pomoci, tedy vytváření neformálních norem uvnitř klanu (Collins 2004, s. 17).

Vznik norem v rámci klanu usnadňuje i geografická a jazyková blízkost, stejně jako společné symboly, hodnoty a důraz na příbuzenské vazby. Vzniklé neformální normy dále usnadňují kooperaci členů klanu, tím že do jednotlivých interakcí přinášejí očekávání určitých vzorců jednání a porozumění (Collins, 2004, s. 34-35).

Dynamiku klanové společnosti nám blíže přiblíží načrtnutí struktury této společnosti. Základní jednotku klanu tvoří rodina. Ta vytváří primární příbuzenství, jež je přirozeně dáno narozením, zatímco fiktivní příbuzenství vzniká z dlouhodobých vazeb (např. historické aliance rodin, vazby uvnitř vesnice) (Collins 2004, s. 25). Je tedy jasné, že klan nelze jen tak opustit či změnit. I přesto nejsou hranice klanu zcela nepropustitelné nebo nezměnitelné. Lze je však označit jako těžko propustitelné, neboť dovnitř klanu se dá dostat pouze pomocí vytvoření silných a dlouhodobých sociálních vazeb jako je např. manželství či silné přátelství (Collins, 2004, s. 17-18).

Klan je tak dosti velká skupina lidí v počtu od několika tisíců do několika deseti tisíců. Takováto skupina není samozřejmě jednolitá, ale naopak dosti sociálně hierarchizovaná. Základní vertikální dělení představují klanové elity a masy (obyčejní členové klanu) (Collins, 2004, s. 18, 29). Elity do velké míry určují a také naplňují zájmy a potřeby klanu. Nicméně jejich moc je dosti omezená, neboť jejich legitimita pramení v uznání mas. Je tak nutné, aby elity sladily své vlastní zájmy se zájmy mas (tedy celého klanu) a ty pak prosazovaly. Pokud by to takto neudělaly, mohly by o svou moc přijít. Elity si svůj významný sociální status udržují především tím, že chrání členy klanu a vytváří pro něj ekonomický a politický zisk. Masy tak potřebují své elity k získání pracovního místa, vzdělání, dobrého místa na bazaru, státní subvence apod. Pro obě skupiny je tak tento vztah výhodný byť je jasné, že pro elity více (Collins, 2004, s. 29). Nicméně tato konstrukce vztahu elity a mas umožňuje účinnou kontrolu činnosti elit. Pokud elity nenaplňují zájmy celého klanu, pak se s nimi masy neidentifikují a nemají tak důvod být jim poslušni.

Vyvstává však otázka, zda v klanech vznikají revolty. Obecně se dá říci, že k revoltám mas proti elitám dochází velmi zřídka. Mocenská hierarchie je v klanech široce respektovaným pravidlem. Jak již bylo napsáno výše, oběma stranám se tento vztah vyplácí. Elity požívají vysoce ceněného sociálního statutu a masy získávají od elit podporu a ochranu. Zejména ochrana představuje významný prvek udržující jednotu a provázanost klanu a zároveň poskytuje identitu. Je tak jasné, že vztahy elit a mas není pouhým ekonomickou závislostí, ale též citovým vztahem (Collins, 2004, s. 29, 31). Pro klany a klanové společnosti je typické, že z logických kalkulací jednotlivců vzniká kolektivistická kultura, jež oceňuje a upřednostňuje hodnoty jako je příbuzenství a důvěra (Collins, 2004, s. 17).

Nadto existují uvnitř klanů již zmíněné neformální normy, též podporující vztah elit a mas, a samozřejmě sankce za jejich porušení. Tím, že klan představuje skupinu vzájemně provázaných lidí, kteří se navzájem znají a vědí, co od sebe mají očekávat, dokáží porušení těchto neformálních norem monitorovat a též sankcionovat bez potřeby nějaké státní instituce (Collins, 2004, s. 29-30).

Sílu klanu utváří míra schopnosti spolupracovat uvnitř klanu. Čím větší sílu klan má, tím více benefitů je schopen přinést svým členům. Vzhledem k nutnosti spolupráce

se tak často stává, že kolektivní zájmy se s těmi individuálními překrývají. Snižuje se tak míra oportunistů a rozkolů. Navíc většinu sporů uvnitř klanu si jeho členové dokáží vyřešit sami bez zásahu policie a státních soudů a to i pokud jde o závažné zločiny (Collins, 2004, s. 30).

Kdo však ve skutečnosti představuje elity a drží ve svých rukou skutečnou moc? Situace není vždy stejná a liší se region od regionu a klan od klanu. Obecně lze říci, že na venkově největší úcty a tím i moci požívají neformální rady starších. Ve městech tomu může být stejně, zde však postupně nabývají více moci i bohatí a politicky mocní členové klanu (Collins, 2004, s. 18).

Pojem klan je nyní již objasněn a je známa i jeho struktura. Nyní je však třeba upozornit na některé špatné použití pojmu klan či jeho směšování s patologickými jevy společnosti. Často bývá slovo klan nesprávně používán i pro zkorumpované mocné skupiny v Ruské federaci či ve střední Asii, skupiny oligarchů či politické kliky (např. Jelcinův klan). Nicméně jak bylo již vysvětleno, skutečný klan mající vlastní identitu, strukturu, hodnoty, normy a citové vazby posílené vzájemnou pomocí a pocitem příbuzenství je mnohem pevnější a stabilnější než účelově vzniklá uskupení (Collins, 2004, s. 42-43).

Klany bývají často směšovány s národem, etnikem či regionem. Ani toto není správné. Klan je subetnickou jednotkou založenou na příbuzenství. Region představuje určité území, nikoli vazby mas a elit. Je třeba též dávat pozor na směšování velmi blízkých pojmů kmen a klan. Kmen je organizačně vyšší sociální jednotka, která bývá tvořena několika spolu propojenými klany (Collins, 2004, s. 35, 55, 58).

Také není možné směšovat klany s patologickými jevy společnosti jako je klientelismus, korupce či s takovou organizací jako mafie. Klientelismus a korupce představují neformální praxi, během které vzniká vztah na základě potřeby a nikoli citu či dokonce identity. Navíc výměna je oboustranná a probíhá v krátkém časovém období (jedná se de facto o obchod). Je pravda, že klientelismu, korupce a klany se překrývají, nicméně korupce a klientelismus není vše, co klany dělají. Jsou to jen dva způsoby, jak členové klanu získávají pro sebe a svou skupinu moc a benefity. Je též důležité říci, že právě charakter organizace klanu (tedy důvěrné a personalizované vztahy, vytváření sítí a snaha o získání moci pro určitou skupinu) nesmírně podporují korupci a klientelismus a tím rozkládají stát. Jinými slovy, pokud se korupce a zejména klientelismus děje v klanové společnosti, má větší sílu, je rozšířenější a negativní důsledky pro stát jsou mnohem destruktivnější (Collins, 2004, s. 38-41).

Ani s takovou organizací jako je mafie nelze klan ztotožnit. Ačkoli většina mafií je nositelem příbuzenského prvku, není to však u této formy organizace nutné. Nadto mafie je primárně kriminální organizací, jež pravidelně užívá násilí. To klany programově nejsou. I když za určitých podmínek mohou páchat trestné činy a organizovaný zločin (Collins, 2004, s. 41).

1.4.2 Klanová politika a meziklanové vztahy

Klanová politika je politika klanů, které se snaží získat pro své členy co možná největší výhody bez ohledu na oficiální pravidla státu. Dochází tak ke vzniku neformálního režimu, jehož hlavní charakteristickou je dominance klanů v uspořádání moci a pravidel. Takovýto neformální režim samozřejmě nabourává a transformuje oficiální politický režim státu. Jedním z hlavních důvodů je existence klanových sítí, které nepředstavují formální instituce či volené představitele, ale drží ve svých rukou a vykonávají moc. Nadto klany ve svém jednání neodlišují ekonomickou, politickou a sociální sféru (Collins, 2004, s. 3).

Klany se sice nezabývají ideologií, ale snaží se maximalizovat svůj politický a ekonomický zisk. Nedá si sice říci, zda stojí v pravé či levé části politického spektra, nicméně za účelem zisku podporují mnohé politicky a ideologicky vyhraněné skupiny. K tomu se přirozeně snaží získat moc přímo, aby si zajistily co nejlepší přístup ke zdrojům státu. Z těchto důvodů je tak velmi důležitá rovnováha mezi jednotlivými klany, aby nedošlo k vzájemným konfliktům. Vzhledem k tomu, že klany jakožto organizace poskytující jednotlivci identitu, ochranu a uplatnění ve společnosti i mimo klan, dokáží v případě potřeby mobilizovat široké vrstvy obyvatel, mohl by tak meziklanový konflikt přerůst v krvavý boj. Ten je pak pro stát zcela zničující (např. Somálsko, Tádžikistán, Čečensko) (Collins, 2004, s. 35, 41).

1.4.3 Proč klany existují spolu s moderním státem?

Odpověď na tuto otázku nám ukáže i sílu klanu jakožto společenské organizace. Max Weber předpokládal, že klany zaniknou paralelně se vznikem moderního byrokratického státu. Po předchozích kapitolách je nadmíru jasné, že klany modernímu byrokratickému státu nesvědčí, ať už jde o systém demokratický či nedemokratický. V průběhu vývoje několika klanových společností se však ukázalo, že klany jsou nesmírně přizpůsobivou organizací s pevnými kořeny. Klan není jen organizací, ale též zdrojem identity, jež je navíc posílena příbuzenskými, byť fiktivními, svazky. Takováto identita se mění pomalu a ztuhá (Collins, 2004, s. 43-44).

Proč však v některých částech světa (např. v Evropě) klany zmizely a jinde naopak ne? Ukazuje se, že klany přežijí do moderní společnosti, pokud je splněno několik základních podmínek. Je velmi důležité, aby se stát zformoval velmi pozdě (častým důvodem bývá kolonialismus), čímž dojde i k pozdnímu zformování národní identity. Absence tržního prostředí též umožní přetrvání klanových vazeb a klientelismu na klanovém základě (Collins, 2004, s. 44).

I přesto, že v pozdější době dojde ke vzniku státu, neformální struktura klanů jim umožní se rychle přizpůsobit a tím i odolávat modernímu státu. Díky neformální

strukturu není možné snadno identifikovat, kdo ke kterému klanu patří a tím je ztížena možnost členy klanu kontrolovat a trestat za překročení zákona. Pokud stát nedokáže klany včas roztrhat či nějak oddělit a státní instituce umožní díky své nepozornosti klanům přístup ke státním zdrojům, pak zřejmě klany brzy mocensky převáží nad státními institucemi. K tomu často přispívá skutečnost, že klanová identita poskytne dobrý základ pro odpor proti režimu (Collins, 2004, s. 49).

Střet identit je tak častým motorem války klanů a státu. Stává se to zejména v oblastech, kde se národy neutvořily postupným procesem jako se tomu stalo v Evropě a severní Americe. Tam kde není vytvořena národní identita, spolu často soupeří identit několik. Jako příklad můžeme uvést střední Asii a severní Kavkaz. Zde v současnosti najdeme zděděnou identitu sovětskou a islámskou - obě nadnárodní. Dále jsou zde silné identity klanové a lokální. Národní identita se teprve vytváří pomocí mýtů, historie, jazyka a kultury. Je to však velmi dlouhý proces (Collins, 2004, s. 46).

1.4.4 Klany versus stát

Vzhledem k předchozím informacím lze říci, že klany se dnes nacházejí především ve státech v tranzici či ve slabých státech, kde tranzice nevyústila v moderní byrokratický stát. Stát nacházející se v tranzici je nutně oslaben a neformální struktury jako jsou právě klany mohou posílit své pozice. Pokud se však tranzice povede a vznikne moderní stát, dojde k přesměrování loajality jednotlivce od rodiny, vesnice či klanu ke státu. V případě neúspěchu se může stát ponořit do krvavých bojů jednotlivých skupin bojujících o moc ve státě (Collins, 2004, s. 13, 24).

Proč klany nabývají na síle zejména ve slabých státech? Odpověď je nasnadě, pokud si vysvětlíme pojem slabý stát. Instituce v takovém státě přestávají být legitimní, neboť státní úředníci nedokáží zajistit obyvatelům základní sociální servis. Režim sám je nestálý, nepředvídatelný a nemá dostatek sociální empatie. K tomu se obvykle přidává úpadek ekonomiky státu. Klanové sítě tak vyplní mezeru na poli ekonomickém, politickém a sociálním. Klanová identita posílí na úkor státu.

Za této situace je nesmírně důležité, zda se klany mezi sebou dohodnou a stabilizují tak situaci či nikoli a vyvolají naopak meziklanový boj o moc. K dohodě mezi klany však může dojít jen za určitých podmínek. Důležitá je existence nějaké vnější hrozby společné všem klanům. Dále je nutná rovnováha alespoň mezi nejdůležitějšími klany. A konečně musí se najít vůdce, který bude uznáván všemi frakcemi, bude udržovat meziklanové dohody a spravedlivě redistribuovat zdroje (Collins, 2004, s. 49-50). Ve slabých státech s klanovou společností obvykle vzniká silný prezidentský systém a tak tímto vůdcem bývá často prezident. Ačkoli má ve svých rukou koncentrovanou velkou část státní moci, nejedná zcela autonomně, ale v závislosti na klanech a jejich

zájmech (Collins, 2004, s. 11).

Problém vztahu klanů a státu představují zejména dva faktory. Prvním je skutečnost, že normy klanu a lojalita jeho členů se často dostává do rozporu s moderním byrokratickým státem. Druhou též zásadní skutečnost představuje způsob vnímání státu. Klany ve státě spatřují zdroj ochrany, moci a financí. Členové klanů zaměstnaní ve státních institucích upřednostňují svůj vlastní klan před ostatními. To samozřejmě stát oslabuje. Často se pak stane, že klany dokonce v institucích převáží. Stát tak ztratí zcela legitimitu, neboť klany nejprve decentralizují moc a zdroje a posléze je státu ukradnou.

Veškeré státní struktury tak jsou nahrazeny strukturami klanovými, které sami provádějí politiku a redistribuci zdrojů. Nicméně je důležité si uvědomit, že klanová politika není v žádném případě demokratická. Vytváří totiž neformální normy, které nejsou pluralistické, rovnoprávné ani participační. Ničí tak občanské a politické svobody (Collins, 2004, s. 52-53).

Závěrem lze říci, že tam, kde existuje silná klanová identita, dochází k pokusům narušit státní strukturu a formální vykonávání moci ze strany klanů, které vnímají stát pouze jako zdroj toho, co potřebují. Pokud státní instituce nepracují natolik efektivně, aby zamezily infiltraci klanů do vlastních řad, a státu se nepodaří klanovou identitu oslabit, je moderní státní zřízení s občanskými právy a základními lidskými svobodami odsouzeno k zániku.

1.4.5 Tradiční struktura klanů v Čečensku

Výše popsané obecné vlastnosti klanů platí i pro Čečensko. Specifika a bližší informace o čečenském klanové systému a jeho důsledcích pro stát se pokusím popsat v této kapitole.

Tradiční klanová struktura Čečenska platná ještě v 19. a možná na počátku 20. století se začala rozměňovat zejména ve 20. století v důsledku modernizace a posléze vlně nacionalismu započaté již koncem 80. let 20. století. V otázce, jak klanová struktura vypadá nyní či jakou sílu tyto sociální skupiny mají, nepanuje shoda. Je proto důležité nejprve vysvětlit, jak klany vypadaly v minulosti a poté se pokusit určit, které tradice této zajímavé společenské organizace přežily dodnes a které nikoli.

Na tom, kdy vznikly klany se hlavní ruští antropologové zabývající se severním Kavkazem přou. Existují tak dvě hlavní teorie. Magomed Makajev tvrdí, že klany jsou starobylým způsobem organizace společnosti založené na subetnickém základě. Naproti tomu Jan Česnov a Viktor Chasijev spatřují původ klanů v boji Čečenců proti cizí šlechtě (většinou avarského, kumyckého či karbadinského původu), která vlastnila na území Čečenska půdu. Čečenci zvítězili a půda byla rozdělena mezi jednotlivé skupiny, jejíž členové ji společně vlastnili a obdělávali. Tento pro čečenskou

společnost rozhodující boj se udál dle ruských antropologů zhruba před 400 lety (Lieven, 1998, s. 339). Ať je skutečností první či druhé tvrzení, je jasné, že klany představují poměrně dlouhotrvající způsob společenské organizace a poskytují zdroj identity. Jako takové je ani jejich strukturu tedy není možné radikálně změnit ze dne na den ani v průběhu několika málo let.

Pokud Čečenci hovoří o klanech používají slovo tejp. Je to čečenská varianta klanu a používá se jak v rusky (tejp) tak anglicky psaných odborných textech (teip, taip). Na následujících stránkách tak budu obě označení používat jako synonyma.

Základní stavební jednotkou čečenské společnosti je rodina. Ta se skládá z manželského páru a dětí. V čečenském jazyce se nazývá do'zl. Několik takových rodin, jež jsou spolu pokrevně spřízněny a obvykle spolupracují při zemědělských pracích, vytváří širší rodinu zvanou ts'a. Několik takových ts'a žijících často v jedné vesnici utvoří rod (nek'e). Skupina několika nek'e tvoří gar, což bychom mohli nazvat větví samotného tejpu. Ten však není hierarchicky nejvyšší jednotkou v čečenské společnosti. Tou byly tukchumy, které představují svazy několika tejpů žijících na určitém území. Starobylá čečenská legenda vypráví o rodině s devíti bratry, kteří se stali předky celého čečenského národa. Každý jeden z bratrů tak je společným pradávným předkem jednoho tukchumu.

Tukchumy v minulosti představovaly vojensko-politickou unii několika tejpů žijících na jednom území. Jejich hlavní funkcí bylo sjednotit tyto tejpy v případě hrozby či agrese (Mereu, 2002). Tukchumy neměly jednoho vůdce, ale kolektivní vedoucí orgán v podobě rady starších, kde byly zastoupeny všechny tejpy. Tato rada mohla vyhlásit válku, uzavřít mír, vést mírová jednání či utvářet aliance (Fedorovich, 2001).

Takto tedy vypadala a dodnes je stále v mnoha ohledech utvářena čečenská společnost. Je vidět, že rodiny jsou na mnoha úrovních propojeny vzájemnou spoluprací, pocitem fiktivního příbuzenství či regionální blízkostí. Je tak obvyklé, že skupina rodin, nejčastěji se jedná o gar, společně volí svého představitele vesnice v níž žijí, tento princip je patrný i na vyšší administrativní úrovni. Vzniká tak jakási mocenská pyramida neumožňující získat moc nad jednotlivými rodinami člověku, který s nimi není příbuzensky spojen (Fedorovich, 2001).

Čečenská společnost je tradičně rovnostářská, což znamená, že všichni muži si jsou rovni. Nejváženější mužští členové tejpu, tedy ti nejstarší a nejvzdělanější, tvoří tzv. radu starších nazývanou mechk-kel. Ta dále volí z ostatních ctihodných mužů vůdce tejpu, jenž má ve svých rukou takřka veškerou moc, nicméně dbá rad a doporučení rady starších. Pokud je vůdce tejpu příliš starý na to, aby vedl válku či mohl usednout na koně, je zvolen ještě vojenský vůdce, který jej nahrazuje ve věcech týkajících se vedení války. Některé tejpy též měly náboženské vůdce (Fedorovich, 2001). Volba vůdců tejpu poukazuje na skutečnost, že takto vysoce společensky ceněné místo bylo věcí osobní schopnosti a prestiže, nikoli však dědictvím (Lieven, 1998, s. 341).

Hlavní roli klanů a tedy i povinnosti jeho vůdce a rady starších lze spatřovat v ochraně jednotlivých členů, jejich cti a majetku (Souleimanov, 2005, s. 17) a udržování adatů⁴. Vědomí si ochrany tejpů a zároveň jeho schopnosti limitovat osobní svobodu svých členů dle adatového práva upevňovalo jednotu Čečenců žijících v tejpě a tak formovalo čečenskou společnost a její strukturu po staletí.

Tejp se skutečně choval jako velká rodina chránící své členy. Vědomí si své pokrevní přízřínosti zapovídal svatby a vraždy uvnitř tejpů. Též existovalo pravidlo, že pokud dívka bez rodičů dospěje do věku vhodného ke sňatku, složí se celý tejp na její věno, neboť bez něj by se vdát nemohla (Mereu, 2002). Tejp se zejména v těžkých dobách plných válek obával svého vymření, proto vznikla možnost adopce do tejpů. Ta byla vykonávána slavnostním obřadem, po němž nový člen tejpů získal stejná práva a povinnosti jako všichni ostatní (Lieven, 1998, s. 340). Tedy měl ctít a ochraňovat autoritu tejpů, jímž byl sám chráněn. Klanová solidarita a takřka rodinná sounáležitost tak byla upevňována mnohými dalšími podobnými pravidly a rituály⁵. Přestupky proti adatům obvykle řešila rada starších, která též ukládala tresty. Ty byly samozřejmě doplněny všeobecným odsouzením ostatními členy tejpů.

V 19. století, kdy síla tejpů jakožto primární sociální organizace byla ještě velká, existovalo v Čečensku kolem 135 tejpů. V dnešní době je jejich počet o něco vyšší. Dle různých zdrojů se v současném Čečensku nachází kolem 150 až 170 tejpů. K navýšení došlo v důsledku úspěšných snah jednotlivých garů povýšit a stát se samostatnými klany (Souleimanov, 2005, s. 17).

Tejpy můžeme dělit dle dvou základních měřítek. První rozděluje čečenské tejpky podle místa jejich původu, tedy na horské tejpky a tejpky z nížin. Druhé dělení se zabývá původem etnickým. Jednu skupinu tvoří tzv. čisté tejpky, jejichž hlavním znakem je "skutečný" čečenský původ. Druhou skupinu tvoří tejpky, jejichž členové jsou jiného etnického původu. Jedná se v podstatě o imigranty z přilehlých oblastí, kteří se postupem času integrovali do čečenské společnosti natolik, že ve většině případů přijali nejen specifickou podobu čečenského islámu, ale též i systém adatů a tejpů. Nejčastěji tak můžeme nalézt mezi naturalizovanými Čečenci Židy, Rusy (kozáky či starověrce), Gruzínce, Nogajce, Kalmyky, Avary, Turky, Osetince, Poláky, Ukrajince či dokonce Němce. Mnohé rozdíly mezi jednotlivými klany a tvrdé podmínky v hornatém Čečensku, tak často vedly k ozbrojeným střetům jednotlivých klanů a soutěžení o co nejlepší mocenské postavení (Fedorovich, 2001).

⁴Adaty představují systém čečenského zvykového práva regulující nejen společenské chování Čečenců, ale též určují tresty za jednotlivé přečiny a stanovují pravidla krevní msty. Více o adatech v kapitole 2.2. Antropologický profil Čečenců

⁵Více v kapitole 2.2. Antropologický profil Čečenců

1.4.6 Stav klanů v letech 1996-1999

Jak již bylo řečeno, síla a struktura klanů se pod vlivem významných dějinných událostí měnila. Již v polovině 19. století, kdy probíhaly rusko-kavkazské války, došlo v jejich důsledku k oslabení vztahu tejpů k jeho tradičnímu území, kde byl pěstován dobytek či kde se nacházela ochranná věž (sem se utíkali v době ohrožení členové tejpů schovat). K nejvýznamnějšímu narušení vztahu tejpů s jeho teritoriem a také vztahu jednotlivých rodů uvnitř tejpů můžeme spatřovat v deportaci z roku 1944 (Lieven, 1998, s. 341). Tehdy se vedení SSSR rozhodlo deportovat několik kavkazských národů na Sibiř a do pouští Kazachstánu, což bylo vysvětlováno jako kolektivní trest za potenciální kolaboraci s Hitlerem. Vedení SSSR se totiž obávalo, že by postupující německé jednotky mohly nespokojení a bojovní Kavkazané podpořit v postupu proti Moskvě. To byla obrovská rána pro čečenskou populaci vzhledem k jejímu silnému citovému vztahu ke svému tradičnímu teritoriu.

Zhruba od 50. let se deportovaní Čečenci mohli začít vracet zpět do svých domovů. Nicméně některé ve 40. letech vysídlené oblasti byly již obydleny Rusy či Dagestánci. Čečenské tejpů tak v současnosti můžeme rozdělit na ty, jejichž většina obyvatel žije ve svých tradičních oblastech a na ty, kteří musely svá tejpové území změnit. Obecně lze říci, že právě severní část Čečenska je obydlena tejpů, které zde původně nesídlily. Týká se to například nejpočetnějšího čečenského tejpů Benoj. Situace v centrální oblasti Čečenska a na úpatí hor je zcela odlišná, zde tejpů žijí zhruba na stejných místech, kde sídlili i před deportací (Fedorovich, 2001).

Totalitní systém Sovětského svazu se samozřejmě pokoušel neformální tejpové sítě a vazby narušit a oslabit. Lze říci, že se to zčásti podařilo a to zejména v důsledku modernizace čečenské společnosti v tomto období a také v důsledku vynuceného stěhování či deportací v době 2. světové války. Vazby v rámci tejpů však pouze oslabily, v žádném případě nezmizely. Pevné vazby uvnitř rodin zůstaly nedotčeny. Dokonce ani urbanizace a vzestup větších měst jako je třeba Groznyj, Argun či Gudermes klanové vazby nepřetrhaly (Fedorovich, 2001). Skutečnost, že tejpová struktura zcela nezanikla, dokládá například příběh o čečenském banditovi, který ve své práci uvádí Emil Souleimanov. V 80. letech se nedařilo sovětským úřadům dopadnout nebezpečného čečenského banditu. Představitelé prokuratury a milice svolali stařešiny a vysvětlili jim nutnost zadržení zmíněného muže. Stařešinové přislíbili pomoc a druhého dne ráno se bandita úřadům vzdal (Souleimanov, 2005, s. 18).

V 80. letech docházelo v Sovětském svazu k politickému uvolňování. Toto období je pro kavkazské národy obecně charakteristické silným procesem indigenizace, tedy návratem ke kořenům. V Čečensku vedl tento proces k upevnění tradicionalistické organizace (Souleimanov, 2005, s. 17). Jinými slovy tejpový způsob společenské organizace posílil. Nicméně zde, tak jako v jiných republikách severního Kavkazu, došlo

k promíchání tejpové identity s identitou národní či etnickou (Mereu, 2002).

V 90. letech tak bylo obvyklé, že vysoce respektovaní lidé tejpu byli nejen zvoleni za oficiální představitele daného tejpu, ale též se stali na komunální úrovni představiteli státní moci, neboť získali významné pozice v místních orgánech správy (Fedorovich, 2001).

V roce 1991 se moci v Čečenské republice chopil Džochar Dudajev, bývalý generál-major sovětské armády. Na otázku proč se zrovna tento člověk dostal do čela malé kavkazské republiky někteří autoři zabývající se klany a čečenskou politikou odpovídají, že právě na jeho osobnosti se dokázala shodnout většina významných tejpů (Collins, 2004, s. 308). Dudajev tak stál v čele čečenských snah o samostatnost po celou první polovinu 90. let. Snažil se také budovat svébytnou čečenskou identitu, k čemuž využil též tejpy, jejichž moc se pokusil restaurovat. V žádném případě však Dudajeva nelze podezřívat z čisté snahy dodat starobylým tradicím sílu. Byl si totiž dobře vědom, že tejpy a hlavně jejich rady starších požívají u širokého čečenského obyvatelstva velké úcty a vážnosti. Svolával tedy pravidelně tejpové kongresy, kam zval významné stařešiny. Snažil se tak svou moc a mnohdy radikální politické kroky v očích čečenské společnosti legitimizovat. Ve chvíli, kdy s Dudajevovou politikou projevíli představitelé takového tejpového kongresu nesouhlas, ostře se na ně tehdejší prezident obořil a pohrozil jim rozpuštěním sešlosti (Lieven, 1998, s. 342-343).

V roce 1994 vypukla první rusko čečenská válka, která nejen že posílila čečenskou národní identitu, ale též ukázala sílu tejpů a příbuzenských vazeb v praxi. Jedním z nejvýraznějších příkladů je vojenská organizace čečenských bojových jednotek. Dle mnohých vojenský analytiků čečenské tejpy a pevné příbuzenské vazby poskytují ideální základ pro budování malých, leč velmi efektivních bojových jednotek. Každý tejp byl v době první války s Rusy schopen vyprodukovat několik stovek bojovníků. Takováto tejpová skupina se dělila na jednotky o 150 mužích. Ty byly dále rozděleny na bojové skupiny čítající od 15 do 20 bojovníků, jež byly tvořeny vysoce mobilními bojovými buňkami o velikosti 3 až 4 mužů. Takováto malá buňka dokázala sama zneškodnit obrněné vozidlo ruské armády a působit tak nemalé škody a prodlevy v postupu federálních vojsk (Karasik, 2000). Nutno dodat, že v jednotkách obvykle sloužili muži ze stejné vesnice (tedy často příbuzní), kteří se velmi dobře znali. Čečenští bojovníci, pokud to bylo aspoň trochu možné, bojovali na území svého tejpu. Znali tedy dobře velmi složitý horský terén a mohli se spolehnout na takřka bezmeznou podporu civilního obyvatelstva. Výjimku představoval pouze Aslan Maschadov, který se stal po první rusko-čečenské válce prezidentem. Ten se nespolehal výhradně na svůj tejp, nýbrž preferoval schopné lidi. Nicméně po vypuknutí druhé rusko-čečenské války začali i Maschadovovi ozbrojenci operovat převážně na území tejpu Aleroj. Tedy tejpu jehož je Aslan Maschadov členem (Fedorovich, 2001). Jednoznačně lze říci, že silné tejpové vazby stojí z velké části

za vysokou efektivitou čečenské vojenské organizace, jež se stala předmětem úvah mnoha vojenských analytiků a i v dnešní době plní tato problematika mnohá fóra a odborné časopisy.

Výše popsané vojenské struktury založené na příbuzenství či tejpů bohužel přetrvaly i do meziválečného období (1996-1999), případně byly v průběhu druhé poloviny 90. obnoveny. Došlo tak k tomu, že klanové spory, které v tomto období nebyly výjimkou, získaly charakter střetu ozbrojených armád. Ty se mimo sporů zabývaly často únosy, obchodem se zbraněmi či drogami. Základní charakteristikou byla silná osobnost v čele takové malé soukromé armády ověčená válečnými úspěchy z dob první války proti Rusům (Collins, 2004, s. 306). Takovýto polní velitel se takřka automaticky stal členem rady starších svého tejpů, čímž byla jeho autorita samozřejmě zvýšena. Rovněž platilo, že takovýto člověk pocházel ze stejného tejpů jako muži, kterým velel (Tishkov, 2004, s. 222).

V meziválečném období byl zvolen prezidentem již zmiňovaný Aslan Maschadov. Ten byl často kritizován za to, že nedokázal efektivně zasáhnout proti polním velitelům, zejména proti těm wahhábistickým. Fedorovich se domnívá, že to bylo především kvůli neschopnosti státních bezpečnostních složek zasáhnout jednotně, neboť tejpová struktura takovému zásahu stavěla do cesty mnoho překážek (Fedorovich, 2001). Například čečenský polní velitel Salman Radujev provedl mnoho teroristických aktů, včetně vražd a nebyl v meziválečné době ani zatčen ani odsouzen. Jeho výpad do jihoruského města Kyzljár v roce 1996 způsobil 78 mrtvých. Tím zostudil celý svůj tejp zvaný Gordaloj. Tedy i samotného Aslana Maschadova, neboť jeho manželka pocházela z tohoto klanu. Ani tento akt neumožnil Maschadovovi, dle reportéra Batujeva, zasáhnout, protože by tím mohl způsobit konflikt uvnitř tejpů Gordaloj (Mereu, 2002). Zde jasně vidíme to, co tvrdí o klanech Kathleen Collins, tedy že formálně dle ústavy mocný prezident je omezen ve svém jednání, klanovou politikou.

Tejpů tak zůstávají dosti mocné i v meziválečném období, nicméně jejich formální vůdci a vážená rada starších ztrácí svůj monopol moci. Místo nich de facto ovládají zájmy tejpů členové s reálnou mocí, jinými slovy s penězi a soukromou armádou. Jedná se tedy o polní velitele a bohaté byznysmeny, kteří však své bohatství ve valné většině získali nekalými praktikami (Fedorovich, 2001). Nutno dodat, že čečenská tejpová struktura není vhodná pouze pro dobu války a bojové operace. Velmi výhodná je i pro vytváření mafiánských struktur, kde hlavním poutem není pouze strach, ale i vědomí si příbuzenství, byť fiktivního. Je známo, že právě čečenské mafie se těší po celém bývalém sovětském svazu velké úctě a hlavně strachu. I jejich organizace je nesmírně efektivní a členové více oddaní společné věci.

Pro sílu tejpů je samozřejmě velmi důležitý postoj jednotlivých Čečenců k nim. Je těžké zobecňovat, vždy záleží na konkrétním člověku a přirozeně i na jeho zkušenostech s tejpovou politikou, přesto víceméně platí několik obecných tvrzení. Méně

vzdělaní lidé, často žijící v horách, o tejpěch nechtějí vůbec mluvit, neboť by podle čečenských nepsaných pravidel vyzradili cosi jako národní tajemství. Z toho lze usuzovat, že pro ně i nadále mají tejpy a jejich normy svůj význam. Vzdělaní lidé a lidé žijící ve městech hovoří o tejpěch jako o zastaralém fenoménu a považují je za přežitek. Podobně se vyjadřují i mnozí čečenští islamisté a nacionalisté. Ti jako jedinou autoritu vnímají pouze Boha či národ (Lieven, 1998, s. 342). Mladí lidé se rovněž pokouší zmenšit vliv tejpů a zejména starších na svůj život (Mereu, 2002). Je velmi zajímavé, že naopak Čečenci žijící mimo území Čečenska dosti inklinují k tejpům a zdůrazňují svou příslušnost k nim. Často je však tato skutečnost dána snahou vydělat peníze či získat práci v cizím neznámém prostředí, což je jednodušší, pokud je člověk členem neformální sítě fiktivních příbuzných, kteří si vzájemně nejen důvěřují, ale jsou i připraveni vzájemně pomoci. Tento jev je velmi častý zejména u čečenských mafiánů žijících v ruských městech či ve východní Evropě (Fedorovich, 2001).

Síla tejpů tedy evidentně slábne, přesto se většina autorů (např. Collins, Lieven, Fedorovich) zabývajících se Čečenskem 90. let shoduje na tom, že tejpové cleavages a tejpová identita je u Čečenců stále silná a vstupuje i do politiky, ekonomiky a mnoha dalších sociálních oblastí.

Nejen tejpy, nýbrž i celá čečenská společnost již není tolik svazována neformálními normami. Například tukchumy 90. letech během obou rusko-čečenských válek nehrály svou tradiční vojensko-politickou roli. Staly spíše jen symbolem historie (Mereu, 2002). Nutno dodat, že právě tukchumy utrpěly nejvíce deportací (1944), která zpřetrhala jejich základní organizační a identifikační prvek - vazbu tejpů na určité teritorium. Toto vytržení poznamenalo samozřejmě i tejpy. Někteří Čečenci tvrdí, že od té doby přestaly hrát svou významnou společenskou i politickou roli.

Jak již bylo napsáno výše, rada starších též ztrácí svůj monopol moci. Sergej Arutjunov, člen Ruské Akademie věd, tvrdí, že klany mohou mít víceméně neformální skupinu starších, kteří mohou, ale nemusí, vytvořit jakousi radu. Tito starší jsou váženými členy tejpu a mohou tak dávat ostatním členům svá doporučení. Ty však nejsou závazná. Přesto však mohou být následovány většinou tejpu (Mereu, 2002). To například znamená, že pokud se starší rozhodnou uzavřít mír s Moskvou a federálními vojsky, nemusí je všichni ostatní následovat. Jinými slovy postoj Čečenců uvnitř tejpů již není zdaleka tak jednotný, jak býval. Přesto všechno však lze najít zprávy o tom, že si jednotlivé tejpy organizovali sjezdy, kde se rozhodovalo o otázkách důležitých pro celý tejp. Například tejp Činchoj se takto sešel mezi léty 1996-1999 více než 100 krát. O takovýchto sjezdech se dodnes informuje na několika soukromých čečenských webových stránkách (např. www.r-g-d.ru)

V 90. letech se také ukázalo, že významnou roli hraje i širší rodina, která může čítat více než 100 členů. To podporuje i sociologické zjištění, které říká, že čečenskou

soudržnost jednotlivců navzájem spojených příbuzenstvím podporuje skutečnost, že všichni navzájem znají svou pověst. Tedy vědí, co mají od druhého očekávat. Díky vzájemné znalosti se také respektují. Často si tak prokazují služby a všelijak si pomáhají, neboť vědí, že pokud budou sami potřebovat, pomoc získají. Stává se také, že některý člen rodu doporučí svého známého, za něhož se zaručí, a požádá pro něj o pomoc své příbuzné. Ty díky vzájemnému respektu a důvěře mu vyjdou vstříct (Lieven, 1998, s. 341, 344-345).

V budoucnu i toto může být oslabeno, neboť se ukazuje, že současní mladí Čečenci odmítají doporučení starších členů rodiny a odmítají jejich zásahy do svého života, což má samozřejmě vliv i na tradiční soudržnost uvnitř rozvětvených čečenských rodin. Arutjunov upozorňuje, že se toto děje v důsledku krize identity. Mladí Čečenci dříve respektovali rady svých rodičů a starších členů široké rodiny, neboť očekávali, že se jim v důsledku upotřebení rady bude dařit lépe. Obě války v 90. letech však možnost ovlivnit svůj život k lepšímu značně zredukovaly, zejména pokud se jedná o mladé lidi, kteří kvůli pobytu v uprchlických táborech nezískali skoro žádné vzdělání. Tím že se snaží vymanit z vlivu svých příbuzných však ztrácejí i ukotvenost v sociálním prostředí, pravidla chování a tím i tradiční čečenskou identitu. Počet členů současných tejpů se pohybuje od několika tisíc až do osmi desítek tisíc (Mereu, 2002).

1.5 Wahhábismus

Pojem wahhábismus vytváří mnoho asociací a zejména po 11. září 2001 není interpretace tohoto pojmu jednotná. Nejobecněji lze říci, že se jedná o hnutí snažící se vytvořit čistý islám a žít v něm, tak jak hlásal Prorok Muhhamad v 7. století. Jinými slovy snaží se islám očistit od inovací a praktik, které neodpovídají Koránu a sunnám (Armanios, 2003, s. 1).

Pro lepší pochopení wahhábismu je třeba si jej zasadit do širšího rámce islámu a historických souvislostí. Islám jakožto nejrozšířenější náboženství ve světě není zdaleka homogenní. V současnosti mnozí teoretikové rozeznávají 3 základní směry islámu: sekularistický, tradicionalistický a islamistický. Wahhábismus jednoznačně patří do islamistického proudu. Islamisté se domnívají, že islám představuje celkový způsob života a určuje tak pravidla pro veřejnou i soukromou sféru. Sekularismus tak striktně odmítají a žádají vytvoření islámského státu. Úpadek muslimů je dle tohoto myšlenkového proudu způsobem odklonem muslimů od dodržování Koránu. Islamisté tak požadují reinterpretaci Koránu a sunny věrně, ale s ohledem na současnost. Není tak podle nich nutné dodržovat veškeré praktiky na nichž se dohodly mudrcové v minulosti, nicméně je třeba se stále obracet na Korán jakožto hlavní autoritu (Kouřilová, 2007, s. 11-12).

Wahhábismus tak představuje puritánskou formu sunnitského islámu vycházející z

myšlenek dvou velkých teologů Ibn Tajmíji (14. století) a Ibn Abd al-Wahhába (18. století). Ibn Tajmíja se jako první dožadoval návratu k původnímu arabskému islámu předků, který nebyl narušen mnohými nežádoucími inovacemi. Tedy žádal výklad islámu striktně dle Koránu a sunny (Ťupek, 2007, s. 62-63). S tím souvisí i volání Ibn Tajmíji po idžtihádu⁶. V době, kdy Ibn Tajmíja žil, byly dveře idžtihádu uzavřeny, přesto jej prosazoval a spolu s dodržování pravidel ctihodných předků (tzn. prvních muslimů). Jeho netolerantní postoj vůči muslimům, kteří s ním ne-souhlasili, jej zavedly několikrát do vězení. Významný arabský učenec Ibn Chaldún (počátek 15. století) o něm napsal, že zachází do krajností a de facto jej označil za extremistu (Ťupek, 2007, s. 65-66).

V 18. století působil v Nadžské oáze na Arabském poloostrově Abd al-Wahháb. Tento teolog zde pozoroval příliv beduínů do centrální oblasti poloostrova. Tito imigranti si přinášeli i náboženské prvky, které zasahovaly do místního islámu. Al-Wahháb tak došel k názoru, že Nadžská oáza potřebuje centralizovanou islámskou vládu, jež zavede islámské právo šaría. To posléze povede k pořádku a spravedlnosti. Příliv imigrantů a jejich vliv na islám jej ovlivnil natolik, že na rozdíl od Ibn Tajmíji, považoval jakoukoli inovaci víry za zavržení hodnou. V dnešní době jsou za inovaci považovány zejména změny ve věrouce a rituálu (Ťupek, 2007, s. 67-68).

Za klíčové pro dnešní dobu lze považovat al-Wahhábovy myšlenky o rozdělení světské a duchovní moci. Nositelé moci se tak dle něj dají rozdělit na dvě skupiny: na emíry či vládce a na duchovní. Obě skupiny musí být poslušni Bohu a Koránu a pokud dojde k novým událostem, k nimž neexistuje precedent, je třeba najít odpověď v Koránu a v sunně. Každý světský vládce je navíc povinen svá zásadní rozhodnutí konzultovat s duchovními. Nešlo tedy o oddělení světské moci od duchovní, neboť i světský panovník musel dohlížet na plnění pravidel daných Koránem a konzultovat svá rozhodnutí s kněžími.

V polovině 18. století k takovému nastolení moci došlo v praxi a to mezi al-Wahhábem a významným členem rodiny Saudů. Tato smlouva je dodnes základem legitimizace moci královské rodiny Saudů v Saudské Arábii (Ťupek, 2007, s. 68-70).

V souvislosti s etablováním wahhábismu v Saudské Arábii se objevila i praktická pravidla a omezení daná tímto teologickým a nyní i stále více politickým směrem. Nejednalo se jen o zákaz obchodování s alkoholem či řízení aut ženám, ale též i o zavržení uctívání světců a oslav Prorokovo narozenin. Tyto a jiné zakázané rituály označené jako nepřípustné inovace jsou nesmírně oblíbené u sunnitských muslimů, zejména u súfistů (Armanios, 2003, s. 2).

V 80. letech 20. století došlo k významnému mezníku pro vývoj wahhábismu. Sovětská okupace Afghánistánu vyvolala obrovskou vlnu solidarity mnoha muslimů po

⁶Idžtihád představuje v islámské nauce jednu z metod právní vědy a znamená vynaložení úsilí k interpretaci Koránu a sunny.

celém světě a do Afghánistánu tak přijely obrovské skupiny bojovníků-dobrovolníků. Následoval vzestup puritánského hnutí Talibán a organizace al-Kájda, které volaly nejen po zavedení šariy, ale i po vedení ozbrojeného džihádu. Toto nové téma ozbrojeného džihádu a jeho vedení proti západnímu světu a nevěřícím však dodnes rozděluje wahhábisty. Jako příklad lze uvést, že mnozí wahhábističtí představitelé odsoudili útok spáchaný al-Kájdou 11. září 2001 (Armanios, 2003, s. 3-4).

Vyvstává tak otázka, zda wahhábismus šíří terorismus. Jednoznačná odpověď však neexistuje. Je pravda, že Saudská Arábie podporuje řadu nadací, charit, mešit či náboženských škol zvaných madrasy působících po celém světě. Tyto humanitární a vzdělávací organizace jsou však často napojeny na teroristické organizace jako je al-Kájda. Terorističtí bojovníci je i jejich finanční zdroje zneužívají ve svůj prospěch a vytváří tak novou ideologii wahhábismu stříženou dle svých potřeb. Dále je důležité poznamenat, že wahhábismus není příliš tolerantní k jiným odnožím islámu, natož k jiným náboženstvím. To se potvrdilo i v mnoha saudskoarabských školních učebnicích (Armanios, 2003, s. 5).

1.5.1 Islám v Čečensku

Dříve než bude přistoupeno k popisu wahhábismu v Čečensku, je nutné alespoň zmínit specifickou čečenského islámu a jeho základní historický vývoj. Teprve poté pak bude možné pochopit i zvláštnosti a klíčové prvky wahhábismu samotného.

Kdy se poprvé Čečenci setkali s islámem není zcela jasné. Mnohé archeologické prameny hovoří o časovém období o rozpětí od 8. do 14. století (Tishkov, 2004, s. 164). O skutečném přijímání a šíření islámu je však možné hovořit až v 16. století. V první polovině 19. století vytlačil původní kultury i pravoslaví a mezi Čečenci zcela převládl (Aliev aj., 2007, s. 396).

Jednalo se o sunnitský islám a jeho formu súfismus. Súfismus neboli islámská mystika představuje učení známé pro svou schopnost plurality, tolerance a vytváření pevných institucionálních rámců jednotlivých náboženských řádů (Ostřanský, 2007, s. 89). Významným specifikem súfismu je, že nejen umožňuje svým věřícím lásku k Bohu, ale dokonce je k ní vede. Ortodoxní islám (např. wahhábismus) takovýto vztah zapovídá, neboť se domnívá, že je nepatřičný vzhledem k výsostnému postavení Boha. Ačkoli je súfismus velmi různorodý, což je dáno jeho tolerancí, láska věřícího k Bohu je společná všem súfijům.

Dalším významným odlišením od ortodoxního islámu víra ve světce a jejich nadpřirozené schopnosti. Světci představují pro súfije jakousi spirituální elitu, která je schopná se za "obyčejné" věřící přimluvit u Boha. Ortodoxní islám (např. wahhábismus) takového mediátory mezi věřícím a Bohem striktně odmítá. Súfijové tak

slaví narozeniny těchto světců i Proroka a uctívají jejich hroby (Ostřanský, 2007, s. 92-93).

Súfijové dále rozdělují poznání na dvě části - rozumové a duchovní. Rozumového poznání lze dosáhnout studiem, zatímco k duchovnímu poznání dojde věřící jen pokud překročí hranice smyslového vnímání a rozumového chápání. K takovému poznání však potřebuje odborné vedení v podobě mistra, který svého učedníka vede. Vztah mistra a učedníka je jedním ze základních prvků súfismu a základním stavebním kamenem súfijských řádů, kterých můžeme po celém světě nalézt stovky. V arabštině je řád označován slovem *taríqa*, neboli cesta či způsob. Ačkoli slovo řád evokuje křesťanské řády, není jim jejich súfijská varianta příliš podobná. Nejen že celibát je zde výjimkou a většina členů řádu žije rodinný život, ale též především představuje skutečně masovou záležitost. Mystika není jako v křesťanství záležitostí úzké elity. Súfijské řády jsou tak dosti početné. Všichni členové se pravidelně schází, slaví společně svátky, modlí se a praktikují *zíkř*⁷ (Ostřanský, 2007, s. 106).

Jak již bylo naznačeno, súfijské řády mají pevnou strukturu. Nejnižší pozici zde má novic zvaný *muríd*. Aby mohl vstoupit do řádu musí složit přísahu absolutní poslušnosti. Právě poslušnost je v řádech klíčová. Vztah *murída* a jeho mistra vedoucího na cestě k Bohu lze popsat jako vztah pána a otroka. Žák se svým mistrem nechává plně vést, neboť mistr sám je veden Bohem. Je tak v pozici *takřka* neomylného člověka (Ostřanský, 2007, s. 107).

Již bylo napsáno, že v Čečensku se tato forma islámu uchytila v 19. století. Nutno však dodat, že to v žádném případě neznamenalo opuštění většiny předislámských tradic. Samozřejmě bylo zastaveno uctívání jednotlivých lokálních bohů, kteří byli nahrazeni Alláhem. Nicméně i poté je používáno pro pojmenování boha slovo *Dela*, jenž v dřívějších dobách označovalo nejvyššího čečenského boha, a nikoli arabské Alláh (Lieven, 1998, s. 340). Dalším významným příkladem může být nezavedení přísného islámského práva *šaría*. Čečenský život i nadále reguloval systém *adatů*, který je často v rozporu s islámským právem (Tishkov, 2004, s. 165). I nadále také platila pravidla krevní msty i z důvodu vážné urážky, což samozřejmě Korán a islámské právo striktně zapovídá. Ani vnější znaky společnosti nevykazovaly příliš mnoho islámských symbolů. Ženy si nezahalovaly obličej a vlasy si pokrývaly šátkem jen symbolicky a muži si pravidelně holili své tváře.

Dá se říci, že súfismus se kavkazským podmínkám dosti přizpůsobil a došlo tak k vytvoření jakéhosi synkretického islámu v mnohém podobného tomu indickému. Přesto

⁷Zíkř lze označit za společnou praktiku všech súfijům. Jedná se o neustálé opakování jednoho slova či skupiny slov. Je známa tichá varianta (opakování v duchu) či hlasitá varianta. Zde se melodicky opakují slova nahlas, často se též používá k dokreslení atmosféry hudebního nástroje. Tato varianta je vykonávána často ve skupině několika věřících, kteří se mohou dostat do stavu vytržení myslí, kdy se odprostí od tohoto světa a mohou komunikovat se světci či dokonce s Prorokem.

lze říci, že islám vždy byl jedním z významných mobilizačních faktorů boje Čečenců proti Rusům. Právě islám dokázal mobilizovat Čečence, sjednotit a dát jim jasnou identitu vymezující se proti pravoslavným Rusům. Boj za svobodu a nezávislost tak získal v očích čečenských bojovníků jakousi vyšší náboženskou legitimizaci (Lieven, 1998, s. 357).

Neustálé boje proti Rusům navíc zvýšily atraktivitu súfismu. Nejenže poskytoval ideologický základ odporu proti pravoslavnému Rusku, které chtělo vládnout muslimů dle svých křesťanských a hlavně carských hodnot, ale také poskytovalo rámec pro efektivní sociální strukturu vhodnou pro boj. Murídismus neboli organizace v řádech umožnila vytvořit bojové skupiny vzájemně si důvěřující a spolupracující. Nadto vztah žáka a jeho mistra vyžadující naprostou lojalitu a poslušnost nebyl čečenské společnosti cizí, neboť adaty požadovaly poslušnost mladíků vůči starším svého tejp (Lieven, 1998, s. 359).

V Čečensku v druhé polovině 19. století se rozdělil súfismus na dva řády nakšbandijá a kádirijá, ty se pak dále dělily na jednotlivé virdy, tedy jakási náboženská bratrstva (Tishkov, 2004, s. 164). Základní rozdíly mezi oběma řády lze spatřovat v jejich vztahu k Rusku a provádění rituálu zikr. Starší řád nakšbandijá lze označit za více bojovnější a nesmířlivý vůči Rusku. Zatímco vyznavači řádu kádirijá obvykle chtějí žít s Rusy v míru a jsou ochotni v této věci k ústupkům. Na rozdíl od členů řádu nakšbandijá provádějí hlasitý zikr, jenž mohou tančit i ženy. Často tak bylo možné zejména v první válce Čečenska s Ruskem spatřit čečenské ženy vykonávající zikr uprostřed silnice snažící se zastavit mírovou cestou postup ruských tanků (Lieven, 1998, s. 367).

Jak již bylo řečeno, čečenské řády se dále dělí na jednotlivé virdy. Tyto virdy bývají často navázány na jeden určitý tejp. Tím, že členové virdu pochází ze stejné rodové linie, dochází k promíchání náboženské autority s tradiční autoritou starších příbuzných. To je pak nesmírně výhodné při organizaci vojenských jednotek právě na základě jednotlivých virdů či tejpů (Lieven, 1998, s. 368).

Islámská víra byla základem ideologie pro boj či obranu proti Rusům. Islám mobilizoval Čečence nejen proti carskému Rusku, ale i v prvních letech existence Ruska sovětského. Poslední povstání však skončilo ve 20. letech a od té doby lze říci, že se ruským bolševikům pomocí cílené propagandy a represí dařilo vliv islámu na čečenskou společnost utlumovat. Náboženští představitelé tak byli zatýkáni a mešity zavírány. Přesto lze najít islámské tradice při pohřbech či svatbách. Islám tak sovětské perzekuce přežil, nicméně byl významně oslaben (Tishkov, 2004, s. 165, 168).

V 80. letech došlo k uvolňování v celém Sovětském svazu, což mělo za následek návrat Čečenců ke svým tradicím, včetně těch islámských. Začaly se znovu budovat mešity a náboženské školy, dokonce byl vytištěn Korán v ruském jazyce. Brzy v 90. letech

vznikl fenomén nazývaný se noví muslimové. Jednalo se často o mladé lidi, kteří nebyli příliš duchovně založeni, nicméně rádi ukazovali na veřejnosti svou schopnost číst arabské písmo a tím i Korán či odříkat modlitbu v arabštině. Jednalo se však spíše o módní záležitost než hluboké náboženské prozření, neboť jejich znakem víry byly spíše tyto vnější symboly než islámská etika a víra (Tishkov, 2004, s. 170).

Islám se objevil i politice jako prostředek pro získání podpory či legitimizaci rozličných politických kroků. Nicméně Dudajevův režim první poloviny 90. let zůstal striktně sekulární. A tak prohlášení čečenské nezávislosti i čečenská ústava nenesly stopy islámu.

Dudajev ani jeho věrní nebyli praktikujícími muslimy. Například Dudajev nebyl nikdy viděn v mešitě, zatímco premiéry představení v grozněnském divadle nikdy nezmeškal. Ani jeho úřad nenesl stopy islámské symboliky, za to byl vyzdoben obrazy národních umělců (Tishkov, 2004, s. 168-169). Dudajev tak argumentoval islámem zejména, když se obracel na čečenskou společnost či se snažil získat podporu a finance z islámských států. Zde však byl problém s Dudajevovým nedostatečným vzděláním v oblasti víry, neboť se často stávalo, že ve snaze podpořit své žádosti adresované islámským zemím, argumentoval smyšlenkami o vzniku islámu v Čečensku, Čečencích coby národem vyvolených k osvobození celého muslimského Kavkazu apod. To se samozřejmě v zemích jako Saudská Arábie či Írán nesetkalo s přílišným pochopením. Nicméně to podnítilo čečenský mesianismus a nepřímo podpořilo globální džihádistské ambice radikálních polních velitelů (např. Šámil Basajev) (Hahn, 2007, s. 31).

Skutečný a masivní návrat islámu do čečenské společnosti přišel až v době první rusko-čečenské války. Odpověď na otázku proč je jednoduchá. V těžkých válečných časech plných beznaděje byla víra to jediné, co Čečencům zůstalo a dokázalo je podpořit. A právě v době 1. války můžeme spatřovat radikalizaci dříve umírněného čečenského islámu a následný nástup wahhábismu (Tishkov, 2004, s. 171).

1.5.2 Wahhábismus v Čečensku

Wahhábismus jako typ islámu se v Čečensku objevuje již v polovině 90. let v době vlády prezidenta Dudajeva. Nicméně je zpočátku vnímán většinou čečenské společnosti jako kuriozita. Zejména tedy zevnějšek wahhábistických vyznavačů, kteří nosili nejen dlouhé vlasy, ale neholili si vousy a nosili arabské oblečení.

První wahhábisté, kteří se v 90. letech objevili v Čečensku, přišli z arabských zemí (zejména ze Saúdské Arábie) a začali šířit novou víru za pomoci arabských financí. Wahhábistické hnutí se brzy dostalo pod kontrolu Omara Ibn al-Chattába, který přišel do Čečenska již v roce 1995 spolu se skupinou arabských bojovníků a financemi od al-Kájdy. Tento prominentní wahhábista se účastnil již jako 17-letý mladík bojů

v Afghánistánu proti Rusům. Nyní v Čečensku byl schopen udržovat přímé styky s al-Kájdou, která čečenským bojovníkům dodávala zbraně, finance, zdravotnický materiál a v době meziválečné též mnohým umožnila výcvik v samotném Afghánistánu (Hahn, 2007, s. 38-39).

Nutno dodat, že radikalizace islámu (ač už v podobě wahhábismu či súfismu) přišla v době války. V této době byli čečeňští bojovníci k radikalizaci nakloněni hned z několika důvodů. Všudypřítomné muslimské symboly (např. zelené pásky, arabské nápisy) jim pomáhaly se lépe odlišit od nepřátel a též budovat pevnější solidaritu založenou nejen na příslušnosti k jednomu národu, ke stejné vojenské jednotce, tejpu či rodu, ale též na bratrství uvnitř jednoho náboženství. Navíc prohlašování války proti Rusům za džihád umožnilo též vyšší legitimizaci války a zvýšilo hodnotu hrdinství a sebeobětování ve válečné vřavě (Tishkov, 2004, s. 171).

Po skončení války se wahhábisté v čele s Chattábem zaměřili na mladou generaci nespokojenou se svými životními podmínkami a začali pro získávání čečenských mladíků používat téměř bezedné saúdskoarabské fondy. Valerij Tiškov uvádí hned několik případů, které svědčí doslova o uplácení Čečenců za účelem zřeknutí se tradičního súfismu ve prospěch wahhábismu. Například mladý podnikatel získal 10 000 Dolarů za přijetí nové víry a přivedení dvou svých příbuzných do ní. Nadto si liboval v kratším čase modlení dle wahhábistického způsobu. Dále Tiškov přináší svědectví mladého chlapce Ramzana B., který získal za přijetí wahhábismu též finanční obnos a nové auto. Poté co přesvědčil svého otce neslavit zikr, získal i pro něj nový vůz. Sám Ramzan dále poznamenává, že každý třetí wahhábista vlastní nové auto, což dle něj otevírá ostatním lidem oči a pomáhá jim tak spatřovat jaké dobro nové náboženství všem může přinést. První wahhábisté tak jednoznačně nebyli puritánskými muslimy ochotnými položit svůj život za pravý islámským stát na Kavkaze (Tishkov, 2004, s. 173-176).

V průběhu meziválečného období začal Chattáb budovat dokonce speciální výcvikové kempy v čečenských horách, kde se soustředil na vojenský trénink a nábožensko-ideologickou přípravu mladých mužů, které sám označoval za novou generaci čečenských bojovníků za svobodu. Spolu s mladými Čečenci zde byli připravováni i Dagestánci a jiní Severokavkazané (Akhmadov aj., 2004, s. 399).

Wahhábisté postupně v meziválečném období získávali na síle. Dokonce se v Čečensku objevovaly ženy se zahalenou tváří a v arabském oblečení. Paradoxem je, že takto oblečeny byly velmi často vzdělané a samostatně si vydělávající ženy. Wahhábisté postupně zvyšovali nejen počet svých stoupenců, ale též agresivitu své propagandy. Začalo tak docházet k rozkolu uvnitř čečenské společnosti, který byl často symbolizován mezigeneračními spory súfijských otců s wahhábistickými syny. Často tak docházelo k vyhánění synů, známy jsou dokonce i vraždy mladých wahhábistů vlastními otci, které nebyly potrestány. Pokud byl mladík vyhnán svou rodinou a ocitl se

bez prostředků, okamžitě se jej ujali jeho wahhábističtí bratři a opatřili mu nějaké finance, byt a někdy dokonce i auto (Tishkov, 2004, s. 173, 176).

Násilí uvnitř čečenské společnosti se zvyšovalo. Došlo dokonce i k několika ozbrojeným střetům ozbrojených skupin wahhábistů a státních bezpečnostních složek. Wahhábisté též provedli několik pokusů o atentát na státní činitele (Tishkov, 2004, s. 177). Čečenská společnost byla rovněž vystavena častým únosům a mučením ze strany wahhábistů. Ti unášeli nejen Čečence, ale i cizí státní příslušníky (často novináře a humanitární pracovníky) a propouštěli je až po zaplacení výkupného (Akhmadov aj., 2004, s. 399).

Většinová čečenská společnost tak očekávala důrazný zásah proti wahhábistům. Vzhledem ke slabosti centrální vlády Čečenské republiky však žádné rozhodné akci nedošlo. Většinový názor čečenské společnosti na wahhábismus v meziválečné době byl jednoznačně odmítavý. Většina Čečenců deklasovala wahhábismus na cizí, špatné náboženství, k němuž se přidávají především ti čečenští mladíci, kteří pocházejí z rozvrácených rodin, v nichž role adatů je slabá či není vůbec (Tishkov, 2004, s. 176). Tento odmítavý postoj většiny čečenské společnosti lze vysvětlit netolerantním vztahem wahhábismu k tradičním čečenským hodnotám a adatům. V předchozí kapitole bylo vysvětleno wahhábistické odmítání oslav narozenin Proroka a světců, tolik oblíbených Čečenci. Dále je důležité zdůraznit, že wahhábisté požadovali nastolení islámského státu dle vzoru al-Wahhába, v němž nemohla samozřejmě chybět šaría, která byla v mnoha ohledech v rozporu s adaty, hluboko zakořeněnými po staletí v celé čečenské společnosti. Již byly uvedeny některé rozpory mezi adaty a šarií. Jako další lze uvést skutečnost, že šaría požaduje potrestání muže či ženy přímo na ulici, pokud poruší islámské právo. Nicméně pokud by byl muž na ulici zbit, byl by dle adatů nesmírně ponížěn a dehonestován, což je pro čečenskou společnost nepřipustné (Tishkov, 2004, s. 165).

V roce 1995 publikovali wahhábisté v Dagestánu v novinách *Naša nedelja* několik základních námitek proti súfismu. Zpochybnili tvrzení, že mistrové súfijských řádů znají mystická tajemství, která dle wahhábistů zná pouze Bůh. Dále odmítli tezi, že mistři súfijských řádů jsou vedeni samotným Bohem a jsou tedy bez chyb a hříchu, čímž odmítli i jejich zprostředkovávní mezi obyčejnými věřícími a Bohem. A konečně označili existenci řádů přímo za špatnost, neboť o nich není v Koránu žádná zmínka (Tishkov, 2004, s. 172-173).

Wahhábisté tak napadli několik základních prvků čečenské společnosti a čečenské identity. Nejenže odmítali tradiční svátky, ale též i tradiční sociální strukturu a normy z ní vyplývající. Postavili se proti súfijským řádům a jejich virdům. Žádali nahradit adaty, jež byly vždy ochraňovány tejpou a jejich radou starších, šarií. Jejich snahy celkově směřovaly k vytvoření centralistického islámského státu s spojenou světskou a duchovní autoritou řídící se pouze Koránem a sunnou.

2 Čečenské reálie

V následující kapitole se pokusím popsat nejdůležitější okamžiky čečenských dějin a jejich vliv na utváření charakteru čečenské společnosti.

2.1 Historie Čečenska

Čečenci jsou mnohými antropology a archeology považováni za jedno z nejstarších etnik na Kavkaze. První zmínky o nich nalezneme již v 7. století v arménských spisech. Další zprávy o dění na území současného Čečenska pochází z gruzínských, arménských či ruských zdrojů. Zajímavé na čečenských dějinách je fakt, že neměli nikdy svůj vlastní centralizovaný státní útvar či panovníka. Jeden pokus o vytvoření státu je doložen ve 14. století, nicméně byl krvavě potlačen samarkandským vládcem Tamerlánem (Souleimanov, 2005, s. 14-15).

V průběhu 15. až 18. století se v Čečensku uskutečnil unikátní proces rozpadu feudálních společenství. Došlo tak k tzv. rolnické revoluci, jež měla za následek vznik tzv. horské demokracie. Horské podmínky vylučovaly vznik lenního systému a tak vůdčí úlohu převzaly jednotlivá samostatná horská společenství, v nichž si byl každý muž roven. Odtud tedy pochází termín horská demokracie. Tato společenství tak nebyla nikdy ovládána žádným panovníkem. Zde také můžeme najít kořeny čečenské lásky ke svobodě a rovnosti (Souleimanov, 2005, s. 14-15).

K prvním střetům Čečenců s ruskými vojsky došlo již v první polovině 18. století za vlády Petra I. Velikého. Ten po severské válce se Švédskem nasměřoval svou koloniální politiku na předhůří Kavkazu a začal přerozdělovat zdejší půdu i s jejími obyvateli ruské šlechtě, jež měla právo, zde zavádět ruské nevolnické zvyklosti (Souleimanov, 2005, s. 37-38).

Za první organizované vystoupení severokavkazských horalů proti stále sílícímu ruskému koloniálnímu tlaku lze považovat povstání šejcha Mansúra v roce 1785, tedy v době vlády Kateřiny II. Veliké. Tehdy proti Rusům pozvedli zbraně Čečenci spolu s Dagestánci (Souleimanov, 2005, s. 39-40).

2.1.1 Bojovné 19. století

Po ukončení bojů s Napoleonem byl v roce 1816 jmenován vrchním velitelem Kavkazu generál Jermolov. Ten měl za úkol ukončit vzájemné pŕtky kavkazského obyvatelstva s novými ruskými usedlíky na Kavkaze a konečně zlomit odpor bojovných Kavkazanů (Lieven, 1998, s. 306). Brzy zahájil velmi krutou a pro Kavkazany nesmírně krvavou kampaň ve snaze zlomit jejich odpor. Nesmírná krutost jeho vojsk, jež se stala brzy Jermolovovou strategií, dala vzniknout dalšímu hnutí odporu. Do

jeho čela se ve 30. letech 19. století postavil Avar imám Šámil, který za účelem efektivnějšího boje s Rusy sjednotil dagestánská etnika a Čečence v jednom státě známém pod názvem Vojensko-teokratický stát Dagestánu a Čečenska (Souleimanov, 2005, s. 45-46).

Bylo to vůbec poprvé, kdy se Čečenci ocitli v centralizovaném státě. Šámil zavedl tvrdý centralismus a islámské právo šaría. Zemi rozdělil na několik regionů a do jejich čela postavil naiby (guvernéry). Tito naibové často představovali muže blízké Šámilovi a nikoli teritoriu, jenž měli spravovat. Cizí tvrdá vláda a vyžadování dodržování šaría se Čečencům příliš nelíbilo a docházelo tak v době, kdy válka trvala již příliš dlouho, k lokálním nepokojům. Tato první centralizovaná vláda v oblasti severovýchodního Kavkazu však neměla dlouhého trvání. Po skončení krymské války mohl car napřít všechno své vojenské úsilí na Kavkaz. Šámil tak byl poražen a jeho stát se rozpadl (Lieven, 1998, s. 308-309).

Po poražení velkého severokavkazského povstání zřídili Rusové na území Čečenska tvrdý režim, vyznačující se častými represemi, diskriminací místního obyvatelstva a kolektivními tresty. V druhé polovině 19. století a na počátku 20. století tak vypuklo několik povstání. Žádné však nebylo úspěšné (Souleimanov, 2005, s. 64-65).

2.1.2 Čečensko v Sovětském svaze

Události roku 1917 přinesly naději na dosažení kýžené nezávislosti. V roce 1919 představitelé Čečenska a Dagestánu vytvořili Severokavkazský imamát. V témže roce přišli do Čečenska oddíly bělogvardějského generála Děnikina, který se zde projevil jako bezohledný a surový velkoruský šovinista. Jeho vojáci dokonce vypálili několik vesnic, zabírali čečenské koně a potraviny. Není tak divu, že se Čečenci v roce 1920 spojili s bolševiky a bělogvardějce vytlačili. Nutno dodat, že bolševická propaganda se v této době na Kavkaze dosti činila. Lákala Čečence s heslem: "Pro sovětskou vládu, pro šaría!" (Souleimanov, 2005, s. 65-66).

Záhy však Čečenci pocítili komunismus a jeho represe. I zde byla prosazována kolektivizace a zuřil boj proti buržoaznímu nacionalismus. Je to však paradox, neboť právě v čečenské společnosti buržoazie neexistovala a půda zde nebyla vlastněna jednotlivci, nýbrž obcemi. To vše bylo ale sovětům jedno (Souleimanov, 2005, s. 67).

Nejcitelnější ránu však Čečencům zasadil sovětský režim v roce 1944. NKVD a Rudá armáda zahájila deportaci Čečenců a Ingušů do nehostinných stepí střední Asie. A to na základě obvinění z kolaborace s Němci. Je sice pravda, že mnoho Čečenců a Ingušů se podílelo na protisovětských aktivitách a několik tisíc jich dokonce sloužilo ve Wehrmachtu, nicméně takovýto kolektivní trest, označovaný mnohými autory za genocidu, byl příliš krutý. Během této deportace a 13-letého vyhnanství zemřelo

celých 60 % příslušníků čečenského národa. Návrat byl umožněn až Nikitou Chruščovem v roce 1956. Původní čečenské domy však již byli z velké části obydleny - Rusy z vnitrozemí či Avary ze sousedního Dagestánu. Došlo tak k mnoha násilným střetům (Souleimanov, 2005, s. 68-69).

Od 50. let dochází v Čečensku k rusifikaci a sovětizaci. Ta měla za následek i oslabení role islámu a tradičních hodnot, jak již byl uvedeno v předchozích kapitolách. Tristní situace ve vzdělání, zdravotnictví či místní ekonomice řešena nebyla. Namísto toho byly snahy upřeny na falzifikaci čečenských dějin a podávání pseudovědeckých důkazů o dávné touze Čečenců připojit se k Rusku (Souleimanov, 2005, s. 70-71).

S příchodem Gorbačeva k moci a politikou postupného uvolňování, dochází i v Čečensku k zásadním změnám. Uvolněné poměry umožnili Čečencům návrat k jejich tradičním hodnotám. Zvýšil se zájem o islám a jak bylo již vysvětleno výše, stal se dokonce jakousi módní záležitostí. Došlo také k pokusům restaurace tejpů, ale také byla zdůrazňována národní jednota čečenské společnosti. Ani Čečensko se tak nevyhlo vlně nacionalismu, jež zachvátila takřka celý prostor bývalého SSSR.

2.1.3 Čečenská nezávislost?

Nicméně rozpad Sovětského svazu neznamenal pro Čečensko nezávislost. V chaotických měsících let 1990 a 1991 moc Moskvy nad svými regiony byla významně oslabena a nedokázala tak zastavit čečenské kroky směřující k nezávislosti. V listopadu 1990 byl ustanoven Všenárodní čečenský kongres představující nové mocenské centrum. Do jeho čela se brzy dostal Džochar Dudajev, generálmajor sovětského letectva (Souleimanov, 2005, s. 76). V srpnu roku 1991 proběhl v Moskvě pokus o puč komunistických konzervativců snažících se zastavit reformy a demokratické změny. Zatímco oficiální místa Čečenska se stavěla k odsouzení puče velmi váhavě, Všenárodní čečenský kongres v čele s Dudajevem okamžitě a masivním shromážděním vyjádřil plnou podporu Jelcinovi. Tato skutečnost tak po ukončení puče pomohla Dudajevovi a jeho spolupracovníkům zbavit oficiální moci představované proruskými čečenskými konzervativci bránícími čečenská nezávislosti. A tak 6. září roku 1991 vyhlásil Dudajev jakožto nejvyšší představitel kongresu jednostrannou *Deklaraci nezávislosti Čečenska*. Krátce na to byl tento krok potvrzen jeho vítězstvím v chaotických prezidentských volbách (Youngs, 2000, s. 8).

Moskva tento krok odmítla, nicméně vzhledem ke své ztrátě mocenských pozic v regionech a vážným ekonomickým a politickým problémům nedokázala efektivně zareagovat. Jelcin a jeho spolupracovníci doufali, že charismatického Dudajeva brzy převálcuje jeho opozice a problém čečenské nezávislosti ve všeobecných zmatcích zmizí sám. Když tedy Jelcin vyhlásil v listopadu 1991 výjimečný stav v Čečensku-Ingušsku, byl okamžitě zrušen Dudajev pomocí vydání prezidentského dekretu (Sou-

leimanov, 2005, s. 81).

Situace v Čečensku na počátku 90. let nebyla jednoduchá. Tak jako v jiných částech bývalého SSSR i zde nebyla stabilní politická, ekonomická ani bezpečnostní situace. Chyběl právní rámec pro činnost nejen exekutivních orgánů, ale též i pro ekonomické aktivity a možnost efektivně zasáhnout proti vytvářejícím se kriminálním strukturám. Nadto se začala vytvářet opozice vůči Dudajevovi a rostlo znepokojení ve společnosti se stávající situací. Napětí ještě zvýšila skutečnost, že většinu významných postů v politické i ekonomické sféře obsadili příbuzní prezidenta Dudajeva a tedy lidé z tejpů Jalchoroj a Melchesti. V odporu vůči režimu, chceme-li vůči Dudajevovi se tak začal objevovat subetnický prvek (Souleimanov, 2005, s. 83-85).

V létě roku 1994 se situace uvnitř čečenské politické sféry ještě dále vyostřila a došlo dokonce k ozbrojeným střetům mezi Dudajevem a jeho odpůrci významně podporovanými Kremlem. Ti se pokusili na podzim o ozbrojený útok na Grozný. Ten však byl odražen, nicméně se ukázalo, že v řadách opozice bojovali i ruští vojáci. Vztahy mezi Dudajevem a Jelcinem se ještě více vyostřily. Jelcinova administrativa tak stála před zásadní otázkou, jak dál řešit stále se zhoršující situaci v Čečensku. Byly dvě možnosti - jednat s Dudajevem či mu zaslat ultimátum s požadavkem jeho odstoupení. Jeden z důležitých důvodů, proč se Jelcin rozhodl pro válku a nikoli pro jednání, byla skutečnost, že jej čekaly nové prezidentské volby a jeho preference byly velmi nízké. Rozhodl se tak posílit svou pozici malou vítěznou válkou. Jednotky armády Ruské federace tak byly přemístěny směrem k čečenským hranicím a Dudajevovi bylo posláno ultimátum požadující jeho odstoupení (Youngs, 2000, s. 9-10).

2.1.4 První rusko-čečenská válka

Dne 11. prosince 1994 překročila ruská federální armáda hranice Čečenska. Při pokusu dobýt Grozný v prosinci téhož roku se však ukázala slabost a nepřipravenost ruské armády. Nejenže se Rusům v této fázi hlavní město dobýt nepodařilo, ještě k tomu utrhli obrovské ztráty na životech svých vojáků a přišli o desítky tanků. Tento neúspěch podnítl masivní bombardování a odstřelování Grozného včetně obydlených oblastí. O život tak přišly tisíce civilistů. Podobně brutálně se ruská armáda zachovala i na mnoha jiných místech Čečenska (Youngs, 2000, s. 10-11). Jako příklad lze uvést masakr více než 250 čečenských civilistů ve vesnici Samaški v dubnu 1995. Podobné masakry se udály i v dalších obcích: Bamut (1995), Sěrnovodsk (1995), Novogrozněnskoje (1996)... (Souleimanov, 2005, s. 109-110). Jak ukazují výpovědi účastníků této války (Rusů i Čečenců), boje byly nesmírně brutální a zasáhly celou čečenskou společnost.

Brutalitu bojovníků a porušování mezinárodních pravidel války bychom našly na

obou stranách konfliktu, nicméně násilí páchané ruskou armádou se přímo a masově dotýkalo civilních obyvatel Čečenska. Často docházelo nejen k odstřelování obydlí různých částí měst a vesnic, ale dokonce i nemocnic (Gallová aj., 2000, s. 292-293).

V lednu 1995 byli Čečenci vytlačeni z Grozného. Útočištěm čečenského odporu, který byl pod stále větším tlakem, se tak staly hory. 14. července podnikl polní velitel Šámil Basajev a několik stovek jeho mužů vpád do ruského vnitrozemí a obsadili městskou nemocnici Budjonovsk, kde zadržel přibližně tisíc rukojmích. Vyjednávání s Čečenci se ujal ruský premiér Černomyrdin a posléze i známý lidskoprávní aktivista Sergej Kovaljov. Brzy byla vytvořena dohoda: propuštění rukojmích, bezpečný odchod Basajeva a jeho mužů do Čečenska a konečně zahájení rusko-čečenských mírových jednání. Jednání sice začala, ale ozbrojené střety pokračovaly (Souleimanov, 2005, s. 110-111).

V dubnu roku 1996 se podařilo Rusku zabít Džochara Dudajeva pomocí satelitně naváděné rakety, což umožnilo zintenzivnit jednání o míru. V prezidentském úřadě jej nahradil Zelimchan Jandarbijev, který brzy odjel vyjednat příměří do Moskvy. Výsledkem bylo podepsání dohody o příměří v květnu 1996 (Youngs, 2000, s. 11-12).

Po znovudobytí Grozného čečenskými silami na počátku srpna 1996 následovaly boje v ulicích města, v nichž byli povětšinou úspěšnější Čečenci. Nicméně obrovské ztráty na životech rostly na obou stranách a hlavně na straně civilistů, jejichž humanitární situace se den ode dne rapidně zhoršovala. Nový tajemník Bezpečnostní rady Ruské federace Alexandr Lebed se rozhodl okamžitě jednat (Souleimanov, 2005, s. 117-118).

Následovala tak intenzivní jednání Lebedě s Maschadovem, jež vyústila v srpnu téhož roku v podpis mírové dohody mezi Čečenskem a Ruskou federací. Vyřešení otázky statutu Čečenska bylo pro svou konfliktnost odloženo na rok 2001. V létě roku 1996 tak byl ukončen dva roky trvající konflikt, jenž si vyžádal až 100 000 obětí na životech (Youngs, 2000, s. 11-12).

2.2 Antropologický profil Čečenců

Čečenskou společnost dle mého názoru charakterizují a zároveň konstituují 4 základní sociální prvky: adaty, tejpý, hory a islám. Všechny čečenskou společnost v určitých okamžicích rozdělují, ale umí ji i pevně spojit. Jejich vliv se samozřejmě s časem a významnými dějinnými událostmi měnil. Adaty, tejpý a také vliv hor na čečenskou společnost oslabil zejména po dobytí Kavkazu ruskou armádou a posléze i po zavedení tuhého bolševického režimu. Naopak islám posiloval a to zejména od doby první rusko-čečenské války. Role islámu a tejpů již byla popsána v předchozích kapitolách, proto se v této části práce budu zabývat především významem adatů a hor pro organizaci a charakter čečenské společnosti.

Vysoké a nehostinné hory jako první začaly utvářet čečenskou společnost, neboť ji rozhodujícím způsobem determinovaly. Horské masivy oddělovaly jednotlivá osídlení a tak namísto jedné politické entity vznikla řada autonomních horských společenství. Drsné podmínky Kavkazu také podnítily u všech svých obyvatel pocit sounáležitosti, neboť v těchto podmínkách nemohl jednatlivec bez podpory společenství přežít. Jak již bylo osvětleno výše, rodina představuje základ čečenské společnosti, která nesmírně ctí hodnotu příbuzenství. Důležitou roli tak hraje i širší rodina a samozřejmě i tejp, svazek pojící fiktivním příbuzenstvím. Sounáležitost je dále podpořena institutem vzájemné pomoci v čečenštině zvané belchi. A to zejména mezi příbuznými či sousedy. Dodnes si Čečenci vzájemně pomáhají při sklizení úrody, stavbě či opravě domu (Souleimanov, 2005, s. 19).

Již několikrát bylo řečeno, že Čečenci si nikdy nevytvořili vlastní stát a tím tedy ani jednu centrální moc, pokud tedy pomineme krátkou periodu vlády imáma Šámila. Přesto v kavkazských horách nevládla čirá anarchie. Anatol Liven tento stav popisuje jako řízenou anarchii. Anarchie proto, že neexistovala centrální moc ani stát, řízená proto, že existoval velmi propracovaný systém práv, povinností a sankcí nazývaný adaty, neboli zvykové právo (Lieven, 1998, s. 348).

Adaty představují nepsané zvykové právo platící v čečenské společnosti po staletí. Dokonce ani po islamizaci nebyly nahrazeny šariíou. Adaty regulují chování jednotlivce i skupiny. Tento systém je jednotný a platí tak pro příslušníky celého čečenského etnika dodnes, byť v mnohem menší míře než v minulosti. Každý Čečenec díky nim zná své místo ve společnosti a taky ví, co jej čeká při nesplnění své povinnosti. Nutno dodat, že pro většinu cizinců jsou dosti neprůhledným a nepochopitelným systémem (Tishkov, 2004, s. 175).

Adaty též stanovují hodnoty a lidské vlastnosti, jež by měly být společností oceňovány. Určují tak, jaké vlastnosti by měl mít správný příslušník čečenské společnosti. Základní hodnoty čečenské společnosti jsou svoboda, rovnost, čest, hrdost, důstojnost, odvaha a respekt. Vzhledem ke skutečnosti, že v Čečensku již několik staletí neexistují šlechtici, pohyb po sociálním žebříčku pro jednotlivce byl dán naplňováním těchto hodnot. To, kdo je jak odvážný, však určovalo veřejné mínění. Jednotlivci, ale i skupiny (tejpy či rodiny) se tak nacházeli v neustálém soupeření o prestiž, jež by je mohla posunout výše ve společenském hodnocení. Čečenci by tak dle těchto pravidel neměli chybovat či prohrávat. Jsou tak vystaveni neustálému tlaku, tudíž v případě, kdy chybu udělají, nechtějí ji přiznat (Souleimanov, 2005, s. 26-25).

Odvaha neustále soupeřit a dokazovat své kvality (samozřejmě i v boji) je natolik vysoká, že často potlačuje pud sebezáchovy. Potřeba neustále dokazovat svou chrabrost ostatním i za cenu ztráty života, byla jedním z klíčových faktorů úspěchu malé kavkazské země v boji proti Rusku (Souleimanov, 2005, s. 28).

Dalším velmi zajímavým fenoménem je bezesporu krevní msta, jejíž síla a vliv na

dynamiku čečenské společnosti přežila až do dnešních dnů. Důvodem ke krevní mstě může být vražda, vážné zranění vedoucí ke smrti, znásilnění, obsazení půdy či vážná urážka. Vyhláší ji zpravidla muž či skupina mužů viníkovi. V případě znásilnění, jenž je v Čečensku považováno za nejhorší zločin, je krevní msta vyhlášena všem mužským členům rodu násilníka. Znamená to tedy, že pokud uprchne, trest nemine jeho bratry, otce či bratrance, neboť svým jednáním zhanobil celý tejp. Pokud je krevní msta vyhlášena, má rodina či rod provinilého na vybranou ze dvou možností. Vydat svého člena na popravu či se za něj postavit a vědomě tak sebe vystavit smrtelnému nebezpečí.

Ukončit krevní mstu mohou starší a to tím, že dovedou zneprátelené strany ke vzájemné dohodě či žena, jež vhodí svůj šátek mezi mstitele a provinilého. Za první války s Ruskem tak bylo možné spatřit čečenské ženy házející své šátky pod kola tanků, které však na toto mírové gesto vůbec nereagovaly. Mohlo též dojít k odpuštění a ukončení msty. Modernizace společnosti také přinesla možnost finančního odškodnění. Zneuctěná rodina tak mohla v 70. letech 20. století získat za smrt svého příbuzného kolem 15 000 rublů (Souleimanov, 2005, s. 22-25).

Právě na pravidlech krevní msty lze vidět, že čečenská soudržnost a kolektivistická kultura se projevuje nejen ve vzájemné pomoci, ale též i v přijímání zodpovědnosti za provinění členů svého tejpu či rodiny. Nutno dodat, že porušení adatů, jejichž strážci měli být právě tejpy, zpravidla vedlo ke zneuctění celého tejpu či rodiny, což mělo za následek snížení tak důležité prestiže a tím i moci (Souleimanov, 2005, s. 22).

Další zajímavostí, leč velmi problematickou je tradice abreka, tedy jakéhosi čestného bandity, neboli kavkazského Jánošíka. Tradice banditů a loupení dobytka či koní byla pro dosažení cti a slávy v minulosti velmi silná. Právě úspěšnými loupeživými nájezdy na stáda cizích tejpů se stával mladík mužem, neboť tak dokázal svou odvahu a schopnosti. V moderní době 90. let se tato tradice pozměnila, nicméně zůstala poměrně silnou. Je tak reprezentována buď loupením na cestách či organizovaným zločinem, jehož jsou Čečenci skutečnými mistry. Jak již bylo napsáno v předchozích kapitolách, v prostoru bývalého SSSR jsou mafie čečenského původu velmi respektované a obávané.

Rozšířenost organizovaného zločinu a banditismus v Čečensku druhé poloviny 90. způsobilo mnoho problémů. V té době docházelo k častým únosům nejen Čečenců samotných, ale také zahraničních pracovníků, včetně těch humanitárních. Krádeže ropy přímo z ropovodů či přepadávání vlaků projíždějících územím Čečenska bylo také velmi časté. To samozřejmě významně poškozovalo snahy Aslana Maschadova vybudovat stabilní stát. Nelegální struktury bažící po moci a financích v této době rostly doslova jako houby po dešti a státní bezpečnostní složky je nedokázaly zastavit. V důsledku se tak Čečensko stalo velmi nedůvěryhodným státem s kriminální

pověstí, což poškodilo vyjednávací pozice Maschadova nejen ve vztahu k Moskvě, ale také samozřejmě snížilo možnost získání podpory od států Evropy, Severní Ameriky či Blízkého a Středního východu. Nelegální čečenské aktivity též poškozovaly okolní kavkazské sousedy, kteří tak ke svým sousedům brzy ztratili sympatie (Lieven, 1998, s. 350-351).

Výše popsané tradiční hodnoty a struktura společnosti přetrvávající do druhé poloviny 90. let jsou samozřejmě mnohdy v rozporu se základními hodnotami stabilního demokratického státu. Samotná existence nepsaného práva žádající potrestání viníka bez spravedlivého soudu či respektovaná tradice čestných banditů státní aparát, a zejména jeho bezpečnostní složky tolik důležité pro stabilizaci společnosti po válečném konfliktu, doslova rozkládá. Navíc specifická forma sociální organizace (tejpy, virdy a pevná rodinná sounáležitost) podporující klientelismus a korupci spolu s adatovým systémem se mnohdy pro vnější pozorovatele a i státní aparátu stává neprůhlednou. Není tak jednoduché proti jejím patogenním jevům na stát a institucionalizace demokracie zakročit.

2.3 Čečenská identita

Vzhledem ke specifickým tradicím a historii plné zvrátů je nutné též osvětlit základní vývoj čečenské identity, neboť ta je klíčová vzhledem ke specifickému vztahu Čečenců ke státu. Ačkoli právě identita u národů či etnik mění velmi pomalu, lze říci, že v případě Čečenců se některé prvky identity měnily v důsledku dramatických událostí poměrně rychle.

Začneme 16. stoletím, kdy se v Čečensku vytváří tzv. horská demokracie a formuje se specifický systém adatů a tejповé organizace. Již v té době se na Kavkaze vyskytuje islám, nicméně nemá přílišný vliv na společnost. Identita čečenského etnika je tak převážně tvořena společným jazykem (i přes nepochybnou existenci několika čečenských dialektů), formujícími se adaty a tejpy.

V polovině 19. století přichází do Čečenska imám Šámil a vytváří zde centralizovaný teokraticko-vojenský politický systém za účelem efektivnějšího boje s Rusy. Čečenci jsou tak poprvé konfrontováni s vnější vládou, centralismem a první krutou válkou s Ruskem. Vzhledem k charakteru Šámilova státu narůstá význam islámu. Ten se stává součástí čečenské identity a posiluje tak kavkazskou odlišnost ve vztahu k ruským kolonizátorům.

Šámilův odpor je poražen a Čečensko se tak dostává do područí Ruska, které zde zavádí tuhý režim. Následuje též velmi krušné období Sovětského svazu, který se snaží samozřejmě přetvořit Čečence k obrazu svému a za pomoci represí a propagandy dochází v Čečensku k rusifikaci a sovětizaci. Jinými slovy se zde centrální komunistická moc pokouší vykořenit tradiční hodnoty a vazby. Z části se jí to daří. Islám

skutečně ustupuje do pozadí a čečenská společnost se začíná modernizovat. Mnozí Čečenci také vstupují do komunistické strany. Čečenci se již tak silně neidentifikují s islámem, nicméně adaty, role tejpů a zejména jejich autorit je stále velice silná.

Deportace v roce 1944 znamenala obrovský zlom v utváření novodobé čečenské společnosti. Oslabila zejména tejpové a územní vazby, nicméně posílila důležitost rodinné sounáležitosti. Společně prožité utrpení deportace a posléze i několikaletého exilu posílilo velmi silně národní vědomí. Domnívám se, že právě v této době byl položen základní stavební kámen novodobé čečenské společnosti.

V 80. a 90. letech přichází spolu s perestrojkou a rozpadem SSSR další velké změny. S politickým uvolněním dochází v Čečensku k procesu indigenizace, tedy návratu ke starým tradicím. Svolávají se tejpové kongresy a rady starších získávají i formální vliv na chod státu. Mladé Čečence zachvacuje nadšení z islámu, které však v této době nepřipomíná příliš náboženskou duchovní obrodu, ale spíše cosi jako módní vlnu. Na přelomu 80. a 90. let začínají čečenští intelektuálové budovat novou identitu. Objevují se dva proudy. První se snaží přinést důkazy o starobylosti čečenské kultury a hledá místa, kde všude žijí či žili Čečenci. Snaží se tak vytvořit představu o velkém starobylém Čečensku. Druhý proud se naopak zaměřuje na subetnické tejpky (Tishkov, 2004, s. 50).

V průběhu 90. let se politické vedení v čele s prezidentem Dudajevem pokouší o vytvoření samostatného Čečenského státu. Nový režim se zakládá především na negaci minulého sovětského režimu a deklarovaného cíle vytvořit samostatný sekulární čečenský stát. V *Deklaraci nezávislosti* (1990) a v *Deklaraci čečenského národa* (1991) nalezneme základní znaky tehdejší identity Čečenců, kteří se vidí jako jednotný národ lidí, jež vždy bojovali za svou nezávislost a svobodu a byli neprávem vyhnáni ze své vlasti. Klíčovým tématem doby se tak stává tragická deportace. Dominuje nejen politickým debatám, ale též se objevuje v moderních a populárních čečenských písních. Náboženství vzhledem k deklaraci touhy vytvořit sekulární stát hrálo jen malou roli (Tishkov, 2004, s. 52-53).

V první rusko-čečenské válce došlo pochopitelně k posílení národního vědomí a jednoty čečenského lidu. V této době také významným způsobem posiluje islám, který se též v důsledku hrůz války a infiltraci zahraničních wahhábistických bojovníků do čečenského separatistického hnutí radikalizuje (Tishkov, 2004, s. 172). Vzhledem ke specifické organizaci čečenských vojenských jednotek lze říci, že se též utužuje vazba rodinných příslušníků a v menší míře i členů tejpů mezi sebou.

Situace po první válce ve vztahu k čečenské identitě byla zcela odlišná než v období před válkou. Vědomí si společného utrpení v podobě deportace bylo nahrazeno debatami o vnitročečenských rozdílech, které často vyústily ve vážné spory. Na síle nabývá wahhábismus, který významným způsobem rozděluje čečenskou společnost

(Tishkov, 2004, s. 54, 172). Islám však nepředstavuje jediný cleavage čečenské společnosti. V meziválečném období dělí Čečence i jejich vztah k Ruské federaci, tejpová příslušnost či rozdíly mezi moderními lidmi z měst a nížin a více tradicionalistickými lidmi z hor. Jednota Čečenců se pomalu vytrácí.

3 Meziválečný vývoj (1996-1999)

Tato kapitola se zabývá konkrétními událostmi druhé poloviny 90. let. Než však začne popis a analýza jednotlivých politických kroků, hlavních aktérů a klíčových událostí, je třeba se seznámit s výchozím stavem ekonomiky, společnosti a samozřejmě vztahu s Ruskem. Nutno dodat, že se Čečenská republika nenacházela ve stavu vhodném pro započítání budování státnosti. Politické vakuum, slabost institucí a všeobecná ozbrojenost jen napomáhaly k nesmírně vysoké kriminalitě, organizovanému zločinu, partikularismu a nepotismu. Klany a jiné (často nelegální) skupiny v této době budování státu posilovaly na úkor státu.

3.1 Důsledky války

Ničivé důsledky dvouleté války se staly dle mého názoru spolu s tradicionalitou hlavní determinantou poválečného vývoje v Čečensku. Radikalizaci islámu považuji za důsledek války, tak jako degeneraci mnohých nepsaných kavkazských norem (např. krevní msty).

3.1.1 Chasavjurtská dohoda

Chasavjurtská dohoda podepsaná 31. srpna 1996 Lebeděm a Maschadovem ukončila oficiálně válku a zastavila boje. Cílem této dohody bylo nejen příměří mezi Čečenskem a Ruskem, ale také snaha vytvořit pevné základy pro budoucí narovnání vztahů mezi oběma zneprátenými stranami. To se bohužel nepodařilo a tehdejší aktéři z ruské strany dokonce označili tento dokument za chybu, kterou už nikdy nechtějí opakovat (Tishkov, 2004, s. 183-184).

Chasavjurtská dohoda stanovovala ukončení bojů a zakazovala užití síly či její hrozby. Dále však nebyla svým obsahem zcela jasná. V žádném případě zde nebylo řečeno explicitně nic o politickém statutu Čečenska. Tato otázka měla být vyřešena v průběhu následných jednání, nejpozději však do konce roku 2001 (The Khasaviurt Russian-Chechen Agreement, 1996).

Vzhledem k tomu, že dohoda hovořila o právu na sebeurčení či právu volby, byla mnohými a zejména Čečenci pochopena jako uznání nezávislosti Čečenské repub-

liky. Ruská federace tuto interpretaci samozřejmě odmítala a i nadále považovala Čečensko za subjekt Ruské federace (Souleimanov, 2005, s. 119).

Na dvojakost dohody poukazují i *Principy Chasavjurské dohody* mající za cíl vytvořit základ pro jednání o další budoucnosti. Dle nich mělo docházet k politickým jednáním, měla se stáhnout ruská vojska z Čečenska, Rusko i Čečensko mělo společně bojovat proti organizovanému zločinu, spolupracovat na obnově zničené země a v oblasti monetární a rozpočtové (The Khasaviurt Russian-Chechen Agreement, 1996).

Problém však byl, že politická jednání nebyla příliš častá a spíše se jednalo o nahodilá setkání ne příliš vysokých politických činitelů. Za jednoznačný úspěch lze považovat pouze stažení ruských vojsk. Tento akt však posílil čečenský názor, že nyní žijí v zemi nezávislé na Rusku (Souleimanov, 2005, s. 119). Podle toho také vypadala interpretace spolupráce s federální vládou. Finanční pomoc poskytovaná Čečensku, zde byla vydávána za reparace, jež jsou placeny agresorem. Čečenci se navíc zdráhali uznat, že bez finanční pomoci Ruska by stáli tváří v tvář humanitární katastrofě. Čečenská republika získávala z federálního ruského rozpočtu po celé tři roky plyn a elektřinu zdarma, dále jí byly placeny některé sociální mandatorní výdaje (sociální dávky pro postižené, důchodce či děti), platy státních zaměstnanců (doktorů, učitelů, úředníků,...) (Tishkov, 2004, s. 182-183). Nutno však dodat, že finanční pomoc z ruské strany nebyla zdaleka bezchybná. V roce 1997 se Maschadov s Jelcinem dohodli na uvolnění 823 miliard rublů na poválečnou rekonstrukci Čečenska. Později se však ukázalo, že z této přislíbené částky do malé kavkazské republiky dorazilo pouze 100 miliard rublů.

Za takovýchto politicky i ekonomicky nejistých podmínek bylo velmi obtížné plánovat smysluplnou a efektivní rekonstrukci země. Navíc politický dialog se vzhledem k osobním antipatiím aktérů a specifickým vnitropolitickým důvodům jak na čečenské tak na ruské straně dosti zadržával (Souleimanov, 2005, s. 119). Spolupráce v oblasti potírání organizovaného zločinu se z těchto důvodů takřka nekonala.

Nejasné vztahy s Moskvou a tím i nevyjasněná pozice Čečenské republiky v mezinárodních vztazích daná Chasavjurskou smlouvou rozhodně nepomohly ke konsolidaci Čečenska a vybudování jeho politické a ekonomické stability.

3.1.2 Ekonomické důsledky války

Vojenské operace, které probíhaly takřka na celém území Čečenska (pouze některé severní okresy byly válkou méně dotčeny), zničili veškerou místní infrastrukturu. Mnohé silnice a mosty přestaly existovat a hlavní město Groznyj připomínal dle mnohých tehdejších pozorovatelů Drážďany po druhé světové válce. Čečensko přišlo

v důsledku války o 60-70 procent bytového fondu. Není tak divu, že téměř většina obyvatel se stala uprchlíky. V meziválečné době se postupně mnoho uprchlíků vracelo, přesto jejich počet lze odhadnout na několik desítek tisíc. Jak uprchlíci, žijící často v táborech v sousedním Ingušsku, tak lidé žijící přímo v Čečensku trpěli vážnými existenčními problémy. Chyběli jim základní léky i potraviny.

Pro většinu obyvatel neexistovalo ani mnoho příležitostí, jak svou tristní situaci vylepšit. V Čečensku po válce panovala až 80 procentní nezaměstnanost (mezi mladými lidmi téměř 100 procentní). Nedá se čemu divit, když byly zničeny či rozkradeny všechny továrny, státní instituce se vzpamatovávaly jen pomalu, lesy i orná půda byly zaminovány či jinak poznamenány válečnými operacemi. Tradičně zemědělské Čečensko tak přišlo o 15 procent orné půdy, což byla velká rána (Souleimanov, 2005, s. 138-139).

Napravit tento tristní stav se příliš nedařilo. Tiškov uvádí dva základní důvody: neexistence veřejného pořádku a infrastruktury. Dlouhou dobu trvalo než se alespoň částečně obnovila vnitrostátní doprava a spojení Čečenska s okolními republikami. I poté však byl pro velkou část obyvatelstva problém hromadnou dopravu využívat pro její vysoké ceny (Tiškov, 2004, s. 184).

Hlavním zdrojem obživy se vedle obchodování na trhu prakticky s kdečím stalo zemědělství. Lidé pracovali často na svých vlastních malých farmách či ve státních větších farmách. Problém byl, že válku přežilo pouze 8 státních farem, které ještě k tomu trpěly tragickým nedostatkem vybavení a benzínu. Výnosy tak byly oproti předválečné době mnohem nižší. Pro srovnání lze uvést příklad. Veškerý dobytek poválečného Čečenska se rovnal dobytku na jedné větší farmě v předválečné době. V případě menších farem stačily výnosy pouze na uživení místní rodiny, jež farmu obhospodařovala. Nicméně taková rodina dále potravinami podporovala svou širší rodinu žijící ve městech.

Bohužel ani zemědělství nebylo bez problémů. Půda v Čečensku tradičně patřila celému tejpju, případně vesnici. Sovětská vláda později zavedla kolektivní vlastnictví. Po první válce tak byla situace kolem vlastnických práv půdy dosti nejasná. Obvykle docházelo k tomu, že se půda kolem vesnic rozdělila mezi rodiny z této vesnice. Žádná reforma pozemkového vlastnictví nebyla Maschadovovou vládou přijata. Docházelo tedy k mnoha sporům o mezi domnělými vlastníky (Tiškov, 2004, 186).

Obrovské problémy také způsobovalo nelegální kácení stromů a pěstování opia (zejména v horách). Touto činností se zabývali především místní silní polní velitelé, kteří své zisky ještě zvyšovali únosy lidí za účelem výkupného.

Již bylo napsáno, že čečenský poválečný průmysl byl v tragickém stavu. Nejenže většina závodů byla rozbombardována či vykradena, ale také přišla o velkou část svých kvalifikovaných zaměstnanců. Před válkou v Čečensku fungovalo 44 průmyslových

podniků, po válce jich bylo obnoveno (a pouze z části) 17. Představovaly tak kolem 8 procent předválečné výroby (Tishkov, 2004, s. 188).

Čečenská poválečná republika trpěla ničivými důsledky války v obrovském rozsahu. Ekonomická situace byla skutečně nepříznivá. Na vině však nebyla pouze válka, ale také neschopnost politického vedení a místních úředníků. Jako příklad uveďme fakt, že v Čečensku od roku 1992 neexistoval státní rozpočet. Vládní představitelé tak měli jen velmi mlhavou představu o státních příjmech a výdajích. Připomeňme si, že export byl mizivý, daně se téměř nedařilo vybírat a příjmy z ropy, které mohly jako jediné do státní kasy přinést relevantní zisk byli rozkradeny nelegálními aktéry. Ozbrojená opozice prezidenta Maschadova nejen narušovala ropovody a odčerpávala ropu, ale dokonce obsadili i mnohé ropné vrty a rafinérie. Vyzváěli tak sami benzín nevalné kvality do celého Čečenska či blízkých zemí severního Kavkazu. Daně samozřejmě neodváděli (Tishkov, 2004, s. 187).

Stát tak přicházel o obrovské zisky tolik potřebné pro obnovu země. Situaci se v meziválečném období nepodařilo zlepšit, ba naopak neustále se zhoršovala. V roce 1998 činila denní státní produkce ropy kolem 4 200 tun. V roce 1999 její hodnota spadla na 400 denně. Nelegální výroba ropy k tomu ještě tragickým způsobem poškodila životní prostředí Čečenska. Mnozí ozbrojenci stavěli rafinérie poblíž obydlených oblastí a bez jakýchkoliv prostředků chránících životní prostředí. Z mnoha míst v horách se tak často valily husté černé mraky, vesnice trpěly smogem a byly zasypány hustým popílkem ze spaloven. To se samozřejmě podepsalo i na zdravotním stavu obyvatel žijících v blízkosti těchto nelegálních rafinérií (Tishkov, 2004, s. 188).

3.1.3 Změny v čečenské společnosti

Situace čečenské společnosti po válečném konfliktu s Ruskem byla tristní. Špatná forma ekonomiky a těžce traumatizovaná společnost nebyly tou nejlepší vyhlídkou pro budoucí vývoj. Mnoho čečenských měst a vesnic bylo za války odstřelováno bez rozlišení obydlených či neobydlených prostor. Memoriál hovoří až 84 čečenských obcí. Reportéři čečenské války také hovoří o lidech, kteří museli strávit několik měsíců ve vlhkých sklepech téměř bez možnosti vycházení. Takovéto zážitky se samozřejmě podepíší nejen na fyzickém stavu, ale též i na psychice (Souleimanov, 2005, s. 121-122).

Jedním z hlavních důvodů, proč válka tolik poznamenala civilní obyvatelstvo, byla na jedné straně brutalita ruské armády a jejich nedodržování mezinárodních konvencí. Druhým důležitým faktem, byl i partyzánský způsob boje Čečenců. Jak známo, takovýto způsob boje vyžaduje aktivní podporu obyvatel svým bojovníkům. Podpora civilistů svým bojovníkům tak byla často ruskými vojáky vnímána jako účast v boji a podle toho s nimi také bylo zacházeno. Navíc ruští vojenští stratégové si dobře

uvědomovali, že pokud zlomí civilní obyvatelstvo, bojovníci v horách ztratí výrazně na síle. Proto se tedy často soustředili na přímé útoky na civilisty, které měli za cíl je nejenom zlomit, ale i zastrašit (Souleimanov, 2005, s. 120).

Přesto všechno Čečenci válku přežili a do jisté míry lze říci, že i vyhráli (zejména po znovudobytí Grozného). Válka a její brutalita a násilí významně ovlivnily čečenskou společnost a změnily ji. Nicméně právě její brutalita a fakt odchodu ruské armády vytvořily obrovskou a široce rozšířenou hrdost na čečenské vítězství nad bývalou velmocí světa.

Tento pocit vítězství byl hojně stimulován místními médii a politiky. Čečenci se také ihned po skončení bojů definovali jako obyvatelé svobodné a nezávislé země a Ruskou federaci vnímali pouze jako cizí sousední stát, který jim momentálně platí reparace za způsobené škody (Tishkov, 2004, s. 181).

Vědomí si vítězství, skutečnost, že téměř každý dospělý muž vlastnil zbraň, anarchie a poválečná generace mladíků, kteří uměli pouze ovládat své kalašnikovы, vzbudila v mnohých mladých Čečencích pocit beztrestnosti. To mělo samozřejmě za následek nejen nárůst kriminality, ale též výbuch specifického nacionalismu a zejména šovinismu, který se vyznačoval pocitem jedinečnosti, nadřazenosti a nepřipuštěním jakékoli chyby ze své strany. Docházelo tak ihned po válce k mnoha útokům na čečenské kolaboranty s Ruskem a samozřejmě na Rusy samotné. Mnoho jich tak z Čečenska utíká. Přesná čísla nejsou známa, ale jednalo se bezpochyby o několik tisíc převážně kvalifikovaných lidí. To samozřejmě zasadilo významnou ránu čečenské ekonomice (Souleimanov, 2005, s. 140-141).

Pocit beztrestnosti, tíživá ekonomická situace a nedostatek pracovních míst vedlo mnohé mladíky k nelegální činnosti, jež jim přinášela nemalé finanční zisky. Jednalo se zejména o loupeže, únosy a obchodování s kradenými auty či se zbraněmi a to nejen uvnitř Čečenska, ale též v přilehlých oblastech Ruské federace (Souleimanov, 2005, s. 139). Všeobecné odsouzení a především krevní msta přestala působit jako odstrašující prvek čečenského nepsaného práva, ba naopak začala být často užívána jako prostředek dosažení cíle či odstranění nepřítele.

Válka však také způsobila tragické demografické změny v čečenské populaci. Po válce žilo v Čečensku pouze 700 000 lidí, což byla skoro polovina předválečného počtu. Mnoho lidí uprchlo a mnoho také zemřelo. Tento úbytek obyvatelstva se podepsal zejména na nedostatku kvalifikovaných a vzdělaných pracovníků. Ačkoli se mnoho lidí ještě vrátilo do svých domovů, situace se už nedostala do původního stavu před válkou.

Společnost také během války zchudla. Většina lidí přišla o své domy, auta či úspory. Nedostatek potravin a lékařské péče tak vedl v mnoha případech k podvýživě či dokonce k hladovění. Nedostatek pracovních míst situaci pouze zhoršoval. Alespoň

částečně jistý příjem peněz mělo 15 000 státních zaměstnanců a asi 150 000 důchodců. Ti totiž dostávali výplaty a sociální dávky přímo z rozpočtu Ruské federace. Nicméně i tyto peníze byly často odcizeny či byly vypláceny s velkým zpožděním.

Za tohoto stavu se nelze divit, že velká část čečenské společnosti trpěla zdravotními obtížemi. Zdravotnického personálu však bylo málo, mnohé nemocnice byly zavřené a léky představovaly nedostatečné zboží. Velmi špatnou situaci dokladuje úmrtnost kojenců do 1 roku věku. Z každého tisíce kojenců zemřelo vždy 100 dětí do doby dovršení 1 roku věku (Tishkov, 2004, s. 189).

Ani situace ve školství nebyla o nic lepší. Základní školství bylo ve velké míře obnoveno avšak roky strávené v uprchlických táborech se na dětech a jejich znalostech významně podepsaly. Z průzkumu, který provedl Valerij Tiškov se svým týmem mezi vysokoškolskými učiteli z Grozněnské univerzity, právě nedostatečné znalosti a taky velmi špatná ekonomická situace znemožňovala kvalitní vysoké školství. Nejenže studenti neměli kolej, kde by mohli bydlet, často dokonce neměli ani finance na pravidelné dojíždění na přednášky z různých částí Čečenska. Dalším nepříjemným faktorem byla skutečnost, že sami vysokoškolští učitelé měli tak nízký plat, že s ním v žádném případě nemohli uživit rodinu, někteří placeni nebyli dokonce vůbec (Tishkov, 2004, s. 185-18).

Na jedné straně tak vidíme, že vysokoškolští učitelé, kteří dávali budoucím generacím tolik potřebné vzdělání, žijí na pokraji chudoby, a na druhé straně státní úředníky, politiky a vojenské představitele, jež rozkrádají státní finance včetně těch, které přicházejí z federálního rozpočtu. Tiškov hovoří doslova o pandemickém rozsahu krádeží likvidující nejen státní ekonomiku, ale též autoritu zákonů. Úředníci, politici a vysocí vojenští představitelé tak hojně přijímali úplatky a zpronevěřili dle mnohých odhadů až několik miliard rublů. Nejvíce se tímto způsobem ztrácely peníze ze zemědělství, rekonstrukčních plánů obnovy a ropného průmyslu. Často se také objevovala drahá lékařská či kancelářská vybavení (počítače a tiskárny) na černém trhu namísto v nemocnicích, školách či lokálních úřadech. Takto nelegálně pak získané finance často sloužily jako investice do budování nelegálních rafinérií či těžby dřeva.

Nekradly se však pouze finance či drahé vybavení. V Čečensku se často ztrácely telefonní či elektrické dráty. Pokud byly v brzkém čase obnoveny, zloděj je ukradl znovu. Stávalo se tak, že celé vesnice či dokonce rajóny byly měsíce doslova odštěpeny od elektřiny či telefonního spojení se zbytkem světa. Jsou známy i případy krádeží vodovodů zásobující hlavní město Groznyj, které způsobili závažný nedostatek pitné vody v hlavním městě (Tishkov, 2004, s. 190-191).

Bujení takovéto hospodářské kriminality tak nejen ohrožovalo ekonomický vývoj Čečenska, ale též narušovalo samotnou bezpečnost.

3.2 Prezidentem Aslan Maschadov

Takto tragicky vstoupilo Čečensko do svého již druhého pokusu o nezávislost. Ekonomika byla v troskách a nejasný vztah k Rusku nepřinášel příliš velký pocit naděje na rychlou a efektivní poválečnou rekonstrukci. Společnost byla po všech stránkách zdecimovaná a její tradiční hodnoty pokrouceny válečným násilím.

Jaký režim a s jakou legitimitou tak mohl vzniknout v takovéto společnosti? Poválečné Čečensko navázalo na období před rokem 1994 a pokračovalo tedy v prezidentském systému a z části sekulárním státu, v němž se však uplatňovalo náboženské právo šaría v trestních záležitostech. I přesto lze meziválečné Čečensko nazvat z části sekulární, neboť šaría zasahovala pouze do moci soudní. Exekutiva a legislativa byla od náboženství zcela oddělena, navíc platná Čečenská ústava se hlásila k občanským svobodám a lidským právům, včetně náboženské svobody. Jak však ukázal budoucí vývoj, na tomto modelu nepanovala příliš široká shoda. Objevovaly se postupně sílící hlasy žádající zavedení islámského práva do všech oblastí řízení státu a také odstranění civilních institucí a jejich nahrazení institucemi náboženskými.

S legitimitou byl problém obdobný. I přesto lze nalézt v čečenské společnosti instituce mající legitimitu a zároveň spojující celou společnost. Jde o adaty, parlament, starší jednotlivých tejpů a islám (Lanskoy, 2003, s. 187). Adaty představují pro Čečence již po staletí autoritu a ten kdo dbá na jejich dodržování, tak nepostrádá legitimitu. Podobě lze vysvětlit i úlohu starších. Ti jsou rovněž po staletí vnímáni jako nejvyšší autority čečenské společnosti. Legitimitu získávají na základě svých zkušeností a moudrosti. Islám jakožto víra a systém hodnot též přináší legitimitu. A v neposlední řadě je nutné jmenovat parlament, který jako jediný ze společných institucí čečenské společnosti získává legitimitu na základě svobodného a aktivního vyjádření vůle lidu ve volbách. Předchozí instituce představovaly tradice, parlament je však nedílnou součástí demokratického řádu a získává svou moc a legitimitu díky vůli lidu. Jak úspěšné byly tyto tři tradiční a jedna moderní instituce v procesu sjednocení společnosti a budování stabilního státu, ukáží následující kapitoly.

3.2.1 Volby roku 1997

Hned první velkou zkouškou jednoty čečenského národa byly samozřejmě parlamentní a prezidentské volby, které se konaly v lednu 1997, tedy již 4 měsíce po podepsání Chasavjurské dohody a faktického ukončení bojů. Konaly se tak v době ještě dosti chaotické. Na samotnou přípravu nebyl dostatek času. K tomu bylo jasné, že se zpět do Čečenska nestihnou vrátit všichni uprchlíci, kteří to měli v úmyslu. Důvodem pro takto brzké uspořádání voleb bylo nejen zaplnění politického vakua v nestabilním Čečensku, ale také potvrzení mocenských pozic vítězných polních velitelů. Je tak nasnadě, že všech 16 kandidátů na prezidenta republiky mělo jako klíčový

bod programu nezávislost Čečenska na Ruské federaci. Mezi kandidáty se objevili: Zelimchan Jandarbijev (prozatímní prezident po smrti Dudajeva), Achmed Zakajev (bývalý herec a polní velitel), Movladij Udugov (bývalý ministr informací a zastánce islámského pořádku) aj. Skutečnými soupeři se však stali dva nejvýznamnější polní velitelé Šámil Basajev a Aslan Maschadov. Basajev představoval drsného temperamentního horala, v němž Rusové viděli teroristu. Aslan Maschadov byl naproti tomu klidný, pragmatický a schopný jednání s Rusy. Byl to právě on, kdo dohodl a podepsal Chasavjurtskou dohodu a ukončení bojů (Gallová aj., 2000, s. 319-321).

K volbám přišlo asi půl milionu Čečenců, což znamenalo, že účast se musela blížit minimálně 80%. Hned v prvním kole zvítězil s jasnou převahou 59,3 % Aslan Maschadov. Basajev skončil druhý s 23,5 % a Jandarbijev až třetí s 10,1%. OBSE, které vyslalo několik desítek svých pozorovatelů na tyto volby, prohlásilo, že byly splněny všechna kritéria demokratických voleb. Vzešla tak z nich legitimní, svobodně a demokraticky zvolená politická reprezentace. Jediné skvrny, jež na tomto hlasování ulpěly, bylo odstoupení Ruslana Chasbulatova, kterému byl před hlasováním unesen bratr, a skutečnost, že se nestačili vrátit všichni uprchlíci žijící v táborech v okolních kavkazských zemích. (Hughes, 2007, s. 95).

Parlamentní volby konané zároveň s těmi prezidentskými dopadly velmi podobně. Zvítězila Strana národní nezávislosti podporující politiku Maschadova. Na druhém místě se umístila islámská politická strana vedená Udugovem (Lukin, 2007).

Ačkoli výsledek zpočátku vypadal jako potvrzení pragmatického směru a začátek vlády jako potvrzení národní jednoty, již konec roku 1997 ukázal bohužel opak. Maschadov se rozhodl sestavit širokou vládu národní jednoty. Zpočátku tak jejími členy byli bývalí ministři válečné promoskevské vlády (Achmet Zakajev), tak i radikální polní velitelé (Šámil Basajev a Movladij Udugov). Tato taktika však byla kritizována zejména radikálními polními veliteli, kteří nechtěli spolupracovat s "kolaboranty". Nakonec Maschadov podlehl jejich tlaku a proruské ministry z vlády odstranil. Exekutivní orgán však tímto krokem ztratil nejen umírněné politiky, ale též zkušené politické experty. Vznikla tak "vláda polních velitelů". Brzy se také začaly objevovat rozpory mezi jednotlivými ministry zejména v jejich pohledu na Rusko a čečenské sekulární státní zřízení (Lanskoj, 2003, s. 192). Právě Basajev byl zastáncem tvrdého přístupu k Ruské federaci, Udugov zase žádal ustanovení islámského státu. Proti nim stál prezident Maschadov hájící pragmatický a kompromisní postoj vůči Rusku a sekulární charakter státu, tedy zejména rozdělení moci na tři vzájemně se vyvažující části (exekutivní, legislativní a soudní).

Nový prezident měl těmito vnitropolitickými neshodami ztíženou pozici při vyjednávání s Ruskou federací o ekonomických vztazích či budoucím statutu Čečenska. 12. května podepsal Maschadov s ruským prezidentem Jelcinem *Mírovou smlouvu* mezi Ruskou federací a Čečenskou republikou. I zde, tak jako v *Chasavjurtské dohodě*,

se obě strany zavázaly nepoužít sílu či hrozbu síly proti druhé straně. I přesto že ani v této smlouvě nepadlo rozhodnutí o statutu Čečenska, objevuje se zde formulace, že vztahy Čečenské republiky a Ruské federace budou založeny na normách a principech mezinárodního práva (The Khasaviurt Russian-Chechen Agreement, 1996).

Po tomto v podstatě neúspěšném jednání dával Maschadov stále častěji najevo svůj názor na možné uspořádání vztahů Čečenska a Ruské federace. Racionálně se domníval, že není možné se zcela zbavit závislosti na Moskvě. Nicméně chtěl, dle svých slov, ochránit svůj národ před další genocidou a útrapami, které jej díky nerovnému vztahu s Ruskem potkávají již několik století. Čečenský prezident si tak představoval, že se Čečenská republika stane subjektem mezinárodního práva, ale zároveň bude součástí Ruské federace. Jinými slovy Čečensko mělo být politicky (zahraničně i vnitropoliticky) suverénní s možností samostatného zastoupení v OSN. Zároveň však mělo mít víceméně s Ruskem společnou ekonomiku, zahraniční a obrannou politiku. Maschadov tak odkazoval na postavení Ukrajiny či Moldávie v rámci SSSR, které měly samostatné zastoupení v OSN a formálně byly i politicky nezávislejší než zbytek SSSR (Lanskoy, 2003, s. 188).

Jestliže se však zamyslíme nad tímto modelem, uvědomíme si, že je poměrně problematický, pokud si představíme jeho konkrétní aplikaci. Čečensko mělo být politicky suverénní a to nejen uvnitř svého vlastního území, ale i na půdě mezinárodních organizací. Jak by se pak ale měly řešit vzájemné neshody v mezinárodních vztazích? Měly by Rusko a Čečensko vystupovat na půdě mezinárodních organizací samostatně, nebo by měl být malý kavkazský stát jen dalším hlasem Ruska na mezinárodním poli? A co by se stalo, pokud by se Čečensko dostalo do závažného konfliktu s Ruskem kvůli vnitřní politice? Navíc je možné, aby v minulosti nepřátelé měli doslova několik měsíců po ukončení bojů společnou obrannou politiku? K tomu společná ekonomická politika v podstatě znamenala dotování Čečenské republiky, což Rusko vzhledem k jeho postoji při vyplácení slíbené finanční pomoci nemělo rozhodně v úmyslu. Nelze se tedy divit, že byl tento pro Čečence sice kompromisní plán Moskvou odmítnut. Ačkoli tak Maschadov mluvil spíše o suverenitě než o nezávislosti, jednání s Moskvou, jež měla vyústit v dohodu a statutu Čečenska, byla právě v polovině roku 1997.

Maschadov se v zahraniční politice choval dle svého návrhu a snažil se tak budovat samostatnou zahraniční politiku Čečenské republiky. Na rozdíl od období před první válkou s Ruskem, kdy byly pro Čečence klíčové dobré vztahy se státy Severní Ameriky a západní Evropy, došlo v meziválečném období k přesměrování směrem k islámským státům. Z části proto že i evropské státy a USA zmenšily svůj zájem o Čečensko. Dalším důvodem bylo také ideologické sblížení s islámskými státy, které bylo podníceno nejen růstem vlivu islamisticky zaměřených polních velitelů ve vládě

Maschadova, ale také významnou materiální a morální podporou z těchto států. I nadále však přetrvávaly velmi dobré a blízké vztahy se zeměmi Baltského regionu. Takřka po celé období se Maschadov či jeho ministři snažili, za pomoci nesčetných zahraničních návštěv a pozvání zahraničních politiků, utvrdit postavení Čečenské republiky jakožto samotného subjektu mezinárodního práva (Tishkov, 2004, s. 182).

Od poloviny roku 1997 se začaly významně projevovat nejen neshody prezidenta s několika polními veliteli, ale také rostli ambice těchto vojenských vůdců a samotný vliv na čečenskou společnost a stát. Dokonce se objevily i ozbrojené střety mezi vládními ozbrojenými složkami a soukromými armádami polních velitelů. Jedním z důvodů byl i neúnosný nárůst kriminality (zejména únosy) těchto ozbrojených nelegálních jednotek. Jak píše Emil Souleimanov, projevila se tak skutečnost, že se při rozdělování lukrativních postů v čečenské ekonomice a ve vládě se nedostalo na všechny "zasloužilé polní velitele". Ti, kteří nezískali dostatečně výnosný a prestižní post, se otočili k legitimní vládě zády. Stáhli se do svých rodných vesnic a zde si budovali malé pevnosti a státy ve státě včetně malých soukromých armád. Zcela tak odmítli suverenitu státních orgánů včetně prezidenta (Souleimanov, 2005, s. 142).

3.2.2 Polní velitelé a kriminalita

Kdo však byli tito polní velitelé, kteří si uzurpovali moc na úkor státních orgánů? Odkud brali svou moc? Polním velitelem bývá obvykle nazýván charismatický vůdce paramilitantní či nelegální ozbrojené skupiny. Jedná se tedy o neformálního vůdce určité skupiny bojovníků sjednocených svou loajalitou k danému vůdci. V případě Čečenska je tato loajalita posílena náboženskou a tejpovou či rodovou sounáležitostí (Avijutskij aj., 2003).

Relativně autonomní polní velitelé se svými ozbrojenými skupinami začali operovat na Kavkaze již na počátku 90. let, kdy čečenská politická scéna byla dosti fragmentovaná a mnoho Čečenců nesouhlasilo s vládou Dudajeva. První rusko-čečenská válka na tuto vojenskou fragmentaci působila do jisté míry jako katalyzátor. Polní velitelé a jejich ozbrojenci získali nejen vojenské ostruhy, ale též zásluhy za nově nabytou čečenskou nezávislost. Zvýšilo se jim tedy sebevědomí. K tomu je důležité dodat, že čečenská armáda v první válce s Rusy nefungovala jako pravidelná jednotná armáda. Jednalo se spíše o mnoho víceméně autonomních skupin, jež svou činnost pouze v určitých okamžicích koordinovaly (Avijutskij aj., 2003). Anatol Lieven upozorňuje, že právě vojenská organizace odráží i způsob společenské organizace Čečenců. Loajalita byla dána zásadně vědomím si příbuzenství či příslušnosti k jedné vesnici. Jiná autorita neměla mnoho šancí na úspěch. Lieven toto nazývá anarchisticko-klanový způsob organizace. Poukazuje tak na nedostatečnou centrální autoritu (Lieven, 1998, s. 325).

Po skončení války se tato fragmentace ještě prohloubila. Jak již bylo napsáno výše, někteří polní velitelé získali posty v nově utvářené vládě či institucích, jiní nikoli. Někteří se svým nově nabytým postavením spokojili, někteří však ne. Většina nespokojenců se tak stáhla do svých rodných vesnic a zde si začali budovat svá panství (Souleimanov, 2005, s. 142).

Tyto malé společenské entity byly budovány z velké většiny na základě klanových vazeb, což posilovalo jejich soudržnost. Polní velitel zde fungoval jako neformální vůdce, který zde vybíral dokonce i daně. Za tyto odvody své "poddané" ochraňoval (Avijutskij aj., 2003). Vesnice a její obyvatelé polnímu veliteli poskytovali dostatek lidských zdrojů pro své aktivity. Finanční zdroje polních velitelů lze rozdělit na dva druhy - vnitřní a vnější. Mezi ty vnitřní lze samozřejmě zařadit jakousi daň vybíranou od obyvatel vesnice, kde měl daný polní velitel své panství, nicméně to byla částka velmi malá. Největší příjmy polních velitelů pocházely obvykle z nelegální činnosti. Jednalo se zejména o obchod s drogami, zbraněmi, nelegální odčerpávání ropy z ropovodů či nelegální výroba nafty. Největší částky však pocházely z výkupného za unesené lidi. Externí finanční zdroje je možné definovat jako finanční podporu od islámských charit a organizací (nejčastěji z Pákistánu či Saudské Arábie (Avijutskij aj., 2003). Finanční, materiální či logistickou podporu získali někteří polní velitelé (např. Šámil Basajev) i do takových organizací jako je al-Kájda či Muslimské bratrstvo (Hahn, 2007, s. 32).

Počet ozbrojenců loajálních danému polnímu veliteli se odvíjel právě od jeho finančních možností, neboť svým vojákům musel platit. V meziválečné době, kdy nezaměstnanost dosahovala 80% a u mladých mužů skoro 100% se počty takovýchto soukromých armád rozrostly. Obvykle čítali kolem několika tisíc velmi dobře vyzbrojených a vycvičených mužů (Avijutskij aj., 2003).

Tyto soukromé armády zabývající se povětšinou nebezpečnou nelegální činností v rukou polních velitelů hnaných především osobními mocenskými a ekonomickými ambicemi byly pro stabilitu a bezpečnost státu velkým problémem. Polní velitelé podkopávali svou nelegální činností suverenitu prezidenta a státních úřadů. Navíc na rozdíl od státní policie či armády, která se snažila zabraňovat jejich aktivitám, měli nejen dostatek financí, ale též i velmi kvalitní výzbroj a výstroj. Jak vypověděl Chunkar-Paša Israpilov, šéf antiteroristického úřadu a velitel mnoha akcí směřující proti únosům, čečenské státní síly neměly nejen žádné speciální vybavení (např. odposlouchávací zařízení), ale dokonce příslušníci speciálních antiteroristických sil nebyli placeni, neboť to zbídačelý státní rozpočet neumožňoval. Není tak divu, že se polním velitelům a jejich armádám dařilo destabilizovat stát tím, že odčerpávali jeho ekonomickou a politickou sílu.

Vojenský odborník Charles Fairbanks se domnívá, že v roce 1998 existovalo asi 17 soukromých armád, přičemž některé byli alespoň v některých ohledech loajální k

prezidentovi Maschadovovi. Fairbanks se domnívá, že kolem 10 000 mužů se hlásilo k prezidentovi, zatímco 2 000 ozbrojenců sloužilo v soukromých armádách opouštějících prezidentovi. Nutno dodat, že i muži loajální prezidentovi (však jen za určitých podmínek) se často zabývali též nelegální činností (Lanskoy, 2003, s. 190-191).

Již bylo výše napsáno, že nejčastější kriminální činností byly krádeže aut, krádeže ropy a její nelegální zpracování a prodej, únosy, přepadávání vlaků či masová korupce, která doslova ochromila státní aparát. Nejvíce však destabilizovaly stát únosy.

K únosům v předválečném Čečensku takřka nedocházelo. Jejich původ lze podle mnohých sociálně vědních odborníků spatřovat v první válce s Rusy, kdy bylo mnoho Čečenců zatýkáno a odváděno (někdy zcela bez důvodu) do filtračních táborů, kde docházelo často ke krutému mučení. Jedním z mála způsobů, jak z těchto táborů dostat, bylo vykoupení svého příbuzného za vyšší obnos rublů či jeho výměna za zajaté ruské vojáky či důstojníky. Čečenci tak začali unášet ruské vojáky a vyměňovat je za své zajaté příbuzné (Tishkov, 2004, s. 182).

Po skončení války se tento patologický jev rozmohl natolik, že brzy šlo označit únosy za jednu z nejdůležitějších větví čečenské ekonomiky. Někteří odborníci odhadují, že příjmy z této činnosti dosáhly v meziválečném období až 200 miliónů Dolarů, což je více než příjmy z transportu ropy či finance posílané Čečensku z federálního rozpočtu (Tishkov, 2004, s. 107, 114).

Brzy se tak vytvořil celý systém. Jeho základním prvkem byly samozřejmě mnozí polní velitelé spolu se svými soukromými armádami, jejichž ozbrojenci únosy prováděli. Dokonce v Grozném a v Urus-Martan existoval jakýsi neformální trh. Zde byli zajatci nejen směňováni, ale též se zde setkávala nabídka únosů s její poptávkou. Takřka kdokoli mohl přijít a najmout si skupinu ozbrojenců na únos prakticky kohokoli. Čečenští únoscí byli schopni provádět své akce i mimo čečenské teritorium, dokonce i v Moskvě.

Mezi unesenými byli nejčastěji Židé, byznysmeni, politici, úředníci, důstojníci ruské armády, zahraniční pracovníci, novináři a dokonce i děti bohatých rodičů. Častým terčem únosů byli i kvalifikovaní pracovníci, které Čečenci unášeli nikoli kvůli výkupnému, ale spíše pro jejich odbornou zdatnost. V Čečensku byl tehdy zoufalý nedostatek kvalifikovaných pracovníků. Často tak byli prodáváni jako otroci z jedné rodiny do druhé poté, co odvedli svou práci (Tishkov, 2004, s. 115).

Zajímavé je si položit otázku, kdo všechno z vysoce postavených Čečenců o tomto rozsáhlém systému únosů věděl. Mezi znalci meziválečného Čečenska v tomto nepanuje shoda. Nicméně se často opakují tři významná jména spjatá s vládou prezidenta Maschadova: Movladij Udugov, Arsanov a Šámil Basajev, o nichž se tvrdí, že zřejmě věděli, kdo koho unáší a případně kam jdou peníze. Samotný Basajev jednou prohlásil, že ví, kdo provádí některé únosy a také ví, kam proudí takto vydělané peníze.

Upozornil, že zhruba 40% z výkupného jde na bývalé vojáky, jež byly ve válce zmrzačeni, dále pak proudí peníze do výzbroje čečenské armády (tedy spíše na výzbroj jednotlivých soukromých armád) a nějakou část si ponechají samozřejmě ti, kteří únos provedli.

Lze tedy říci, že minimálně tři významní členové vlády věděli, kdo jsou někteří únosci a co se děje s výkupným. A to za situace, kdy prezident Maschadov opakovaně vyhlášoval kampaně proti únosům (Tishkov, 2004, s. 116-117).

Důsledky častých a mnohdy velmi brutálních únosů byly pro čečenskou společnost tragické. Nikdo si nebyl jist svou bezpečností. Vzhledem k tomu, že byli často unášeni či zabíjeni i pracovníci zahraničních humanitárních organizací, rozhodli se mnohé z nich, že severní Kavkaz opustí a svou práci zde z části či zcela zastaví. Samozřejmě ani investicím tato atmosféra nepřispěla.

Motivy únosů však nebyly pouze finanční, ale též politické. Drtivou většinu únosů měli na svědomí lidé, kteří se hlásili k opozici prezidenta Maschadova. Velkou část z nich tvořili přímo wahhábisté. Ti se nechali mnohokrát slyšet, že chtějí svrhnout Maschadovův režim a nastolit islámský teokratický stát na severním Kavkaze. Právě wahhábističtí polní velitelé (např. Chattáb) a jejich ozbrojenci jsou velmi často spojováni s únosy a otroctvím (Lieven, 1998, s. 397). Druhým velmi častým viníkem byl Salman Radujev, jehož soukromá armáda měla ryze kriminální charakter. Dalším důvodem, proč mohou být označeny mnohé únosy za politické, je skutečnost, že byli často cíleně unášeni lidé určité národnosti, tak aby bylo zabráněno Maschadovovi spolupracovat jak se západními zeměmi, tak s představiteli Moskvy. Například v době, kdy se společnost British Petroleum rozhodla investovat do ropovodů vedoucích ke Kaspickému moři přes čečenské území, byli uneseni dva britští humanitární pracovníci. Nebo když se setkal prezident Maschadov s ruským premiérem Primakovem, unesli ozbrojenci šest ruských občanů.

V průběhu let 1996-1999 bylo uneseno kolem 1 500 lidí. Takto časté únosy, jež končili mnohdy smrtí, rozpoutaly vlnu krevní msty v Čečensku a okolních kavkazských zemích, neboť byli často unášeni i příslušníci ostatních kavkazských národností. Ačkoli Maschadov neustále vyhlášoval mediální kampaně proti únosům, vydával dekrety na rozpuštění nelegálních ozbrojených skupin, dokonce vyhlásil krevní mstu všem, kteří se na únosech a vraždách podílí a nechal zorganizovat mnoho vojenských či policejních akcí na záchranu rukojmí, v drtivém případě se obyčejní lidé museli spolehnout pouze na pomoc svých příbuzných. Ti buďto sehnali peníze na výkupné či sami zorganizovali trestnou výpravu (Tishkov, 2004, s. 125-126). Maschadovův režim tak zcela jasně postrádal monopol na násilí, jenž má vlastnit každý stát, chtěl být schopen fungovat a zajistit bezpečí svým občanům.

Vraťme se však k samotným polním velitelům, jež hrály v meziválečném období klíčovou roli. Vztah jednotlivých polních velitelů k prezidentovi Maschadovovi je velmi

nejasný a lze říci, že mnozí polní velitelé Maschadova podpořili jen pokud to pro ně samotné bylo výhodné či pokud hrozilo jeho svržení. Mnozí však v prezidentovi viděli hlavní překážku pro realizaci svých rozličných cílů. Například Basajev se střídavě přikláněl na stranu vlády a na stranu rebelů a i když byl zrovna premiérem vlády prezidenta Maschadova, nadále podporoval a v podstatě chránil wahábisty obviněné z únosů. Sám byl také zapleten do nelegálních obchodů s ropou.

Polní velitelé se svými soukromými armádami však dlouhou dobu netvořili žádnou ucelenou opozici vůči prezidentovi a jeho režimu. Chovali se spíše pouze jako ilegální skupiny podobné mafiím a spolupracovali jen nárazově. Situace se změnila až ke konci roku 1998, kdy si uvědomili, že jejich cílům stojí v cestě prezident Maschadov a jeho státní instituce. Aby je mohli odstranit spojili se do agresivní politické opozice (Lanskoy, 2003, s. 191).

Do konce roku 1998 však byli polní velitelé de facto rozděleni do tří skupin. První skupinu bychom mohli označit jako Maschadovovy příznivce. Jednalo se nejčastěji o polní velitele, kteří zastávali významné posty ve vládě či jiných státních institucích. Mezi nejvýznamnější patřili ministři Machašev či Zakajev a velitel národní gardy Chambijev. Druhá skupiny byla tvořena polními veliteli, kteří se víceméně podřizovali Šamilu Basajevovi. Jednalo se zejména o polní velitele Chattába, Ismajlova a ideologa Udugova. Poslední skupinu tvořili polní velitelé, kteří se nepodřizovali nikomu a byli ve svých rozhodnutích naprosto nezávislí. Sem můžeme zařadit zejména Salmana Radujeva, Gelajeva či Jandarbijeva (Aliev aj., 2007, s. 403).

Mezi nejmocnější polní velitele, kteří si v meziválečném období vytvořili de facto vlastní stát ve státě v místě svých rodných vesnic, kam státní moc prezidenta Maschadova nedosáhla, můžeme zařadit Salmana Radujeva (vesnice Samaški a Jandirka), Ruslana Gelajev (část Grozného a oblast Argunu), Arbi Barajeva (oblast kolem Urus-Martana) a v neposlední řadě Šamila Basajeva (oblasti kolem vesnic Veden, Šali, Šajtoj a části Urus-Martana) (Avijutskij aj., 2003).

3.2.3 Motivace jednotlivých polních velitelů

Polní velitelé, kteří v meziválečném Čečensku tvořili opozici vůči umírněnému prezidentu Maschadovovi bývají zejména v ruské literatuře a anglické literatuře zabývající se terorismem označováni za radikální wahábisty. Bylo by však zavádějící tvrdit, že všichni byli v této době stoupenci tohoto radikálního islámu, ačkoli se jimi mnozí stali v průběhu druhé rusko-čečenské války. Pro lepší pochopení složité situace meziválečného období, je důležité si přiblížit motivace jednotlivých polních velitelů pro vstup do opozice prezidenta Maschadova.

Podívejme se nyní na jednotlivé polní velitele zblízka:

Šámil Basajev byl velmi významným polním velitelem a již od počátku 90. let. platil za jednoho z nejradikálnějších čečenských válečníků. Rusové jej od přepadení nemocnice v Budoňovsku vnímali jako teroristu. Basajev také po celé meziválečné období udržoval velmi dobré a blízké vztahy s wahábistickým polním velitelem Chattábem, který byl členem al-Kájdy a přišel bojovat do Čečenska spolu s několika dalšími Araby v době první války s Rusy. Mnozí odborníci se domnívají, že právě Chattáb byl Basajevovou spojkou s al-Kájdou a právě on mu umožnil několika měsíční pobyt ve výcvikovém táboře al-Kájdy HAHN. Ačkoli Basajev přijal myšlenky radikálního wahhábistického islámu zřejmě již v průběhu meziválečného období a v roce 1998 se otevřeně postavil na stranu wahhábistů, s nimiž v následujícím roce podnikl vpád do Dagestánu, nelze říci, že by u něho myšlenky globálního džihádu typické pro wahhábisty převýšili hodnoty nejen čečenské, ale i celokavkazské nezávislosti. Právě ta se stala jeho hlavním cílem, což je patrné nejen z jeho prohlášení, jež jsou plná nacionalismu a nikoli wahhábismu (Wilhelmsen, 2004, s. 15).

Dalším významným a dozajista velmi rozporuplným polním velitelem meziválečného období byl **Salman Radujev**. Tento vojenský vůdce se nikdy netajil, že se chtěl stát nástupcem Dudajeva. Nicméně tehdejší prezident Maschadov mu stál v cestě a tak Radujev dělal vše proto, aby se jej zbavil a získal co nejvíce stoupenců. Za tímto účelem používal jak nacionalistickou tak islamistickou ideologii. Právě silná islamistická prohlášení mu zajišťovaly nejen přísun nových mladých bojovníků z řad čečenské mládeže, ale především finance z islámských zemí (Wilhelmsen, 2004, s. 19-20). Ve své snaze svrhnout Maschadova šel dokonce tak daleko, že se jej pokusil v roce 1999 zabít. K Radujevovo připojení k wahhábistickým ozbrojeným silám došlo až době, kdy jeho soukromá armáda známá pro časté brutální únosy měla nespočet krevních nepřátel a Maschadov začal stupňovat svůj tlak na rozpuštění této nelegální skupiny. Radujev tak rozhodně nemůže být v meziválečném období považován za wahhábistu, ale spíše za brutálního a všehoschopné zločince, jenž se chtěl stát čečenským prezidentem (Wilhelmsen, 2004, s. 21).

Předchozí dva polní velitele není dle mého názoru možné jednoznačně označit v meziválečném období za wahhábisty. Nicméně oba dva s wahhábisty udržovali čilé styky, využívali jejich finančních zdrojů ze zahraničí a používali jejich rétoriku, ať už k vymezení se vůči Maschadovovi či k získání nových mladých bojovníků nebo právě financí a zbraní.

Další významný polní velitel **Ruslan Gelajev** je však klasickým súfijským opozičním vůdcem. Ačkoli byl tak jako Basajev ve vládě prezidenta Maschadova, nepřestal jej kritizovat a mnohokrát se proti němu postavil. Ačkoli byl v červenci jmenován šéfem šariatánských jednotek⁸. Přes tento fakt udržoval styky se súfijskými nábožen-

⁸Šariatánské jednotky byly složeny z ozbrojených mužů, kteří měli za úkol hlídat dodržování islámského práva šaría. Tyto jednotky tak podnikaly mnoho akcí proti obchodníkům s alkoholem,

skými vůdci a dokonce v roce 2001 podepsal dopis později umístěný na Maschadových webových stránkách, v němž odsoudil wahábisty a jejich činnost v Čečensku (Wilhelmsen, 2004, s. 24).

Jako wahábistického stoupence lze naopak označit **Movladije Udugova**. Ten sice nebyl polním velitelem a nevytvářel si kolem sebe soukromou armádu, nicméně byl předním ideologem odpůrců Maschadova a měl tak významný vliv. Svůj postoj zakládal na radikálním wahábistickém islámu a tím získával ze zahraničí nemalé finanční částky na podporu boje proti prezidentovi. Udugov chtěl, aby se základem meziválečné čečenské společnosti stal islám. Dále se domníval, že pouze vytvoření islámského státu na území Čečenska a Dagestánu může ochránit čečenskou společnost před ruskou rozpínavostí. Udugov do dnešních dnů vede známé čečenské webové stránky www.kavkazcenter.com, kde se objevují nejen texty zabývající se Čečenskem, ale též Koránem, antiwestrenismem apod. Udugov se tak velmi blíží svými názory globálním džihádistům (Wilhelmsen, 2004).

Shrneme-li dostupné informace o polních velitelích a jejich vztahu k wahábismu, můžeme říci, že v podstatě každý, kdo se rozhodl postavit se proti Maschadovi, alespoň používal wahábistickou rétoriku. Ta prezidentovu opozici nejen odlišovala, ale také jí dodávala tolik potřebné finanční zdroje ze zahraničí. Mnozí z polních velitelů postupně přijali radikální islám za svůj (např. Basajev), jiní jej pouze využili pro své mocenské ambice (např. Radujev). Přesto se však většina z nich nestala pravými wahábisty, kteří by dali přednost globálnímu džihádu před čečenským nacionalismem.

Je však důležité dodat, že v meziválečném Čečensku existovali i wahábističtí polní velitelé pocházející povětšinou z arabských zemí či Pákistánu. Ti formovali wahábistické jednotky a rovněž se pokoušeli oslabit moc prezidenta. Měli také na svědomí velkou část únosů a tím i významný podíl na destabilizaci Čečenské republiky. Nicméně se nejednalo o početně velké skupiny. Odhaduje se, že k wahábistům se v meziválečném Čečensku hlásilo pouze 10 až 15% čečenských obyvatel. Přesto však příslušníci této skupiny stále častěji obsazovali významné posty a nabývali na síle (Wilhelmsen, 2004).

3.3 Zformování politické opozice

V předchozích kapitolách byly popsány těžkosti s nimiž se musel legitimně zvolený prezident Maschadov potýkat a také ambice členů jeho opozice. Pro potřeby této práce pouze rámcově přiblížím některé skutečnosti, které se udály v meziválečném období a týkaly se boje o moc mezi prezidentem a jeho aparátem na jedné straně a několika polními veliteli s různými ambicemi na straně druhé.

trestali přímo na ulici opilé muže či nedostatečně oděné ženy.

Již v době první rusko-čečenské války bylo patrné, že jednotliví polní velitelé jednají v mnoha ohledech autonomně. Ačkoli vítězná euforie tuto fragmentaci na čas zatlačila do pozadí, již volby ukázaly první neshody a vysoké ambice jednotlivých aktérů. Maschadov tak byl od počátku vykonávání svého úřadu vystaven tlaku radikální opozice, jež negovala jakýkoli jeho krok, ať už se jednalo o vyjednávání s Moskvou či vnitročečenskou politiku. Maschadovova strategie vůči opozici se v průběhu meziválečného období měnila. Nejprve se pokoušel svou radikální opozici etablovat do své vlády a tím ji umírnit, posléze část radikálů z vlády vyhodil a nakonec se znovu pokusil o jejich přivedení zpět na ministerská křesla (Wilhelmsen, 2004).

K prvnímu významnému rozkolu mezi prezidentem a jeho opozicí došlo v květnu 1997, tedy v době kdy čečenský prezident podepsal se svým ruským protějškem mírovou smlouvu. V červnu opustil Basajev svůj post více-premiéra. Udugov zase reagoval vytvořením hnutí, jenž nazval Islámský národ. Tato Udugovova skupina propagovala sjednocení Kavkazanů v jednom islámském státě. V srpnu se k radikálnímu kroku uchýlili i Jandarbijev a Radujev, kteří společně založili hnutí Bojovníci za svobodu. To bylo vytvořeno asi z 1 000 válečných veteránů, kteří odmítali jakýkoliv kompromis s Ruskem ohledně čečenské nezávislosti, včetně Mashadovových plánů. Maschadov proti těmto ozbrojeným organizacím však nemohl efektivně zakročit, neboť na rozdíl od své opozice neměl dostatek finančních zdrojů.

K tomu se ještě v roce 1997 přidala hrozba ruské preventivní intervence do Čečenska. Bojovníci pod vedením wahhábistického polního velitele Chattába začali napadat některé ruské cíle, což Moskvu vedlo k tvrdšímu postoji vůči Čečenské republice a dokonce se objevilo i několik hrozeb použití síly. K tomu všemu na konci roku Basajev zřejmě poprvé otevřeně vyslovil myšlenku vojenského osvobození Dagestánu z ruských rukou. V této napjaté situaci, kdy skutečně nebylo jisté, zda Rusko opět nesáhne k použití zbraní proti Čečensku, se Maschadov rozhodl opět spolupracovat s polními veliteli. Ti se však nadále radikalizovali. Radujev zorganizoval v Grozném několik demonstrací a hrozil dokonce zabitím Jelcina (Wilhelmsen, 2004).

Maschadov rozpustil svou vládu a v lednu roku 1998 požádal Šámila Basajeva o sestavení nové vlády. Byl to jeden z prvních významných ústupků čečenského prezidenta radikální opozici. Ani toto však situaci neuklidnilo. Nadále rostlo napětí. Čečenští polní velitelé viděli v Maschadovových ústupcích slabost. K tomu došlo k zhoršení situace i v sousedním Dagestánu, kde se začali wahhábisté hlásit o moc. Na jaře 1998 tak začali čečenští radikálové navazovat styky s wahhábisty z Dagestánu (Lanskoy, 2003, s. 193).

Několik dagestánských radikálů se dokonce uchýlilo do Čečenska. Movladij Udugov uspořádal na konci dubna Kongres národů Čečenska a Dagestánu, kde se sešli wahhábisté z obou zemí včetně newahhábistických rebelujících polních velitelů. Toto byl první krok k vytvoření skutečné politické opozice vůči Maschadovovi. Kongres

přijal jasný politický program, jehož cílem bylo osvobodit Čečensko a Dagestán od ruské nadvlády. Dále byli tímto uskupením podpořeni radikální islamisté v Dagestánu. Kongresu se nejen účastnili, ale především na jeho podporu vystoupili i členové Maschadovova rekonstruovaného kabinetu. Jednalo se o ministra zahraničí Udugova, více-premiéra Basajeva a dokonce i více-prezidenta Arsanova. Maschadovovi se tak začala rozpadat ústavní moc doslova pod rukama.

Tento kongres tak byl prvním vážnou hrozbou pro Maschadovovu exekutivu, neboť dle mého názoru položil základ politicky a především vojensky velmi silné opozice. Prezident na dění na kongresu nikterak rázně nezareagoval. Pouze vyhodil z vlády ministra šariatánské bezpečnosti Islama Chalimova, jenž byl vůdcem wahábistů v Urus-Martan (Wilhelmsen, 2004). To vyvolalo v červenci tohoto roku několik ozbrojených střetů těchto wahábistů s Maschadovovými vládními jednotkami. Boje se během tohoto měsíce rozšířily do několika dalších měst. Napětí mezi vyznavači súfí a wahhábisty tak vzrostlo.

14. července došlo v Gudermesu k závažnému střetu mezi několika polními veliteli, jenž měl charakter boje wahhábistů a súfistů. Příčina boje není zcela jasná, mnozí se však přiklánějí k verzi hovořící o sporu o vlastnictví několika rukojmí. Tento fakt rovněž potvrzuje skutečnost, že se boje odehrály právě mezi notorickými únosci. Na jedné straně tak proti sobě stáli ozbrojenci bratrů Jamadajevových a na druhé straně Barajevovo Islámská síla a Šariatánská stráž Abdul-Malik Mežidova, kteří se oba hlásili k wahhábismu. Bitva mezi těmito dvěma skupinami trvala celé dva dny a zanechala po sobě kolem 150 mrtvých bojovníků na obou stranách. Wahhábisté byli nakonec poraženi a vyhnáni z Gudermesu. Je zajímavé, že se do této bitvy zapojilo podle některých odhadů až několik tisíc dobrovolníků z celého Čečenska. Nicméně tito dobrovolníci přicházeli bojovat pouze na straně bratrů Jamadajevových proti wahhábistům. Žádný wahhábistický polní velitel naopak nepřišel svým souvěrcům na pomoc. Dokonce Chattáb nařídil svým mužům, aby neopouštěli svá kasárna (Lanskoy, 2003, s. 193-194).

Maschadov během těchto bouřlivých dnů vystoupil v televizi a obvinil wahhábistické hnutí ze snahy rozpoutat občanskou válku v Čečensku. Dále přislíbil vyhnat ze země všechny, kdo šíří wahhábismus, který označil cizí a nebezpečnou ideologií. Nakonec s lítostí poznamenal, že wahhábisté získávají na síle nejen díky finanční podpoře ze zahraničí, ale také díky podpoře několika vysoce postavených Čečenců. Pravděpodobně tak poukazoval na Basajeva a Udugova, kteří v té době byli ve vládě a svou snahou wahhábisty chránit, zcela podkopávali oficiální státní politiku prezidenta. Maschadov dále nařídil rozpuštění Barajevovy a Mežidovovy ozbrojené formace. Nicméně toto nařízení se nikdy neuskutečnilo (Wilhelmsen, 2004).

Na této události je dobře vidět, jak Maschadov ztrácel svou sílu a stát monopol na legitimní násilí. Po Čečensku se tak i přes urputnou snahu několika státních

představitelů mohly pohybovat a v podstatě činit cokoli ozbrojené formace loajální pouze svým polním velitelům.

Na Maschadovovo slabé a spíše jen rétorické kroky reagoval Basajev, tehdejší premiér, vystoupením z vlády a odmítnutím politiky vyhánění wahábiů a zahraničních bojovníků. Odmítal především vyhnat z Čečenska polního wahábiistického velitel Chattába. Podobně odmítavě se k Maschadovovým snahám stavěl i jeho viceprezident Vacha Arsanov (Wilhelmsen, 2004). A byli to právě tyto dva, kdo zabránili úplnému vojenskému zničení wahábiů v boji v Gudermesu (Akaev, 2005).

Kritický měsíc červenec však ještě neskončil. Polní velitel Salman Radujev se pokusil obsadit televizní stanici v Grozném. Naštěstí pro Maschadova to byl pokus neúspěšný, nicméně vyvolal opět další ozbrojené potyčky mezi radikály a wahábiisty na jedné straně a vládními jednotkami na druhé. Na konci měsíce ještě došlo k pokusu o atentát na prezidenta, ten však vyvážl jen s lehčím zraněním. Po pokusu o obsazení televizní stanice, byl vydán na Radujeva zatykač. Nicméně k samotnému zatčení nedošlo z obav, že by mohlo Radujevovo zadržení vyvolat velké krveprolití, neboť tohoto zločineckého polního velitele podpořil Jandarbijev s Chattábem (Wilhelmsen, 2004).

K dalšímu vyvrcholení napětí došlo po schůzce prezidenta Maschadova s tehdejším premiérem ruské federace Jevgenijem Primakovem. Došlo k ní v září roku 1998. Cílem této schůzky bylo pokusit se o nějaký kvalitativní posun v pozastavené spolupráci a jednání. Maschadov na této schůzce informoval ruského premiéra o snahách Basajeva zřídit islámský stát nejen v Čečensku, ale též v Dagestáně. Následná dohoda se mimo jiné týkala společného boje proti kriminalitě a především proti únosům. Krátce po svém návratu se ji pokusil Maschadov naplnit, tím že z vlády vyhodil Udugova, známého svými sympatiemi k wahábiistům. Maschadov tak doufal, že brzy získá z Ruska konkrétní vojenskou pomoc v boji proti rebelujícím polním velitelům. Nicméně dohoda nebyla z ruské strany nikdy naplněna (Lanskoy, 2003, s. 193-194). Rusko nebylo ochotno po celou meziválečnou dobu pomoci umírněnému Maschadovovi s uklidněním situace v Čečensku. Naopak mu neustále házeli klacky pod nohy. Neustále zpožďovali příslibené finanční částky na rekonstrukci Čečenska a platy státních úředníků a k tomu dokonce zavedli ekonomickou blokádu této malé Kavkazské země. Významnou ranou pro Maschadovovy snahy potlačit radikální wahábiisty a polní velitele bylo usnesení vládní ruské komise z roku 1999 o tom, že wahábiisté jsou umírněným a mírumilovným hnutím (Akaev, 2005).

Proti Maschadovovi tak stála nejen velká část polních velitelů, kteří se začali od poloviny roku 1998 sbližovat a vytvářet tak společnou opozici, ale i Moskva. Čečenský prezident však na své straně měl drtivou většinu obyvatel a súfijského duchovenstva. Odmítali nejen jejich netolerantní a radikální islám, ale také únosy, které obyčejné obyvatele vystavovalo každodennímu nebezpečí (Tishkov, 2004, s. 178-179).

Ještě před Maschadovovým odjezdem na schůzku s Primakovem se konal v srpnu v Grozném protiwahhábistický kongres muslimů z Čečenska, Dagestánu a Inguška. Na něm se súfijské duchovenstvo vyslovalo proti wahhábistům, označilo je za původce rozkolů mezi muslimy na Kavakze a žádalo postavení wahhábistického hnutí mimo zákon. Tento kongres tak podpořil oficiální představitele Čečenska v jejich protiwahhábistické politice (Akaev, 2005). Nicméně to byla podpora pouze morální, zatímco wahhábisté a jim naklonění polní velitelé získávali z islámských zemí vysoké finanční částky a moderní zbraně.

Vyhození Udugovva z vlády bylo v říjnu následováno vládní kampaní proti únosům. Úsilí vládních orgánů bylo podpořeno masovým protestem Čečenců v Grozném proti únosům. Ministr Arsajev vyhlásil v televizi únosům několikadenní ultimátum, během něž měli propustit všechna svá rukojmí. Nicméně před vypršením ultimáta byl zabit Šadid Bargiše, vysoký představitel ministerstva vnitra zodpovědný za plánování operací proti únosům. Za pravděpodobné pachatele byli označeni muži Arbi Barajeva, jednoho z nejznámější čečenských únosců (Shah, 2004). Krátce poté došlo ještě k neúspěšnému pokusu o atentát na Achmata Kadyrova, čečenského muftiho a jednoho z nejbližších spojenců prezidenta Maschadova (Akaev, 2005).

Parlament v listopadu navrhl pro uklidnění situace reorganizaci vlády. Nová vláda by se tak dle doporučení měla skládat z odborníků kompetentních pro výkon vládní funkce a nikoli z polních velitelů požadujících ministerské posty za svoji účast v boji proti Rusům. Maschadov však na tento návrh nereagoval. Svou nerozhodností a častými ústupky radikálním polním velitelům postupně přicházel o podporu veřejnosti (Lanskoy, 2003, s. 200-201).

Napětí mezi polními veliteli a prezidentem se stále zvyšovalo a Maschadov v souboji o moc stále častěji prohrával. Na počátku roku 1999 dokonce Radujev s Basajevem požádali Nejvyšší šariatánský soud o odvolání prezidenta Maschadova. Jako důvod uvedli ohrožení národních zájmů (kvůli vyjednávání s Ruskem) a malý zájem na vytvoření islámského státního zřízení v Čečensku. Soud sice kroky Maschadova označil za ústavní a jeho odvolání zamítl, nicméně navrhl rozpuštění Parlamentu kvůli jeho neislámské legislativě. Místo něj šariatánské soudci navrhli ustanovit Šúru, islámskou radu složenou povětšinou z polních velitelů kleriků. Parlament okamžitě reagoval na toto rozhodnutí tím, že jej označil za neústavní (Wilhelmsen, 2004).

Tlak na Maschadova, aby přetvořil Čečensko v islámský stát, se tak opět zvýšil. Rebelující polní velitelé, k nimž se v lednu 1999 přidal dokonce i Maschadovův viceprezident Arsanov, si začali budovat paralelní mocenské instituce (Aliev aj., 2007, s. 401-402).

Na počátek února se chystal další sjezd rebelujících polních velitelů, kteří na něm chtěli ustanovit vlastní mocenské orgány, jež by nejen zbavily moci Maschadova, ale také by zavedly islámský stát. Maschadov, aby sebral radikálům vítr z plachet,

vystoupil 3. února 1999 v televizi a oznámil, že v Čečensku bude zaveden islámský právní systém šaría⁹. Stalo se tak pouhý den před plánovaným vystoupením radikálů (Akaev, 2005). Toto Maschadovo rozhodnutí však znamenalo rozpuštění parlamentu a jeho nahrazení Šúrou, nevoleným orgánem složeným z kleriků a polích velitelů. Maschadov tak přišel o poslední skutečně legitimní instituci, která jej byla ochotna podpořit.

Radikální opozice však s tímto Maschadovým prohlášením spokojena nebyla. Chtěla svým tlakem a vytvořením islámského státu prezidenta od moci odstavit zcela. Účastníci Kongresu národů Čečenska a Dagestánu se tak rozhodli sestavit si vlastní Šúru do jejíž čela zvolili Šámila Basajeva. To bylo poprvé, co spolu radikální polní velitelé vytvořili ucelenou politickou entitu. V radě vedené Basajevem se sešli nejen členové Kongresu národů Čečenska a Dagestánu, ale také bývalí ministři Maschadovovi vlády a jiní dříve autonomní polní velitelé. Členy se tak stali: Bassajev, Udugov, Chattáb, Radujev, Israpilov, Jandarbijev, Arsanov, Gelajev a další (Lanskoy, 2003, s. 201).

Zavedení islámského práva a způsobu vlády tak nevyřešilo mocenské problémy, neboť existovaly 2 Šúry: jedna po vedením Basajeva¹⁰ a druhá pod vedením prezidenta Maschadova. K tomu legitimně zvolený Parlament odmítal, jak zásahy Nejvyššího šariatánského soudu do rozdělení mocí, tak existenci obou Šúr, tedy i té Maschadovovy (Akaev, 2005).

Situace v Čečensku se tak vyhroutilá snad na nejvyšší možný stupeň. Existovaly tu dva systémy vládnoucích orgánů. Opozice se pokoušela Maschadova opakovaně zabít a prohlašovala svou připravenost na novou válku s Ruskem, tentokrát na jeho území. Únosy také nepřestávaly, ačkoli Basajev a jeho polní velitelé prohlašovali, že se musí chopit moci právě proto, aby zabránili bezpráví a únosům, jimž Maschadov nedokáže čelit. Na počátku roku 1999, kdy se státní moc již hroutí, tak vznikají malá ozbrojená komanda složená z příbuzných obětí únosů, které berou spravedlnost do svých rukou (Lanskoy, 2003, s. 203).

⁹V Čečensku již od roku 1996 existovaly šariatánské a nikoli civilní soudy, nicméně ostatní státní moci měly civilní charakter, jenž se pokoušel Maschadov udržet co nejdéle. Po 3. únoru 1999 však měla být i exekutivní a legislativní moc přeměněna dle islámského práva. Navíc i soudní moc se zpřísnila a například tak začalo být ženám zakazováno vycházet ven z domu bez pečlivého zakrytí vlasů apod.

¹⁰Maschadov byl sice do Šúry zformované opozicí přizván, nicméně jeho členství bylo podmíněno vzdáním se prezidentského úřadu. Navíc pohled Maschadova a Basajeva na roli Šúry se dosti lišil. Prezident se domníval, že by mělo jít pouze o kolektivní konzultativní orgán. Basajev však koncipoval svoji Šúru jako nejvyšší exekutivní moc.

3.4 Vpád do Dagestánu

Vpád wahhábistů do Dagestánu tak byl jen nezvratným důkazem zhroucení Čečenské republiky. Útoky velel Šámil Basajev a zúčastnil se jej i polní velitel Chattáb. Spojené síly čečenských a dagestánských radikálů během několika dnů obsadily několik místních vesnic. Nicméně se však nestalo to, co útočící členové Kongresu národů Čečenska a Dagestánu očekávali - tedy nadšené vítání místními obyvateli. Ti je nepovažovali za osvoboditele od ruské nadvlády, ba naopak je vnímali jako nebezpečné náboženské fanatiky. Došlo tedy k tomu, že Dagestánec vytláčili spolu s místní policií a federálními jednotkami Basajeva a jeho muže zpět do Čečenska. Prezident Maschadov tomuto útoku nedokázal zabránit, tak se od něj alespoň váhavě distancoval (Souleimanov, 2005, s. 161-162).

V září navíc došlo ke 4 výbuchům v ruských městech a v Dagestánském Bujnaksku. Celkem při nich zahynulo kolem 300 osob. Ruská společnost byla v šoku. Bez delšího vyšetřování bylo stanoveno, že za těmito teroristickými útoky stojí Čečenci, kteří se mstí za nepovedenou akci v Dagestánu. Ruská armáda tak 18. září opět překročila hranice Čečenska. Tentokrát ruská oficiální místa jako důvod války uvedla ochranu svých obyvatel před teroristickými útoky (Souleimanov, 2005, s. 167, 175).

Maschadov se tak v tomto období ukázal jako slabý a nerozhodný vůdce. Byl však v těžké situaci. Neměl zdaleka tak velké finanční zdroje a zahraniční podporu jako jeho opozice. Požíval však ještě na počátku podpory většinového obyvatelstva, které radikální wahhábistický islám nepřijalo a vnímalo kriminální aktivity polních velitelů sympatizujících s wahhábismem velmi negativně.

Meziválečné období tak potvrdilo staré čečenské přísloví: *Jsme jako stádo koní. Když se objeví nebezpečí, okamžitě se semkneme, abychom se mu společně postavili. Jakmile nebezpečí zmizí, začneme na sebe dorážet kopyty.* (Souleimanov, 2005, s. 138)

4 Čečensko - Failed State?

Předchozí kapitoly jasně ukázaly v jak tragické situaci se meziválečné Čečensko nacházelo. Nyní se za pomoci analytického modelu CAST pokusím systematicky popsat jednotlivé příčiny úpadku Čečenské republiky. Pomocí součtu hodnot jednotlivých indikátorů se ukáže míra zhroucení státu. K celkovému obrazu Čečenska napomůže analýza funkčnosti státních institucí a STINGS, tedy zvláštních faktorů klíčových pro vývoj státu. V závěru bude znázorněna konceptuální mapa konfliktu, v níž se pokusím meziválečné období zasadit do dlouhodobého vývoje Čečenska.

Cílem této kapitoly je především odpovědět si na otázku, zda bylo skutečně možné označit Čečenskou republiku v letech 1996 až 1999 za failed state a pokud ano,

tak co bylo hlavním důvodem. Jako tzv. failed state lze definovat stát, který sice formálně dle zákonů je vykonavatelem státních funkcí, ale v praxi se ukazuje, že toho schopen není. Jedním ze základních měřítek je schopnost státu zajistit bezpečnost všem svým občanům (Baker, 2006).

4.1 Failed State Index

4.1.1 Sociální indikátory Failed State Index

Sociální indikátory pracují především se demografickými údaji a také s fakty, které se týkají vztahů uvnitř dané společnosti.

Popis indikátoru č. 1: Zvyšující se demografický tlak Do demografie čečenské populace bezpochyby významně zasáhla válka s Ruskem (1994-1996). Jejím důsledkem nebyli pouze tisíce mrtvých, emigrace, nárůst počtu bezprizorných osob, ale též zhoršení zdraví a vzdělanosti celé populace. Na tyto válečné důsledky nedokázal čečenský sociální systém adekvátně reagovat.

Čečensko po celou svou historii bylo zvyklé, že se každá rodina dokázala postarat o všechny své členy, včetně seniorů či sirotků. Válka však svou destruktivní silou tuto sociální schopnost narušila. Velké množství sirotků, seniorů a také postižených lidí¹¹ zůstalo bez pomoci a tím i přístupu k základní zdravotnické péči a potravinám. Dle Mezinárodního výboru Červeného kříže velká část čečenské populace (především sirotci a senioři) žije pod hranicí chudoby (ICRC, 1998).

Dva roky válečného strádání, život v uprchlických táborech, nedostatek kvalitních potravin a lékařské péče a časté psychické vypětí se podepsaly na velmi špatném zdravotním stavu celé čečenské populace. Tato situace se zejména promítla do vysoké úmrtnosti malých dětí a častých potratů. Valerij Tiškov uvádí, že z 1 000 dětí do jednoho roku věku zemřelo více než 100 dětí (Tishkov, 2004, s.189).

Čečenská společnost měla vždy tradičně vysokou natalitu a nepříliš kvalitní zdravotnický systém, což se projevilo i v meziválečném období vysokým počtem mladých lidí, který se blížil hodnotám v rozvojových zemích. Vysoký počet mladistvých a dětí vytváří přirozeně tlak na státní systém a to v především v oblasti vzdělávacího systému a zdravotnictví. Obé však bylo po válce ve velmi špatném stavu, budovy byly zničené a takřka bez vybavení. Dokonce chyběl i kvalifikovaný personál. Nicméně základní školství v meziválečném Čečensku fungovalo, problém byl s vysokým školstvím a také s uplatněním mladých lidí. Vysoká škola v Grozném neměla kolej a pro většinu studentů z jiných částí Čečenska než hlavní město, bylo z finančních důvodů problematické dojíždět. Navíc část vysokoškolských učitelů pracovala

¹¹Informace o počtech těchto lidí bohužel neexistují. Podle zpráv mnoha humanitárních organizací se však jedná minimálně o tisíce osob.

zcela zadarmo. Nezaměstnanost se pohybovala kolem 80% u většinové společnosti, nicméně u mladistvých dosahovala hodnoty kolem 100%. Mladí lidé tak měli nejen špatné vzdělání v důsledku několika let strávených v uprchlických táborech, ale též skoro nulovou šanci najít práci. Stali se tak snadnou kořistí polních velitelů, kteří hledali mladé muže na své často nelegální aktivity (např. únosy). Ti totiž velmi dobře platili. Zejména pokud se jednalo o wahhábistické velitele, mohli si tito mladí lidé výrazným způsobem zvýšit svůj životní standart. Vytvářela se tak nová generace mladistvých bez dobrého vzdělání, s nulovou pracovní praxí, ale s mnoha zkušenostmi s nelegálními aktivitami (viz kapitola 3.1)

Již byl zmíněn nedostatek lékařů a lékařského vybavení. Do Čečenska přijelo v roce 1996 po skončení války mnoho humanitárních organizací, které se snažily v této oblasti pomoci, nicméně kritická bezpečnostní situace mnohé z nich donutila snížit počet humanitárních programů či ze země zcela odjet. Navíc se objevoval problém se zvýšeným výskytem tuberkulózy, jenž hrozil přerůst v epidemii.

Obrovský problém byl v meziválečném období též s pitnou vodou. Mnoho zdrojů bylo znečištěno či zničeno bombardováním. Například Mezinárodní výbor Červeného kříže v letech 1997 a 1998 pomáhal s čištěním vody v Grozném a s jejím následným rozvozem v cisternách (ICRC, 1998). Problém s nedostatkem pitné vody umocňovali zločinci, kteří vykrádali či ničili zdroje pitné vody či jejich vodovodní systém. To se stávalo často především v Grozném (Tishkov, 2004, s. 191)..

Problémem se stal i nedostatek jídla. Dříve tradičně zemědělské Čečensko mělo po válce zničeno minimálně 15% orné půdy z důvodu zaminování či znečištění. Mnohá zemědělská družstva navíc neměla dostatek benzínu a vybavení. Proto produkce zemědělství několikanásobně poklesla. K tomu napomohla nejasná vlastnická práva u mnoha pozemků v důsledku předchozího kolektivního vlastnictví v dobách SSSR. Docházelo tak k častým ozbrojeným střetům mezi domnělymi majiteli. Stát toto nijak neřešil a nevypracoval žádnou pozemkovou reformu. Na nízké úrovni zemědělství se podepsalo též špatné životní prostředí. V meziválečném Čečensku bylo velmi časté nelegální zpracování ukradené ropy v soukromých rafinériích, které byly samozřejmě též nelegální. Valerij Tiškov odhaduje jejich počet až na 1 500. Tyto rafinérie nedodržovaly bezpečnostní opatření a tak docházelo k únikům nebezpečných látek a tím k znečištění okolí. Často tak byli celé vesnice zahaleny ve smogu či pokryty popílkem. Dokonce v Kurčalojském rajónu, kde byla koncentrace nelegálních rafinérií nejvyšší, bylo nejvíce potratů z celého Čečenska. Životní prostředí též narušovalo nelegální kácení lesů (Tishkov, 2004, s. 189).

Hodnota indikátoru č. 1: 9 Nedostatek lékařské péče, nedostatek potravin, špatný přístup k pitné vodě, nárůst kojenecké úmrtnosti a především velký počet nezaměstnaných mladých lidí zabývajících se nelegální činností významně ovlivňuje bezpochyby tisíce obyvatel Čečenska. Indikátor č. 1 tak nabývá hodnoty 9.

Popis indikátoru č. 2: Velký počet uprchlíků či vnitřně přesídlených osob

Vzhledem k nedostatečným datům či rozdílným informacím je poměrně problematické určit nejen počet obyvatel meziválečného Čečenska, ale také počet čečenských uprchlíků či IDPs¹². Počty obyvatel se samozřejmě dosti měnily, neboť po skončení války se mnoho obyvatel vracelo. Přesto se uvádí, že v druhé polovině roku 1996 mimo své domovy zůstávalo minimálně 350 000 lidí. Ti žili nejčastěji v uprchlických táborech v okolních zemích, kde panovaly velmi špatné podmínky. Návrat lidí, kteří opustili Čečensko během války nebyl jednoduchý. Čečensko přišlo během války o 60 až 70% bytového fondu. Byli tak nejen bez prostředků, ale neměli se ani kam vrátit (viz kapitola 3.1).

Těmto lidem však pomáhala řada organizací, jak přímo v táborech a tak asistencí při návratech do svých domovů. Nejvýznamnější programy na pomoc uprchlíkům běžely v Čečensku pod hlavičkou UNHCR a Mezinárodního výboru Červeného kříže. Pomoc to však nebyla zcela dostatečná. Navíc po zavraždění 6 pracovníků Červeného kříže v listopadu 1997 velká část humanitárních organizací většinu svých lidí stáhla a tím tedy došlo i k omezení jejich pomoci. V roce 1999 dokonce Červený kříž varoval před humanitární katastrofou, když upozorňoval, že v Dagestánu, Ingušsku a Čečensku žije kolem 20 000 až 22 000 IDPs (ICRC, 1999).

Hodnota indikátoru č. 2: 5 Do Čečenska se po válce vracely tisíce lidí a další tisíce živořily v okolních uprchlických táborech. To samozřejmě nepřidalo na stabilizaci poválečného období, nicméně situace nebyla kritická, neboť na celém Severním Kavkaze působily mnohé humanitární organizace, byť v Čečensku omezeně. Tento indikátor tak má hodnotu 5.

Popis indikátoru č. 3: Existence skupiny hledající pomstu či pociťující historickou křivdu

V meziválečném Čečensku neexistovaly přímo skupiny, které by hledaly pomstu či pociťovaly historickou křivdu. Nicméně je zde patrné určité rozdělení ve společnosti na skupiny, jež k sobě cítili zlobu či nenávisť. Jako první můžeme uvést ruské etnikum, které žilo na území Čečenska. Vzhledem k mnohaleté společné historii Rusů a Čečenců, jež byla plná vojenských střetů a po posledním brutálním konfliktu v první polovině 90. let, napětí mezi oběma etniky vzrostlo. Nicméně po skončení války mnoho Rusů odešlo a tak etnický motivované střety nebyly nikterak časté a tím ani významné.

Mnohem více důležité byla existence soukromých armád polních velitelů. Podle některých autorů byly tyto ozbrojené skupiny formovány na tejpovém či alespoň rodovém základě. Jednotliví polní velitelé spolu často bojovali. Často šlo o střety se státní

¹²IDPs je anglická zkratka pro termín vnitřně přesídlené osoby. V případě Čečenska je problematické užívání termínů uprchlík či IDP, protože některé statistiky používají termín uprchlík pro Čečence, kteří v době války odešli například do Dagestánu či Stavropolského kraje, jež jsou součástí Ruské federace. Jiné statistiky naopak považují Čečensko za součást Ruska a v takovémto případě pak užívají termín IDPs.

mocí či wahhábistických polních velitelů s těmi hlásícími se k súfismu. Jako příklad můžeme uvést 2-denní bitvu v Gudermesu. Právě střety kvůli příslušnosti k té či oné formě islámu byly v Čečensku velmi časté a představovaly jedno ze důležitých cleavages čečenské společnosti.

Špatná socioekonomická situace, nefunkční bezpečnostní složky a justice, která se bála odsoudit mocné polní velitele nahrávaly zvyšování se počtu ozbrojených střetů soukromých armád mezi sebou či se státní mocí (viz kapitola 3.2).

Hodnota indikátoru č. 3: 7 Za skupiny hledající pomstu lze tedy označit soukromé armády jednotlivých polních velitelů, kteří páchají násilí mimo jiné kvůli nenávisti k režimu, prezidentu Maschadovovi či pokud jde o wahhábisty z nenávisti k súfijiskému islámu. Nedochozí však k systematickému masovému násilí, ale spíše k občasným střetům. Indikátor číslo 3 tak nabývá hodnoty 7.

Popis indikátoru č. 4: Chronický a dlouhodobý odchod obyvatel K masivnímu odchodu obyvatel došlo po vypuknutí rusko-čečenské války. V důsledku to znamenalo úbytek obyvatel, neboť se všichni čečenští uprchlíci zpět do své vlasti nevrátili. Za hranicemi zůstali především lidé s odborným vzděláním a kvalifikací, což v meziválečném období způsobilo významný problém (především v průmyslových závodech). Po podepsání *Chasavjurtské dohody* se lidé naopak většinou vraceli. Odcházeli pouze Rusové a někteří Čečenci, kteří v předchozích letech spolupracovali s Rusy. To je v očích mnoha polních velitelů zdiskreditovalo natolik, že se často stávali cílem jejich útoků. Nicméně odchod Rusů byl též problematický, neboť obvykle zastávali posty, kde byla třeba odborná kvalifikace (viz kapitola 3.1).

Hodnota indikátoru č. 4: 3,5 Po válce se do země někteří čečenští uprchlíci nevrátili a naopak po skončení bojů odcházeli z Čečenska Rusové. Obě zmíněné skupiny představovaly většinou kvalifikovanou pracovní sílu, což mělo negativní důsledky na čečenský průmysl. Nicméně nelze hovořit o dlouhodobém odlivu mozků, proto tento indikátor získává hodnotu 3,5.

4.1.2 Ekonomické indikátory Failed-state Index

Popis indikátoru č. 5: Nerovný ekonomický rozvoj jednotlivých skupin Nerovný ekonomický rozvoj skutečně existoval nicméně jej neurčovaly etnické či geografické rozdíly. Nerovnoměrnost rozvoje a především nerovnoměrnost distribuce státních zdrojů spočívala v narušení čečenské ekonomiky kriminálními živly. Úředníci byli zkorumpovaní a neštíteli se jakékoli zpronevěry a polní velitelé vydělávali na nelegální výrobě a prodeji benzínu či únosech, zatímco většinové obyvatelstvo bylo zdecimováno nedávnou válkou. Ekonomické rozdíly se tak mezi těmito skupinami rychle zvyšovaly. Jedním z důvodů proč nedocházelo k rekonstrukci země, byly obrovské zpronevěry, jež se nevyhnuly ani federálním financím. Bezpečnostní složky

čečenského státu ani soudní moc se s nimi nedokázaly vyrovnat (viz kapitoly 3.1 a 3.2).

V Ústavě tak existovala formálně rovná práva, nicméně špatná ekonomická a bezpečnostní situace nedovolovala jejich naplnění. Například ačkoli bylo státní vzdělání včetně vysokých škol zdarma, mnozí mladí lidé na univerzitě studovat nemohli, neboť nepřímé náklady spjaté se studiem byly v jejich bídné situaci příliš vysoké (např. jízdné či ubytování). Vysoká škola tak byla dostupná pouze bohatším Čečencům. Dále pak senioři měli dostávat své sociální dávky přímo z federálního rozpočtu Ruska, nicméně peníze se často ztrácely či přicházely se zpožděním (viz kapitoly 3.1 a 3.2).

Hodnota indikátoru č. 5: 4 Vzhledem k tomu, že se nerovnoměrný ekonomický rozvoj neděl podle jasné etnické či subetnické dělicí linie a nevyvolává mezi obyvateli vlny násilí, získává tento indikátor hodnotu 4.

Popis indikátoru č. 6: Velký ekonomický úpadek Je velmi těžké popsat ekonomiku meziválečného Čečenska, neboť neexistuje dostatek základních informací. Čečenská republika totiž neměla od roku 1992 sestavený rozpočet. Základní ekonomické ukazatele tak nejsou k dispozici. Nelze tedy určit příjmy ani a výdaje státu, čímž nelze ani odhadnout státní dluh.

Vzhledem k nedávné válce a tragickému stavu zemědělství, průmyslu a státního aparátu však lze jednoznačně říci, že čečenská ekonomika nebyla v dobrém stavu. Příjmy nebyly skoro žádné a navíc se stále hlubším úpadkem státní moci zmenšovaly. Mezi základní příjmy čečenského meziválečného rozpočtu patřily finance z Ruské federace na platy státních úředníků, rekonstrukci a dávky pro seniory. Ty však měly často zpoždění či byly rozkradeny (nejčastěji samotnými Čečenci). Jednalo se tedy o příjem dosti nejistý. Významnou částku měl tvořit výnos z těžby, zpracování a transportu ropy. Nicméně vytěžená ropa byla často kradena zpracována v nelegálních rafinériích ukrytých po celém Čečensku. Krádeže se stupňovaly a radikálně snižovaly státní produkci a tím i státní zisky. Jako příklad uveďme, že v roce 1998 se státní produkce ropy za den rovnala 4 200 tunám, nicméně v roce 1999 šlo jen 400 tun denně. Nelegální prodejci a zpracovatelé černého zlata, kteří často kradli ropu přímo ze státních ropovodů, samozřejmě daně neodváděli. Obecně byl výběr daní v Čečensku problém. Skutečně bohatí a tedy i mocní daně platit odmítali a výběřčím daní vyhrožovali. Finance tak odváděli státu pouze chudší obyvatelé této kavkazské země. Příjmy z daní tak byly pro stát mizivé (viz kapitola 3.1).

Pokud porovnáme nejvýznamnější státní příjmy (daně, zpracování, těžba a transport ropy) s příjmy únosců, které jsou některými odborníky odhadovány na částku kolem 200 miliónů \$, ukáže se jeden z významných důvodů, proč státní moc nedokázala čelit narůstající moci a svévoli polních velitelů. Jednoduše neměla k dispozici zdaleka tolik financí jako nelegální živly, jež postupně utvářeli politickou opozici vůči

prezidentovi. Ke zdrojům z únosů je ještě nutno připočítat nemalé částky z nelegální těžby, zpracování a transportu ropy, k tomu výrobu a prodej drog, různé druhy loupeží a především štedré dary pocházející z islámských zemí.

Tragický stav ekonomiky Čečenské republiky byl dále podtržen vysokou nezaměstnaností blížící se 80% (mezi mladými lidmi se jednalo skoro o 100 %), průmyslem a zemědělstvím nacházející se v troskách. Bezpečnostní situace rovněž nepřála jakýmkoli investicím. Stačí připomenout únos dvou britských humanitárních pracovníků unesených krátce po oznámení investice British Petroleum do ropovodu vedoucího přes čečenské území do jižního Ruska (Tishkov, 2004, s. 125-126).

Hodnota indikátoru č. 6: 10 Vzhledem k tomu, že neexistoval státní rozpočet meziválečné Čečenské republiky, není možné určit slabost a míru úpadku ekonomiky. Vzhledem k tomu, že státní rozpočet měl mizivé příjmy, které se s časem zmenšovaly v důsledku špatné bezpečnostní situace a vzhledem k výrazné závislosti na přísunu financí z Ruska, je možné označit čečenskou ekonomiku za slabou a její úpadek za velký. Navíc se ekonomická situace Čečenské republiky ještě zhoršovala. Tento indikátor tak nabývá nejvyšší možné hodnoty 10

4.1.3 Politicko-vojenské indikátory Failed-state Index

Politicko-vojenské indikátory, jak již napovídá jejich název, se zabývají především bezpečnostní situací ve státě a schopností státu plnit své základní funkce.

Popis indikátoru č. 7: Kriminalizace či delegitimizace státu V lednu 1997 byl zvolen prezidentem Čečenské republiky Aslana Maschadov a nový Parlament, kde rovněž převládli zastánci umírněného politického směru prezidenta. OBSE, jenž mělo na starosti monitoring voleb, označilo hlasování za demokratické a svobodné. Lze tedy označit nově vzniklou reprezentaci za legitimní. Podpora prezidenta a jeho programu nezávislosti, ale zároveň jednání s Ruskou federací byla velmi vysoká a dosáhla téměř 60%. Prezident a jeho vláda tedy reprezentovala velkou část čečenské společnosti.

Přesto se však objevily skupiny lidí, kteří se chtěli prezidenta jakoukoli cestou zbavit. Jednalo se o ambiciózní polní velitele a jejich soukromé armády. Pokoušeli se prezidenta odstranit politickou cestou ve volbách, napadli jej u Nejvyššího šariatánského soudu a žádali jeho sesazení z funkce, pokoušeli se jej několikrát zabít (tak jako jeho spolupracovníky), pokusili se o několik ozbrojených povstání, systematicky se jej zkušeli diskreditovat v Čečensku i v zahraničí. Tvrdili, že není schopen zajistit bezpečnost obyvatel, kteří jsou denně unášeni, a vylepšit bídnou ekonomickou situaci státu. Nutno dodat, že to byli právě polní velitelé, kteří měli na svědomí únosy a obrovské zpronevěry.

V polovině roku 1998 polní velitelé vytvořili skutečnou politickou opozici a na počátku roku 1999 se jim podařilo utvořit dokonce paralelní mocenské orgány, které prohlašovali za jediné legitimní. V průběhu meziválečného období se velká část významných polních velitelů přidala k wahhábistům či alespoň začali podporovat jejich politiku - neuznávání režimu prezidenta Maschadova, který se jim zdál příliš světský. Nutno dodat, že radikální opozici polních velitelů dosti nahrávala existence doslova pandemické korupce státních úředníků a neschopnost státu dostatečně zajistit bezpečnost a základní sociální potřeby pro své obyvatele (viz kapitola 3.2).

Přesto všechno stála většina obyvatel na straně umírněné prezidenta Maschadova. Ještě i v roce 1999, kdy wahhábisté a s nimi spříznění polní zvýšili intenzitu svých násilných akcí (invaze do Dagestánu), se konalo několik skutečně masových mírových shromáždění na podporu prezidenta Maschadova a jeho politiky (viz kapitoly 3.3 a 3.4).

Hodnota indikátoru č. 7: 9 Analytický model CAST určuje hodnotu tohoto indikátoru pomocí míry korupce a podle vnímání legitimacy či nelegitimity vlády společností. Korupce byla v meziválečném Čečensku skutečně endemického rozsahu, nicméně většinová společnost uznávala legitimitu Maschadova. Menšina, která prezidenta neuznávala a jeho režim označovala za nelegitimní, však byla velmi mocná a mohutně se dovolávala odvolání prezidenta a vytvoření nového typu režimu. Vzhledem k této skutečnosti indikátor nabývá hodnoty 9.

Popis indikátoru č. 8: Zhoršování služeb úřadů Funkčnost čečenských úřadů negativně ovlivnilo hned několik faktorů. Jednalo se zejména o ničivou válku s Ruskem, téměř nulový příjem státu, slabé politické vedení, široce rozšířenou korupci a také závislost na financích z Ruské federace, pomocí nichž se pokrývaly platy státních úředníků. Tyto finance však často přicházely se zpožděním či byly z části rozkradeny. Veřejné služby tak své funkce plnily velmi chabě.

Zcela nedostatečné byly zdravotnické služby. Mnoho nemocnic bylo za války zničeno, chybělo zdravotnické vybavení i základní vybavení a nebyl ani dostatek odborného zdravotnického personálu. Toto se zčásti snažily napravit mnohé humanitární a rozvojové organizace, nicméně ani po jejich snahách opravovat a vybavovat mnohé nemocnice nelze hovořit o odpovídající kapacitě a úrovni zdravotnictví. Jedním z důkazů nedostatečného systému zdravotnictví je vysoká úmrtnost dětí do jednoho roku věku a časté potraty čečenských žen.

Ke zdraví čečenské populace rozhodně nepřispěly problémy s pitnou vodou a kanalizací. Opět i s těmito problémy se pokoušely pomoci humanitární a rozvojové organizace. Například Mezinárodní výbor Červeného kříže v Grozném pomáhal budovat zdroje pitné vody a zajišťoval i její distribuci (ICRC, 1998).

Dopravní infrastruktura byla po těžkém bombardování v době války velmi poničena.

Rozbombardovány byly zejména silnice a mosty. Navíc byly kvůli častým únosům dosti nebezpečné. Provoz letiště byl obnoven záhy po skončení války, přesto však bylo využíváno jen málo, neboť Moskva se jej rozhodla blokovat. Síť vnitrostátní dopravy nebyla příliš hustá a nicméně byla poměrně drahá pro válkou zchudlé obyvatele Čečenska.

Neschopnost veřejných služeb plnit své funkce nejvíce pociťovali bezprizorní lidé - zejména sirotci, sennioři a postižení lidé bez rodiny, která by se o ně byla schopna postarat. Jak upozorňuje Červený kříž, tito lidé byly zcela odříznuti nejen od přístupu k základní lékařské péči, ale i k potravinám (ICRC, 1999).

Hodnota indikátoru č. 8: 9 Veřejné služby byly v meziválečné Čečensku velmi slabé. Ačkoli jejich funkce v mnoha oblastech doplňovaly humanitární a rozvojové organizace, nebyly adekvátní. Vzhledem k široce rozšířené korupci a nedostatku státních financí, nelze hovořit o rovném přístupu k veřejným službám. Tento indikátor tak nabývá hodnoty 8.

Popis indikátoru č. 9: Rozplynutí se vlády práva a široce rozšířené porušování lidských práv Čečensku se formální stav lidských práv diametrálně lišil od toho faktického. Právní systém Čečenska byl poměrně problematický, ale až do počátku roku 1999 formálně zajišťoval ochranu lidských práv a svobod. Základem tehdejšího právního systému byla Ústava z roku 1992, která zaručuje lidská práva a svobody, dále garantuje rovnost před zákonem pro všechny bez ohledu na rasu, národnost či náboženství a stanovuje oddělení jakýchkoli náboženských organizací od státu. V žádném případě nehovoří o islámu jako o státním náboženství (Chechen Constitution, 1992).

V první polovině roku 1996 tehdejší prezident Jandarbijev zavedl šariatánské soudy (Nejvyšší šariatánský soud a lokální soudy). Nicméně šaría byla přijata pouze pro oblast trestního práva. Vliv šaríy se zvýšil v říjnu 1998, kdy prezident Maschadov založil speciální jednotku - jakousi šariatánskou policii. Ta měla za úkol nejen transport obviněných a asistenci šariatánským soudům, ale mohla sama provádět výjezdy do terénu a dohlížet na dodržování šaríy. Nestávalo se však, že by bila ženy za nedostatečné zakrytí apod. Opět se spíše jednalo jen o oblast trestního práva. Tato policie se při svých výjezdech zaměřila zejména na požívání drog, alkoholu či jejich prodej, jenž je šarií zakázán (viz kapitola 2.1).

K plnému zavedení islámského práva šaría a pokusu o vytvoření islámského státu došlo po nátlaku polních velitelů na Maschadova v únoru 1999. Po výnosu prezidenta došlo nejen k posílení šariatánské justice díky plné implementaci šaríy, ale i ke zvýšení aktivity šariatánské policie a samozřejmě i k rozdělení moci ve státě dle islámského práva. Hlavním orgánem se měla stát rada složená z polních velitelů a kleriků, jenž nebyla volena. Porušen tak byl nejen princip říkající, že moc pochází

z lidu, ale též ustanovení o oddělení náboženství od státu. Porušování práv se tak samozřejmě zvýšilo.

Pokud se však vrátíme do období před rokem 1999, můžeme říci, že formálně byla práva a svobody zajištěny. Problém tkvěl v nevykonalosti práva. Docházelo tak k jeho systematickému porušování zejména polními veliteli a wahhábisty a to zejména častými únosy, držení rukojmích, jejich nucení k otrocké práci a obchodu s lidmi a konečně závažnými a brutálními výpady wahhábistů proti súfijským vesnicím. Stát nebyl schopen na tyto nelegální aktivity efektivně reagovat a tak narůstaly, což samozřejmě zvýšilo napětí ve společnosti, tedy především napětí mezi většinovými vyznavači súfi a wahhábisty. Po plném zavedení šariy lze hovořit o porušování lidských práv i po formální stránce (viz kapitola 3.2).

Hodnota indikátoru č. 9: 8 Lidská práva byla porušována v meziválečné Čechenské republice od počátku její existence a to především v důsledku nelegálních aktivit polních velitelů a radikálních wahhábistů. Od února roku 1999 navíc mnoho lidských práv (zejména svoboda náboženského vyznání) ztratilo alespoň formální oporu v čechenském právním systému a čechenská společnost se tomu nedokázala postavit. Z těchto důvodů získává indikátor hodnotu 8.

Popis indikátoru č. 10: Bezpečnostní složky chovající se jako stát ve státě

Meziválečné Čechensko velmi trpělo špatnou bezpečnostní situací. Hlavní důvody proč tomu tak bylo, jsou dle mého názoru dva: slabé státní bezpečnostní složky a existence soukromých armád polních velitelů. Jak již bylo vysvětleno výše, frakcionalizace čechenských ozbrojenců má své kořeny již a na počátku 90. let a ani v průběhu první rusko-čechenské války nemůžeme hovořit o jednoznačně jednotném vojenském velení. Po skončení války se mnozí polní velitelé, jejichž ambice nebyly naplněny nově vzniklým státem stáhli do svých vesnic, kde si vytvořili často na tejpovém či rodovém základě soukromé armády a opanovali určité teritorium, kde vládla pravidla jimi stanovené. Někteří dokonce vybírali vlastní daně. Vytvářely se tak místa, kam čechenská státní moc nedosáhla. Navíc byli tito polní velitelé a jejich soukromé armády velmi dobře financovány (finanční zdroje ze zahraničí i z vlastní nelegální činnosti), což se v žádném případě nedá říci o čechenské policii. Například speciální protiteroristická jednotka určená k osvobození unesených lidí neměla nejen speciální špionážní vybavení či moderní zbraně, ale dokonce její členové nedostávali od státu ani plat.

Polní velitelé se svými armádami tak byli beztrestní. Páchali krádeže, únosy, útoky proti vysokým zástupcům státní moci včetně prezidenta a muftího, pokoušeli se o státní převraty, střetávali se ve vzájemných bojích o moc či o rukojmí, bojovali se státními bezpečnostními složkami a v případě wahhábistických velitelů napadali newahhábistické vesnice.

Slabá policie jim v tomto nedokázala zabránit. Například po pokusu polního velitele

Salmana Radujeva obsadit televizní stanici v Grozném v červenci 1998 na něj byl vydán zatykač, nicméně nebyl zadržen z obavy z velkého krveprolití. Aktivita polních velitelů tak nabírala na síle až se nakonec v polovině roku 1998 spojili v politickou opozici a začali koordinovat své kroky zaměřené na sesazení prezidenta Maschadova a nastolení islámského státu (viz kapitola 3.2).

Hodnota indikátoru č. 10: 10 Tento indikátor jasně nabývá nejvyšší hodnoty 10, neboť čečenský stát nedržel monopol na užití násilí. Státní bezpečnostní aparát nedokázal čelit soukromým armádám jednotlivých polních velitelů a nedokázal před nimi ani ochránit své občany.

Popis indikátoru č. 11: Nárůst frakcionalizovaných elit Frakcionalizace čečenských elit v meziválečném období byla velmi významná. Ovlivnila tak zásadním způsobem chod státu. Na jedné straně vždy stál prezident Maschadov a jeho věrní (například muftí Achmat Kadyrov, nikoli však všichni ministři čečenského kabinetu) a na druhé straně polní velitelé často sympatizující s wahhábisty.

Autoři zabývající se Čečenskem často tvrdí, že polní velitelé své armády vytvářeli podle tejpového či rodového klíče. To by vysvětlovalo silnou loajalitu bojovníků ke svému veliteli. Je však pravda, že mnoho polních velitelů svým bojovníkům platilo za jejich služby, což bylo v Čečensku trpícím 80% nezaměstnaností významnou motivací. Přesto se však domnívám, že právě tejpová či alespoň rodová motivace byla rozhodující, zejména pokud šlo o newahhábistické velitele či velitele s wahhábisty pouze sympatizující.

Prezident Maschadov se pokoušel spojit rozdělenou čečenskou politickou scénu svými apely na národní cítění, pokoušel se hrát i na náboženskou notu a odmítal wahhábisty jakožto cizorodý prvek v čečenské společnosti. Lze říci, že u většinové společnosti se mu toto dařilo, ne však u politických elit. Ty většinou stály proti němu, neboť byl překážkou v naplnění jejich mocenských ambicí a snažil se jim bránit v jejich nelegálních aktivitách.

Postupně také vznikala rozkol mezi vyznavači sufismu a wahhábisty, kteří také neustále stupňovali spolu s polními veliteli svůj tlak na prezidenta Maschadova. Dokonce docházelo k sektářskému násilí, jenž několikrát přerostlo v hromadné bitvy o několika desítkách mrtvých. Za těchto okolností se někteří sufijští polní velitelé přidávali na stranu prezidenta. Jako příklad můžeme uvést bratry Jamadajevy, kteří v bitvě u Urus-Martana v létě 1998 bojovali proti wahhábistům po boku státních bezpečnostních složek. Nicméně ani tak se nevzdali svých nelegálních aktivit. V případě bratrů Jamadajevových se jednalo o únosy (viz kapitola 3.2).

Hodnota indikátoru č. 11: 9 Ačkoli polní velitelé se svými soukromými armádami zcela ochromili chod státu, nelze přidělit tomuto indikátoru nejvyšší hodnotu, neboť v Čečensku existoval politický vůdce přijatelný pro většinu společnosti, kterým byl

prezident Maschadov. Bohužel byl nepřijatelný pro většinu politických elit. Indikátor tak získává hodnotu 9.

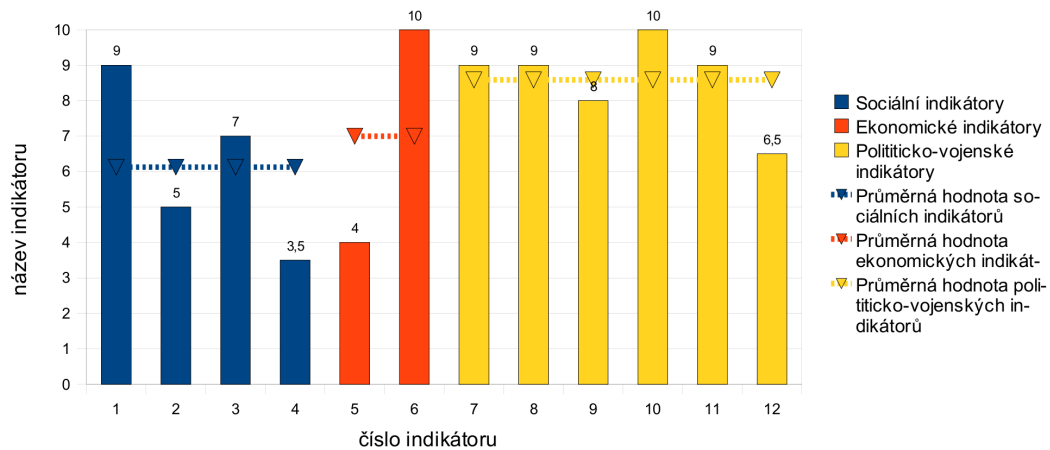
Popis indikátoru č. 12: Intervence jiného státu Meziválečné období Čečenska končí v září roku 1999 intervencí Ruské federace. V letech 1996-1999 však můžeme pozorovat řadu jiných, byť nevojenských, intervencí, které prováděla Ruská federace a některé islámské státy či organizace (např. Saúdská Arábie, al-Kájda). V případě Ruské federace se jednalo nejen o stálou hrozbu opětovného použití síly, blokádu hranic, ale především o finanční pomoc. Ta směřovala na rekonstrukci země, platy státních úředníků či důchody seniorů. Nicméně, jak již bylo napsáno, často slíbené finance přicházely se zpožděním či v menších částkách než bylo přislíbeno.

Ruská federace tedy finančně podporovala Čečenskou republiku, zatímco islámské státy a organizace podporovaly zejména jednotlivé polní velitele dle míry jejich příklonu k wahhábismu. Posílaly jim nejen finance a zbraně, ale také nabízely zkušenosti v podobě možnosti výcviku ve svých vojenských táborech (viz kapitoly 3.1 a 3.2).

Hodnota indikátoru č. 12: 6,5 I přesto, že byla finanční pomoc často nejistá, byla dle Valerije Tiškova velmi významná, neboť pomohla odvrátit humanitární krizi. Lze říci, že vzhledem k takřka nulovým příjmům byla Čečenská republika do velké míry závislá na finanční pomoci z Moskvy (viz kapitola 3.1). Polní velitelé byli rovněž do jisté míry závislí na svých donorech z islámských zemí. Z těchto důvodů lze přiřadit tomuto indikátoru hodnotu 6,5.

Typ indikátorů	Číslo	Název jednotlivých indikátorů	Hodnoty indikátorů	Průměrné hodnoty jednotlivých typů indikátorů
Sociální indikátory	1	Zvyšující se demografický tlak	9	6,1
	2	Velký počet uprchlíků či vnitřně přesídlených osob	5	
	3	Existence skupiny hledající pomstu či pociťující historickou křivdu	7	
	4	Chronický a dlouhodobý odchod obyvatel	3,5	
Ekonomické indikátory	5	Nerovný ekonomický rozvoj jednotlivých skupin	4	7,0
	6	Velký ekonomický úpadek	10	
Politicko-vojenské indikátory	7	Kriminalizace či delegitimizace státu	9	8,6
	8	Zhoršování služeb úřadů	9	
	9	Rozplynutí vlády práva a široce rozšířené porušování lidských práv	8	
	10	Bezpečnostní složky chovající se jako stát ve státě	10	
	11	Nárůst frakcionalizovaných elit	9	
	12	Intervence jiného státu	6,5	

Tab. 3 – Hodnoty jednotlivých indikátorů a průměrné hodnoty daných skupin (zdroj: autor)

Obr. 4 – Grafické znázornění hodnot jednotlivých indikátorů (zdroj: autor)

4.2 Klíčové státní instituce

Druhou částí analytického modelu CAST je rozbor klíčových státních institucí, dle tří základních indikátorů - profesionalita, legitimita a reprezentativnost, z jejichž hodnocení se pak sestaví výsledná hodnota. Vzhledem k nedostatku informací budu s policií a armádou pracovat jako s jednou institucí, kterou nazvu bezpečnostní složky státu.

4.2.1 Politické vedení

Profesionalita: 1 (bídňá) Politické úřady, zejména ministři z řad polních velitelů, byli nejen nekvalifikovaní ke svému výkonu, ale byli ovlivněni široce rozšířenou korupcí a hlavně nepotismem.

Legitimita: 2 (slabá) Ačkoli vzešla čečenská politická reprezentace (prezident i parlament) z demokratických a svobodných voleb, byla její legitimita narušena katastrofální korupcí, neschopností vykonávat své základní funkce a neschopností zpacifikovat nelegální živly - polní velitele. Ti se dokonce stávali ministři čečenské vlády, kde však prosazovali především své zájmy.

Reprezentativnost: 3,5 (průměrná až dobrá) Prezident Maschadov se pokoušel vytvořit vládu národní jednoty, tak v ní po určitý čas byli zástupci radikálních polních velitelů i představitelé předchozí promoskevské vlády. Takováto vláda však nejen že nevydržela po celé období, ale byla především nejednotná a ne každý ministr dodržoval oficiální kurz prezidentovi politiky (například Šámil Basajev hájil wahhábiisty i přes prezidentův požadavek vyhnat je ze země).

Celkové hodnocení: 2 (slabé) Celkově bylo čečenské politické vedení velmi slabé, neakceschopné a protkané sítí nepotismu a nátlaků (zejména ze strany polních ve-

litelů na prezidenta). Systém check and ballance téměř nefungoval a nedokázal zabránit svévoli některých polních velitelů (viz kapitola 3.2).

4.2.2 Soudní systém

Profesionalita: 2 (slabá) Jak již bylo výše popsáno, v Čečensku fungovala od první poloviny roku 1996 soustava šariatánských soudů včetně Nejvyššího šariatánského soudu. Ačkoli šaría do února 1999 fungovala převážně pouze v trestních záležitostech, můžeme spatřovat postupnou radikalizaci soudů.

Legitimita: 2 (slabá) Legitimita šariatánských soudů by měla být přirozeně založena na radikálním islámu. S takovýmto islámem se však většina obyvatel Čečenska neztotožňovala. K tomu na legitimitě ubírá i fakt, že soudy příliš nepomohly zavést vládu zákona a zastavit tak anarchii plnou násilí.

Reprezentativnost: 2 (slabá) Již z výše uvedených faktů vyplývá, že soudní moc nebyla příliš reprezentativní. Svou jasnou náklonnost k radikálním polním velitelům a radikálnímu islámu ukázal Nejvyšší šariatánský soud na počátku roku 1999. Tehdy sice odmítl žádost Basajeva a Radujeva na odvolání prezidenta ze svého úřadu, nicméně sám soud navrhl rozpuštění Parlamentu a vytvoření Šúry. Tehdy přestal být nejen nestranným, ale i nezávislým.

Celkové hodnocení: 2 (slabé) Čečenská soudní moc nedokázala zavést vládu práva, navíc vycházela z radikálního islámu, jenž většinová populace neuznávala. Na počátku roku 1999 se dokonce Nejvyšší šariatánský soud přidal na stranu radikálních polních velitelů proti prezidentovi (viz kapitoly 1.5 a 3.2).

4.2.3 Bezpečnostní složky státu

Profesionalita: 2 (slabá) Profesionalita bezpečnostních složek Čečenska byla velmi slabá, nikoli kvůli nedostatečnému výcviku či neochoty bojovat, ale z důvodu nedostatečného zafinancování. Státním ozbrojencům chybělo moderní vybavení umožňující výslechy a nové zbraně. Příslušníci některých jednotek nedostávali dokonce ani plat.

Legitimita: 2 (slabá) Z výše popsaných důvodů tak nemohli státní bezpečnostní složky konkurovat velmi dobře vybaveným soukromým armádám polních velitelů. Nedokázaly tak zastavit jejich zločinecké aktivity a zajistit bezpečnost čečenských občanů. Například po útoku Radujeva na televizní stanici v Grozném v červenci 1998 jej nezadrželi, neboť se obávaly velkého krveprolití, jenž by nemusely zvládnout.

Reprezentativnost: ? Z důvodu nedostatku relevantních informací není možné určit hodnotu tohoto ukazatele.

Celkové hodnocení: 2 (slabé) Pro nedostatečné zafinancování nebyli státní bezpečnostní složky schopné zajistit bezpečnost obyvatel Čechenska (viz kapitoly 3.2 a 3.3).

4.2.4 Veřejná správa

Profesionalita: 1 (bídňá) Čechenská veřejná správa v žádném případě nebyla profesionální, neboť byla doslova porlezlá korupcí na všech možných úrovních. Z tohoto důvodu nemohla vykonávat efektivní správu a významně poškozovala Čechenskou republiku.

Legitimita: 2 (slabá) Kvůli všeobecné znalosti o zkorumpovanosti státních úředníků, neměli tito lidé u obyčejných obyvatel respekt. Legitimita veřejné správy tak byla velmi nízká.

Reprezentativnost: ? (průměrná až dobrá) Pro nedostatečné zafinancování nebyli státní bezpečnostní složky zajistit bezpečnost obyvatel Čechenska.

Celkové hodnocení: 2 (slabé) Především široce rozšířená korupce způsobila velmi špatný stav veřejné správy (viz kapitoly 3.1 a 3.2).

Klíčové státní instituce	Indikátory	Hodnota indikátorů	Průměrná hodnota indikátorů
Politické vedení	Profesionalita	1	2 (slabé)
	Legitimita	2	
	Reprezentativnost	3,5	
Soudní systém	Profesionalita	2	2 (slabý)
	Legitimita	2	
	Reprezentativnost	2	
Bezpečnostní složky státu	Profesionalita	2	2 (slabé)
	Legitimita	2	
	Reprezentativnost	?	
Veřejná správa	Profesionalita	1	2 (slabá)
	Legitimita	2	
	Reprezentativnost	?	

Tab. 4 – Hodnocení klíčových státních institucí

4.3 STINGS

STINGS představují specifické faktory, jež mohou ovlivnit významným způsobem vývoj ve státě. Může jimi být například pokus o puč či kolaps měny. Při analýze těchto faktorů, je nutné brát v potas kulturní či národnostní specifika.

4.3.1 Překvapení

Velkým překvapením bylo vyhlášení islámského státu Maschadovem v únoru roku 1999. Prezident tak sice podlehl dlouhodobému a stále stupňovanému tlaku polních velitelů a wahhábistů, nicméně se jednalo o krok velmi neočekávaný. A to zejména proto, že většinová společnost podporující Maschadova byla súfijského vyznání a tedy v oblasti náboženské spíše liberální. Čečenská společnost byla doslova šokována prohlášením Maschadova o zřízení islámského státu. Čečenské ženy nikdy nenosily vlasy pečlivě zahalené šátky a byly na kavkazské poměry dosti emancipované. Chodily do práce, samy na trh. Také veřejné trestání bitím za porušení šariatánského práva bylo dle čečenských zvyklostí zcela nepřípustné, neboť zneuctilo potrestaného před celou společností na velmi dlouho dobu. A právě čest je považována v Čečensku za nedotknutelnou.

Maschadovovo rozhodnutí přistoupit na požadavky radikálů však bylo do jisté míry racionální. Polní velitelé požadovali vznik islámského státu a obviňovali prezidenta, že jim v tomto stojí v cestě. Maschadov jim již v roce 1999, kdy byla jeho opozice sjednocena, nemohl čelit silou a tak se rozhodl vzít své opozice alespoň vítr z plachet tím, že přijme její požadavky. Nicméně měl v úmyslu to udělat tak, aby mohl situaci alespoň z části kontrolovat. Jak ukázaly pozdější události, nestalo se tak. Po tomto Maschadovovo kroku vzniklo v Čečensku dvojvládí a nakonec i vpád do Dagestánu, jenž Maschadov nedokázal zastavit (viz kapitola 3.3).

4.3.2 Spouštěč

Za spouštěč druhé rusko-čečenské války lze bezpochyby označit vpád několika čečenských a dagestánských wahhábistů pod velením Basajeva a Chattába do Dagestánu s cílem osvobodit jej od ruské vlády. Tento krok polních velitelů podal jasný důkaz zhroutení režimu prezidenta Maschadova, jenž tomuto útoku nedokázal zabránit. Rovněž poukázal na touhu a odhodlání především wahhábistických polních velitelů k vedení nové války s Ruskem za účelem ovládnutí celého Kavkazu.

Po dagestánských událostech, které skončily pro wahábisty velmi špatně následovaly 4 výbuchy v jednom dagestánském a několika ruských městech. Tyto teroristické útoky samozřejmě též uspíšily druhou rusko-čečenskou válku, nicméně se

domnívám, že pokus o dobytí Dagestánu dokazující zhroucení Čečenské republiky byl významnějším impulzem k nové válce (viz kapitola 3.4).

4.3.3 Výstřednost

Významnou výstředností či zvláštností byla bezpochyby schopnost čečenské společnosti absorbovat poměrně vysoký stupeň nejen politického násilí. Celé meziválečné období bylo plné únosů a vražd, dokonce došlo k několika pokusům o zabití prezidenta a jeho muftího. Docházelo také k sektářskému násilí. Většinová společnost toto snášela na evropské poměry klidně. To bylo zřejmě dáno posunem hodnot v době války, jenž způsobil, že násilí a jiné patologické jevy ve společnosti nebyly vnímány tak silně. Přesto však napětí a strach ve společnosti rostlo, což bylo umocněno skutečností, že velká část dospělých mužů měla vlastní zbraň, kterou se naučili v době první války s Ruskem používat (viz celá kapitola 3).

4.3.4 Národní temperament

Národní temperament je významný určujícím faktorem pro meziválečný vývoj. Podrobně je čečenská společnost charakterizována v kapitole 2 s názvem Čečenská realie, proto zde připomenou jen některé nejdůležitější fakta. Čečenskou společnost určuje zejména islám, neformální sítě v podobě tejpových či virdových vazeb, neformální zvykové právo zvané adaty a v meziválečném období též zkušenost kruté války. Právě významné zastoupení neformálních subnárodních vazeb a komunikačních kanálů umožnilo vznik soukromých armád polních velitelů a jejich státy ve státě. Ačkoli válka posílila národnostní cítění, fragmentace čečenské společnosti zůstala nadále silná. To bylo znásobeno těžkými válečnými důsledky, jež především neumožnily státu distribuci svých zdrojů. Obyvatelé Čečenska se tak na stát nemohli spolehnout a své naděje upnuli k menším společenským entitám - rodině, rodu či tejpu.

Důležitou roli sehrál taktéž islám a zejména sektářská nesnášenlivost mezi vyznavači súfí a wahhábisty. Většinoví súfisté vnímali wahhábisty jako nebezpečné náboženské radikály a cizorodý prvek ve své společnosti. Wahhábisté zase súfisty považovali za špatné muslimy, kteří sešli ze správné cesty. Jejich hlavním cílem se stalo založení islámského státu, vedlejšími aktivitami však byla nelegální činnost, zejména únosy (viz kapitola 2).

4.3.5 Kazisvět

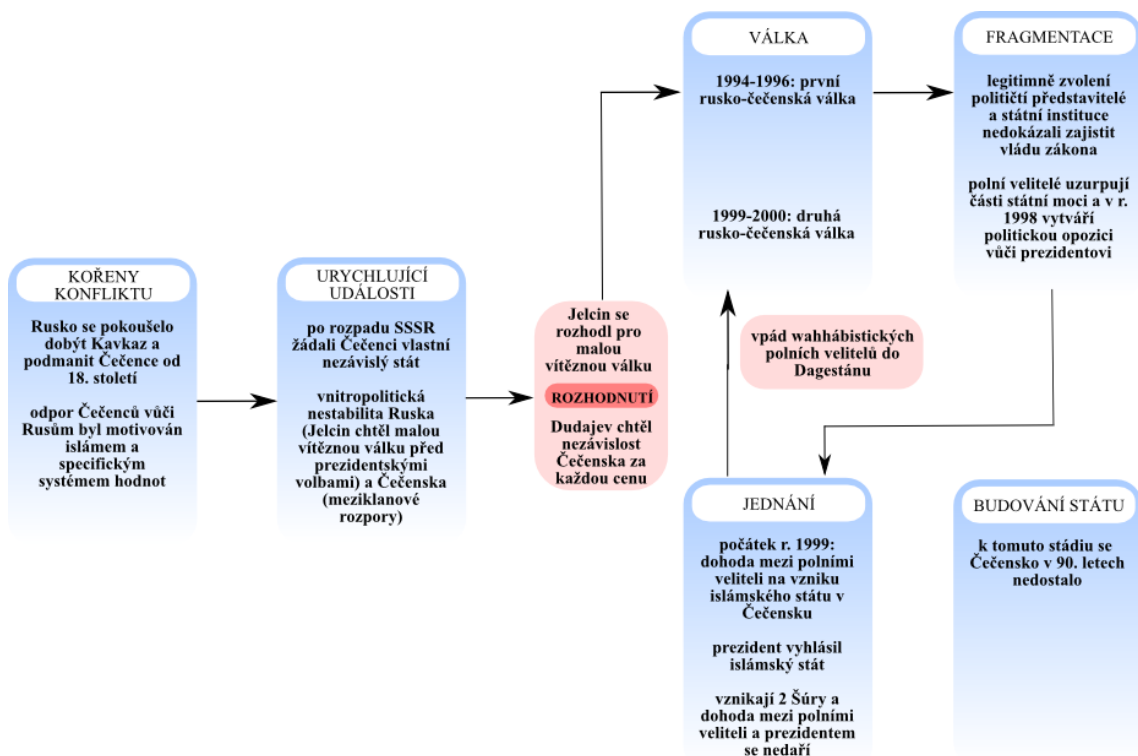
Tak zvaných kazisvětů, tedy skupin či jednotlivců, pro něž byl mír a klid zbraní či stávající režim nevýhodný, bylo v Čečensku hned několik. Jednalo se zejména o

několik polních velitelů, kterým se nepodařilo po vzniku státu naplnit své mocenské ambice. V cestě jim totiž stál legitimně zvolený a většinou společností podporovaný prezident Maschadov. Pokoušeli se jej tak po celé meziválečné období různými způsoby odstranit. Motivace významných polních velitelů byla popsána v podkapitolách 3.2.2. Polní velitelé a kriminalita a 3.2.3. Motivace jednotlivých polních velitelů.

Druhou skupinou byli wahhábisté, kteří považovali stávající víceméně sekulární režim za nepřijatelný a žádali tak vytvoření islámského státu. Svou nelegální činností a snahou o svržení prezidenta Maschadova tak jako mnozí polní velitelé podkopávali chabé základy čečenské státnosti (viz kapitola 3.2).

4.4 Konceptní mapa konfliktu

Konceptní mapa konfliktu (Obr. 5) zasazuje meziválečné období do dlouhodobého vývoje Čečenska, jenž rozděluje na několik stádií a poukazuje na fragmentaci a opětovný návrat vývoje k válce.

Obr. 5 – Konceptní mapa (Zdroj: autor)

4.5 Zhodnocení výsledků CAST

Analytický model CAST jasně poukázal na několik příčin špatné kondice Čečenské republiky. Jasně se zde ukazuje, že největší vliv na pozdější zhroutilí státu

měly tragické důsledky války a frakcionalizace čečenských elit. V důsledku těchto dvou skutečností tak čečenská společnost trpěla velmi špatnou ekonomickou a bezpečnostní situací. Slabé politické vedení v podobě prezidenta Maschadova nebylo schopno čelit ani frakcionalizaci elit ani odstranit důsledky války. To potvrzuje i zjištění, které při porovnání jednotlivých skupin indikátorů (viz Obr. 4) ukazuje, že největší problémy mělo Čečensko v oblasti politické a vojenské. Nakonec v roce 1999 stát a jeho instituce ztratily svou vnitřní suverenitu zcela. Ta byla rozervána především polními veliteli a jejich soukromými armádami.

Dále se ukázala slabost základních státních institucí, jež byla způsobena především korupcí, nepotismem, nátlakem ze strany radikálů a polních velitelů a jejich ambicemi (viz Tab. 4). Z těchto důvodů instituce jako veřejná správa, soudy, bezpečnostní složky státu a do velké míry i politické vedení postupně ztrácely svou legitimitu, neboť nedokázaly zajistit ani fundamentální funkce státu (např. bezpečnost).

Zvláštní faktory STINGS rovněž poukázaly na fragmentaci společnosti, velké ambice polních velitelů a v neposlední řadě na napětí ve společnosti (kvůli únosům, sektářskému násilí apod.). Opět se zde ukazuje slabost politického vedení a to zejména v případě, kdy prezident Maschadov ustoupil tlaku polních velitelů a svým dekretem vyhlásil islámských stát, čímž zbavil Čečensko i formální demokratičnosti. Postupné zhoršování situace ukazuje koncepční mapa zahrnující nejen meziválečné období, ale dobu před a po něm.

5 Hlavní příčina rozpadu čečenské státnosti: Klany versus wahhábismus

V předchozí kapitole byly popsány zásadní problémy čečenské státnosti. Jedná se především o ničivé důsledky války, korupci a fragmentaci čečenské společnosti, která je charakterizována polními veliteli a jejich neuznáváním legitimacy státu a státní moci a dále také rozkolem mezi súfijskými a wahhábistickými obyvateli Čečenska.

Důsledky války jsou jasné, příčiny není třeba rozebírat. Proč však v Čečensku bujela korupce v tak endemickém rozsahu a proč byla společnost zejména na úrovni elit tolik fragmentována? Mnozí autoři se domnívají, že za rozklad čečenského státního aparátu v meziválečném období mohli především wahhábisté. Nicméně jak již bylo vysvětleno v několika předchozích kapitolách, wahhábisté netvořili v Čečensku většinu, tudíž fragmentace, kterou způsobili nebyla tolik silná. Samozřejmě, že z jejich řad pocházeli mnozí mocní polní velitelé (např. Chattáb) a mnozí další je podporovali či se k nim v průběhu meziválečného období přidali, nicméně zásadní skutečností pro fragmentaci čečenských elit je dle mého názoru fenomén polních velitelů, který vznikl dříve než do Čečenska wahhábismus vůbec přišel. Jak již bylo několikrát vy-

světleno, mnozí polní velitelé si vytvářeli nejen vlastní soukromé armády, ale též opanovali určitá teritoria, kam státní moc nedosahovala. Vytvářeli si tak specifický systém vládnutí často na území svých rodných vesnic.

Pokud tedy polní velitelé koncipovali svá panství mnohdy na tejpovém či alespoň rodovém základě, jak se domnívá mnoho odborníků, kteří se zabývají meziválečným Čečenskem, pak je možné říci, že čečenská společnost trpěla tejpovou fragmentací i v meziválečném období a byla to právě existence tejpů, která způsobila postupný kolaps státu. Abych podpořila svou tezi o existenci tejpů a jejich negativním vlivu na čečenské státní zřízení, pokusím se v následující podkapitole přinést několik nepřímých důkazů svědčících o existenci tejpů.

5.1 Nepřímé důkazy o tejpové struktuře čečenské společnosti

Každá klanová společnost vykazuje několik společných znaků. Ty byly již popsány v kapitole 1.4. nazvané Klanová společnost. Nyní se pokusím najít některé základní znaky klanové společnosti v meziválečném Čečensku a tím i nepřímo dokázat existenci tejpů.

5.1.1 Interpretace meziválečného vývoje pomocí pravidel klanové politiky

Začneme tím, zda vůbec mohly klany v Čečensku přežít do moderní doby. Katleen Collins uvádí tři základní podmínky pro přetrvání klanové společnosti do moderní doby. Všechny jsou v případě Čečenska splněny. Státnost se zde utvořila až ve velmi pozdním období. Pokud nebudeme počítat pouze několik let trvající stát imáma Šámila v polovině 19. století, pak první skutečný pokus o vytvoření vlastního státu můžeme datovat až do období počátku 90. let 20. století. S tím souvisí i druhá podmínka, tedy pozdní formování národní identity. Základy čečenské identity můžeme spatřovat ve společné deportaci v roce 1944, která představovala kolektivní bolestivou zkušenost. Ke skutečnému formování moderního čečenského národa však došlo až na počátku 90. let v důsledku budování vlastního státu a vymezování se vůči Ruské federaci. Poslední podmínka pro přetrvání klanů hovoří o neexistenci tržního hospodářství. I ta byla jednoznačně splněna, uvědomíme-li si, že Čečensko bylo po dlouhá desetiletí součástí SSSR.

Ukázalo se tedy, že tejpky skutečně mohly do meziválečného období přežít. Toto období lze vzhledem k první válce s Ruskem a snaze budovat si vlastní čečenské instituce nazvat obdobím tranzice. Obecně platí, že právě takové období nahrává nárůstu moci klanů, neboť státní instituce jsou slabé a teprve se snaží zaplnit mocenské vakuum. O to samé se pokouší i klany. V Čečensku v tomto období nabývají

na síle polní velitelé, kteří nejenže nerespektují státní úřady a státní moc, ale dokonce některé prvky státní moci uzurpují pro sebe. Vytváří si své soukromé armády a opanují území s vlastními pravidly. Slabý stát jim v tom není schopen zabránit, pouze přihlíží jejich nelegálním aktivitám a postupně tak ztrácí svou suverenitu.

Tejgoví vůdci v podobě polních velitelů tak dělali na úkor státu vlastní politiku. Té se do velké míry musel podřít i samotný prezident Maschadov, ač byl formálně nositelem nejvyšší moci ve státě. I toto lze označit za další klasický znak klanových společností, kde obvykle formálně existuje silný prezidentský systém. Prezident však nemůže jednat zcela autonomně, neboť musí brát ohled na významné klanové vůdce. Jako příklad můžeme uvést skutečnost, že Maschadov nemohl opravdu rázně zakročit proti wahhábistům mimo jiné proto, že by se proti němu postavili Šámil Basajev, Movladij Udugov či později i Salman Radujev, kteří s wahhábisty sympatizovali.

K dalším typickým znakům klanových společností patří soupeření mezi jednotlivými klany. Právě takto lze interpretovat čečenském meziválečném období nalézt v podobě střetů jednotlivých polních velitelů a jejich armád.

Dále v klanových společnostech platí, že klany mohou poskytnout dobrý základ pro odpor proti režimu. I toto tvrzení můžeme použít pro Čečensko, pokud si uvědomíme, že opozici vůči státu tvořili právě polní velitelé, kteří byli v meziválečném období jedněmi z hlavních představitelů tejpů.

Slabý stát ovládaný klany se tak zmítá v anarchii. Z té jej může vyvést pouze úspěšná modernizace a vznik moderního byrokratického státu či dohoda mezi klany. Ta však musí splňovat alespoň dvě základní podmínky. Za prvé se musí najít jeden vůdce přijatelný pro většinu mocensky relevantních aktérů. Za druhé by měla nastat rovnováha alespoň mezi hlavními klany. Pokud jsou tyto podmínky splněny a vůdce dokáže ke spokojenosti většiny přerozdělovat (státní) zisky a udržovat dohodu, může nastat nejen klid zbraní, ale též může být stát zachráněn před zhroucením. Takovýto způsobem lze interpretovat i dohodu několika polních velitelů na utvoření opoziční Šúry na počátku roku 1999. Tehdy se v tomto novém mocenském orgánu sešli nejen wahhábističtí či radikální polní velitelé, ale též doposud autonomní polní velitelé, kteří nestáli na žádné straně. Předsedou této Šúry byl zvolen Šámil Basajev, který si vydobyl svými vojenskými úspěchy velké renomé. Vytvořením Šúry, která by nebyla kontrolována prezidentem se tak polní velitelé snažili dát vzniknout kolektivnímu mocenskému orgánu, který lépe reflektoval mocenské rozložení sil v zemi. Nadále však v Čečensku existovala ještě Šúra složená z prezidentových zastánců a legitimně zvolený Parlament, který ani jeden z těchto nevolených mocenských orgánů neuznával.

5.1.2 Základní znaky klanové společnosti v meziválečném Čechensku

Čechenský vývoj v meziválečném období tedy vykazoval mnohé politické vzorce klanové politiky. Nyní se podívejme, zda v čechenské společnosti této doby nalezneme i typické znaky klanově fragmentované společnosti.

Fragmentace

Představuje jeden ze základních znaků klanové společnosti. Je nepochybné, že čechenskou meziválečnou společnost rozdělovala příslušnost k súfijiskému či wahábistickému islámu, což dokonce vedlo i k sektářskému násilí. Nicméně dle mého názoru mnohem významnější byla fragmentace způsobená existencí polních velitelů, jejich soukromých armád a malých států ve státě.

Nefornální normy

Každá klanová společnost se řídí spíše nefornálními normami než oficiálními zákony země. Tak tomu bylo bezpochyby i v Čechensku. Nerespektování zákonů Čechenské republiky bylo běžné a zdejší právo de facto nevymahatelné. Respekt nebudily státní ozbrojené složky, ale spíše polní velitelé a jejich muži. Významnou roli v čechenské společnosti hrály samozřejmě adaty, které byly po celou čechenskou historii silnější než šaría či sovětské zákony. Stejně tomu bylo i meziválečném období.

Klientelismus a korupce

Pro klanové společnosti obecně platí, že zde klientelismus a korupce nabývá mnohem větší síly a snadněji se zde rozšiřuje. To především v důsledku nerespektování zákonů a pocitu fiktivního příbuzenství k určité skupině ve společnosti, které vytváří fenomén zvaný reciproční altruismus založený na vzájemné pomoci spřízněných osob. I v případě meziválečného Čechenska můžeme hovořit o korupci, klientelismu či dokonce nepotismu. Právě tyto patogenní společenské jevy rozkládaly mnohé státní instituce. Korupce byla v Čechensku přímo pandemická, což mimo jiné poukazuje na despekt Čechenců k oficiálním zákonům.

Specifické vztahy mas a elit

Významným prvkem klanové společnosti jsou bezpochyby specifické vztahy mezi elitou klanu a zbytkem jeho členů - masy. Klanová elita vládne klanu a určuje jeho politiku se zřetelem na potřeby ostatních. Jejím hlavním úkolem je však ochraňovat všechny členy svého klanu a zajistit jim ekonomické benefity. Jinými slovy klanová elita řadové členy svého klanu potřebuje, tak jako oni ji. V případě Čechenska je velmi problematické říci, zda se klanové elity, jimiž se v meziválečném období stali polní velitelé, skutečně starali o své řadové členy a brali ohled při svém konání na jejich potřeby. Jisté však je, že své lidi chránili. Můžeme také říci, že zde existoval i jakýsi vztah vzájemné potřeby. Polní velitelé totiž členům svých armád platili, což bylo v době 80% nezaměstnanosti skutečně vítaným přilepšením pro rodiny těchto

bojovníků. I polní velitelé však potřebovali řadové členy svých tejpů, neboť bez svých armád by se nikdy nestali mocnými vůdci.

5.2 Proč ne wahhábismus

Wahhábismus samozřejmě ze své podstaty stojí v opozici proti relativně sekulárnímu státu a snaží se jej přeměnit ve stát islámský, kde není oddělena moc duchovní a světská a vládne islámské právo šaría. Pokud se podíváme na vývoj čečenského meziválečného období, skutečně najdeme pokusy o zavedení islámského práva včetně šarií, které byly korunovány úspěchem v únoru 1999. Vyhlášení islámského státu však na místo silné centrální vlády vytvořilo dvojvládní (existovaly dvě Šúry) a nejasnosti okolo pravomocí starých sekulárních institucí (např. Parlament). Tato skutečnost samozřejmě významně ochromila státní moc.

Domnívám se však, že wahhábismus nezpůsobil zhroutení státu. Jeho zastánci sice patřili mezi hlavní čečenské únosce a účastnili se sektářského násilí, nicméně rozhodně nebyli hlavní destabilizační silou v zemi. Analytický model CAST jasně ukázal, že nejvíce stát ohrožovala korupce, fragmentace společnosti v podobě polních velitelů a ničivé důsledky první války s Ruskem. Jak již bylo napsáno, v Čečensku existovali i wahhábističtí polní velitelé se svými soukromými armádami plnými wahhábistů, nicméně tito radikální muslimové pouze přijali již zaběhlý model uzurpace moci v čečenské společnosti. Ano, snažili se o naplnění svých cílů, ale často pomocí mechanismů typických pro klanovou společnost. Čečensko bylo fragmentováno dávno před příchodem wahhábistů.

Dále je důležité poznamenat, že mnozí významní polní velitelé se v průběhu meziválečného období připojili k wahhábistům či se jimi přímo stali. Mnozí ze zjištěných důvodů, neboť toužili po finanční pomoci z islámských zemí, jiní z opravdového přesvědčení. Wahhábismus tak lze v meziválečném období označit za výhodnou ideologii, která dokázala sjednotit mnohé polní velitele a pomohla jim utvořit skutečnou politickou opozici prezidentu Maschadovovi a na počátku roku 1999 dokonce paralelní mocenské orgány. Domnívám se však, že toto spojení je možné interpretovat spíše jako dohodu představitelů silných tejpů o novém politickém zřízení. Tomu nasvědčuje i fakt, že nově ustavená opoziční Šúra měla fungovat na základě kolektivního rozhodnutí.

5.3 Neformální normy, sociální sítě a stát

Pro lepší pochopení negativního vlivu neformálních norem (adatů) a neformálních sociálních sítí (tejpů) na stát a jeho instituce je důležité se vrátit k tezím Francise Fukuyamy popsaných na začátku práce.

5.3.1 Stát

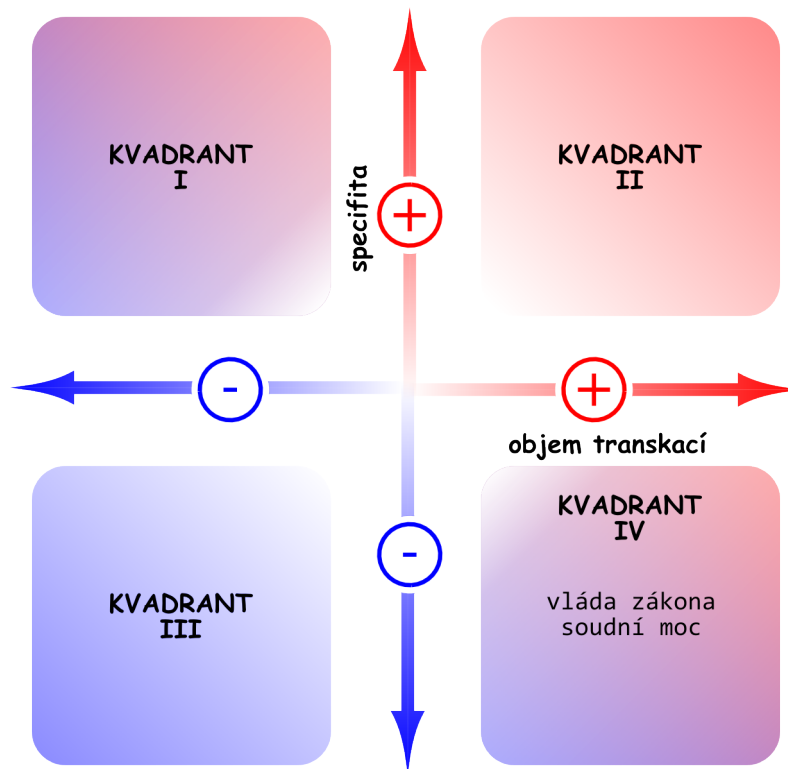
Fukuyama pro definici státu používá známou tezi Maxe Webera o tom, že stát by měl mít monopol na užití legitimního násilí. Dále toto doplňuje myšlenkou, že by se stát měl zaměřit zejména na kvalitní způsob plnění svých funkcí než na rozšiřování svého pole působnosti. Problém Čečenské republiky byl nejen v neschopnosti udržet si monopol legitimizovaného násilí, ale také v neplnění základní funkcí státu, mezi něž patří ochrana vlastnických práv, vláda zákona a pořádku, veřejná zdravotní péče, ochrana chudých apod.

5.3.2 Instituce

Jak ukázal analytický model CAST, čečenské instituce byly neefektivní a doslova prolezlé korupcí. Není tak divu, že velmi rychle ztrácely svou legitimitu. Fukuyama se domnívá, že skutečně funkční instituce by měly být především transparentní a skutečně vykonávající službu lidu. Takové instituce lze však najít pouze v demokratických systémech. Čečensko absolvovalo na počátku roku 1997 demokratické volby, tím však jeho zkušenost s demokracií skončila.

Lékem na špatné instituce by mohla být jejich reforma, nicméně v Čečensku nebyla společenská poptávka po této změně. Jedinou poptávku vytvářeli wahhábisté, kteří však neměli zájem o demokratické instituce, ale o ty islámské.

Jak ukázal analytický model, jedním z největších problémů pro čečenské instituce bylo zavedení vlády zákona. Tu bychom mohli spolu s též komplikovanou soudní mocí zařadit do kvadrantu IV grafu na Obr. 2. Právě instituce nacházející se v kvadrantu IV jsou pro nově vznikající státy největší komplikací, neboť mají nejen vysokou míru transakcí, ale též nízkou specifitu.

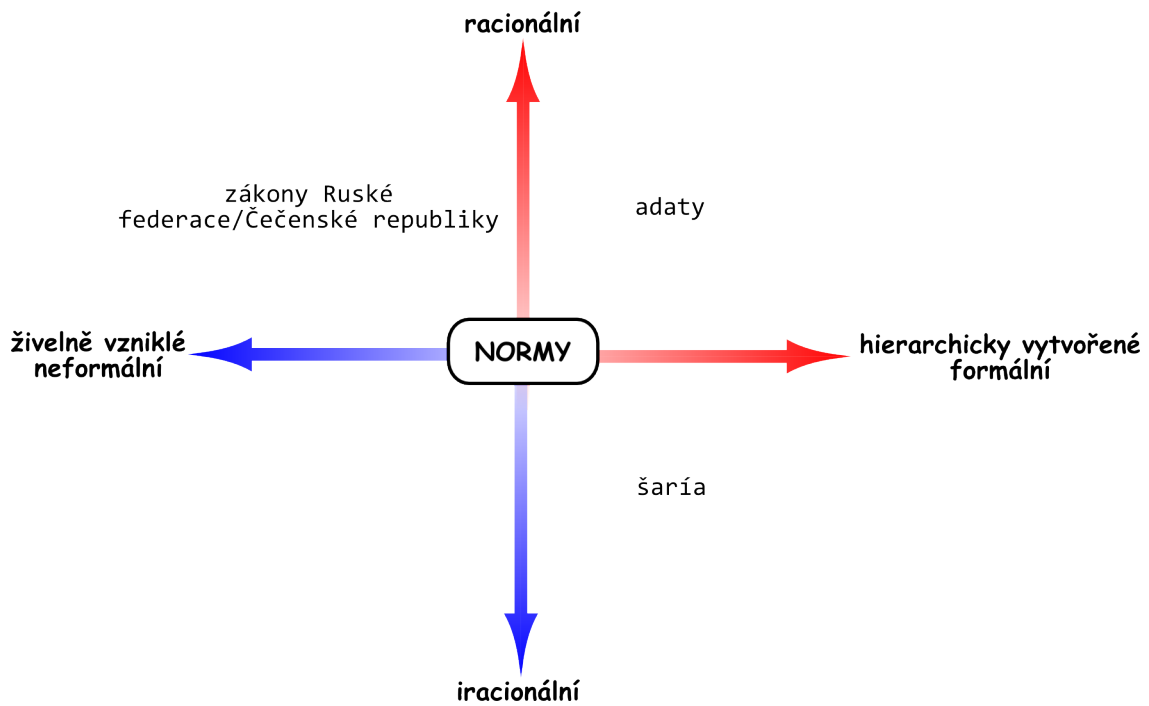

Obr. 6 – Výstupy Čechenského státního sektoru (Zdroj: autor)

5.3.3 Neformální normy

Pokud ve státě existují silné neformální normy, mohou postupně nahradit roli těch formálních. Problém však je, že neformální normy nikdy nedokáží zlikvidovat anarchii způsobenou neexistencí centrální moci, pouze ji dokáží usměrnit. V Čechensku lze za neformální normy označit adatové zvykové právo, které regulovalo chování společnosti spíše než oficiální zákony či snad šaría.

Neformální normy se však vždy nepřekrývají s formálními normami a mohou tak omezovat výkon státní suverenity. Jako příklad můžeme uvést vykonání krevní msty namísto spravedlivého soudu a následného trestu. Společnost, která se řídí neformálními normami příliš nepotřebuje formální instituce, zejména pokud transakční náklady při řešení sporů či jednání jsou nízké, což v případě Čechenska rozhodně byli. Velká část mužské populace byla ozbrojena, tudíž pokud byl někdo zabit, bylo mnohem jednodušší vykonat tradicemi prověřenou krevní mstu než se dožadovat pochybné nápravy od nefunkčních státních institucí.

Obr. 7 – Jednotlivé systémy norem v Čečensku (Zdroj: autor)

5.3.4 Sociální sítě

Sociální sítě definuje Fukuyama jako neformální nehierarchizované uskupení lidí řídicí se vlastními neformálními normami, jež jsou založeny na specifických hodnotách tohoto společenství. Za takovouto sociální síť je možné označit i klan. Také se jedná o síťové sociální vazby, které jsou na rozdíl od klasické sociální sítě hierarchizované vzhledem ke specifickým vztahům elit a řadových členů klanu.

Vztah sociálních sítí a státu je poměrně komplikovaný tak jako v případě neformálních norem. Pokud dojde k částečnému překrytí státních institucí a sociální sítě, respektive klanu, dochází často k protekcionismu a klientelismu uvnitř dané sítě. K tomu se členové takovéto neformální skupiny mohou chovat nesnášenlivě k jejím nečlenům. To je pak velmi nepříjemné pro moderní byrokratický stát.

5.3.5 Slabý stát

Předchozí odstavce ukázaly, že neformální struktury a neformální normy oslabují a tím i ohrožují stát, neboť přebírají část jeho pravomocí. Znemožňují tak státu výkon jeho suverenity. Vzniklé politické vakuum pak často vyplňují skupiny zabývající se nelegální činností.

Pro slabé státy je tak důležitá pomoc mezinárodního společenství. A to zejména jedná-li se o stát, který v nedávné době prošel válkou. V případě Čečenska bohužel

k žádné významné mezinárodní pomoci nedošlo. Nebyly zde umístěny mírové jednotky, které by pomohly obnovit pořádek. Nevládní či mezinárodní organizace zde sice vykonávaly humanitární a rozvojovou pomoc (např. vybavovaly nemocnice), jednalo se však o pomoc ve velmi malém rozsahu. K budování institucionálních kapacit, jež pokládá Fukuyama za velmi důležité, mezinárodní společenství vůbec nepřistoupilo. A jak ukázal analytický model CAST, právě pomoc s bezpečností, korupcí a překonání ničivých důsledků války Čečensko skutečně potřebovalo.

Závěr

Ve své práci se zabývám hypotézou, která za hlavní příčinu zhroutilí čečenského státu označuje klanovou fragmentaci a nikoli wahhábismus. Aby bylo možné tuto hypotézu potvrdit či vyvrátit, bylo nutné nejprve stanovit hlavní příčiny zhroutilí a určit jejich relevanci. K tomuto účelu byl použit analytický model CAST. Ten nejen poukázal na skutečnost, že se stav Čečenské republiky zhoršoval, ale také pomohl specifikovat nejdůležitější příčiny zhroutilí. Těmi bezpochyby byly ničivé důsledky první rusko-čečenské války, všudypřítomná korupce a fragmentace společnosti v podobě silných mocenských pozic polních velitelů. Jinými slovy ukázalo se, že meziválečné Čečensko mělo potíže zejména s funkčností a efektivitou institucí a slabým vedením státu, který nebyl schopen zajistit bezpečnost pro své obyvatele a ekonomický růst či alespoň hospodářskou obnovu země.

Za největší problém lze považovat polní velitele, kteří svým despektem k legitimně zvolené vládě a zákonům během necelých čtyř let téměř zlikvidovali vnitřní suverenitu čečenského státu. Moc polních velitelů vycházela především ze síly jejich soukromé armády a schopnosti ovládnout určité teritorium. Polní velitelé se tak často snažili budovat své "soukromé státy". Mnozí z nich ovládali nemalá teritoria a několik tisíc lidí obvykle pocházejících z jejich tejpů. Toto se například podařilo Šamilovi Basajevovi, Salmanu Radujevovi, Ruslanu Gelajevovi a Arbi Barajevovi. Domnívám se, že z těchto důvodů je možné označit za hlavní příčinu zhroutilí čečenského státu právě tejpovou fragmentaci.

Mnozí autoři považují za hlavní příčinu rozkladu čečenské státnosti wahhábismus. Čečenští wahhábisté sice usilovali o svržení sekulárního státu, přesto však nebyli tou rozhodující silou. Wahhábismus sice rozděloval čečenskou společnost a jeho stoupenci páchali sektářské násilí, nicméně počet vyznavačů sůfí několikanásobně převyšoval počet wahhábistů. V této souvislosti je také často zmiňován příklon mnoha polních velitelů k wahhábismu. K tomu skutečně došlo, nicméně velká část polních velitelů odmítala suverenitu státu a státní instituce dávno před příchodem radikálního islamu do Čečenska. Fenomén polních velitelů se na Kavkaze objevuje již na samém počátku 90. let, zatímco wahhábismus přichází o několik let později, tedy až v době první rusko-čečenské války. Wahhábismus se tak stal v Čečensku meziválečných let spíše jakousi sjednocující ideologií mnoha polních velitelů a také katalyzátorem zhroutilí státu. Nikoli však jeho hlavní příčinou.

Pro potvrzení své teze o tejpové fragmentaci čečenské společnosti, jež způsobila rozpad státu, byly v kapitole 5.1. uvedeny některé nepřímé důkazy existence klanů v Čečensku. V meziválečném Čečensku můžeme nalézt mnoho základních znaků, jež jsou společné pro všechny klanové společnosti. Jedná se zejména o korupci, klientelismus, fragmentaci společnosti, specifický vztah elit klanů a jejich řadových členů

(vzájemná potřebnost polních velitelů a vojáků z jejich soukromých armád) a také neformální normy zvané adaty.

Tejpy lze označit za neformální hierarchizovanou sociální síť řídicí se vlastními neformálními normami. Jejich organizace, pravidla i preference se vždy neshodovali s těmi, jež měl stát. Vzhledem k existenci vlastních norem a nízkých transakčních nákladů pro řešení sporů či problémů, odmítaly státní instituce a jejich pravidla. Tím odmítly i suverenitu státu, což vedlo k jeho zhroucení.

Bylo dokázáno, že klany obecně působí korozivně na jakýkoli stát, zejména pak na slabý stát. Dále pak bylo dokázáno, že hlavní příčinou zhroucení čečenského státu byli polní velitelé, kteří využívali ke svému odporu tejpové struktury čečenské společnosti. K tomu bylo nalezeno v meziválečném Čečensku několik klíčových znaků klanově fragmentované společnosti. Domnívám se, že na základě těchto zjištění je možné potvrdit hypotézu stanovující jako hlavní příčinu zhroucení čečenského státu tejpovou fragmentaci.

Použitá literatura

Základní obecná

- COLLINS, Kathleen. *Clan Politics and Regime Transition in Central Asia*. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 376 s. ISBN 0-521-83950-5.
- FUKUYAMA, Francis. *Budování státu podle Fukuyamy*. Praha: Alfa Publishing, 2004. 129 s. ISBN 80-86851-09-5.
- FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Praha: Academia, 2006. 376 s. ISBN 80-200-1438-1.
- GALLOVÁ, CH.; DE WALL, T. *Čečensko: Vítězství a prohry*. Praha: Themis, 2000. 365 s. ISBN 80-85821-79-6.
- Kouřilová, Iveta. *Typologie islámského myšlení ve 20. století*. in SOULEIMANOV, E. (ed.). *Politický islám*. Praha: Eurolex Bohemia a.s., 2007, s. 10-38. ISBN 80-7379-004-1.
- LIEVEN, Anatol. *Chechnya: Tombstone of Russian Power*. New Haven : Yale University Press, 1998. 436 s. ISBN 0-300-07398-4.
- OSTŘANSKÝ, Bronislav. *Islámská mystika v proměnách věků*. in SOULEIMANOV, E. (ed.). *Politický islám*. Praha: Eurolex Bohemia a.s., 2007, s. 88-111. ISBN 80-7379-004-1.
- SOULEIMANOV, Emil. *Rusko-čečenský konflikt*. Praha. 2005. 434 s., 1 mapa. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií.
- ŤUPEK, Pavel. *Co je to saláfijský islám*. in SOULEIMANOV, E. (ed.). *Politický islám*. Praha: Eurolex Bohemia a.s., 2007, s. 62-78. ISBN 80-7379-004-1.

Monografická neperiodická

- ALIEV, A.; ARUCHOV, Z.; CHANBABAIEV, K. *Religiozno-političeskij ekstremizm i etnokonfessionalnaja tolerantnost na Severnom Kavkaze*. Moskva: Rossijskaja akademija nauk, 2007. 582 s. ISBN 978-5-02-035272-8.
- HAHN, Gordon. *Russia's Islamic Threat*. New Haven : Yale University Press, 2007. 348 s. ISBN 9780300120776.

- HUGHES, James. *Chechnya. From Nationalism to Jihad*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2007. 278 s. ISBN 978-0-8122-4013-9.
- TISHKOV, Valery. *Chechnya: Life in a war-torn society*. Berkeley : University of California Press, 2004. 284 s. ISBN 0-520-23888-5.

Monografická periodická

- AKAEV, Vachit. *Religiozno-političeskij konflikt v Čečenskoj respublike Ičerija*. Central Asia and the Caucasus 2005, No. 3, vol. 1, s. 40–68.
- AVIJUTSKIJ, V.; MILI, H. *The Geopolitics of Separatism: Genesis of the Chechen Field Commanders*. Central Asia and the Caucasus 2003, No. 2, vol. 20, s. 97–104.
- FEDOROVICH, Alexander. *Clans and Religion in Chechnia*. Central Asia and the Caucasus 2001, No. 1, vol. 3, s. 108–113.
- LANSKOY, Miriam. *Chechnya'Internal Fragmentation, 1996-1999*. The Fletcher Forum of World Affairs. Summer/Fall 2003, vol. 27:2, s. 196-205.

Ostatní zdroje

- ARAMANIOS, Febe: *The Islamic Tradition of Wahhabism and Salafiyya*, Congressional Research Service, The Library of Congress, 2003- [cit. 14. 2. 2009]. Dostupný z WWW: <fas.org/sgp/crs/misc/RS21695.pdf>.
- BOWERS, S.; AKHMATOV, Y.; DERRICK, A.: *Islam in Ingushetia and Chechnya*. Helms School of Government, Faculty Publications and Presentations, 2004- [cit. 17. 3. 2009]. Dostupný z WWW: <http://works.bepress.com/stephen_bowers/17/> .
- LUKIN, Oleg. *The 1997 presidential and parliamentary elections in Chechnya*. 2007- [cit. 21. 4. 2009]. Dostupný z WWW: <<http://www.kavkazcenter.com/eng/content/2007/01/27/7289.shtml>>.
- MEREU, Francesca. *Russia: War Destroyed Chechnya's Clan Structure*. 2002- [cit. 14. 2. 2009]. Dostupný z WWW: <<http://cdi.org/russia/johnson/6006-13.cfm>>.
- SHAH,A. *Genesis of the Chechen Resistance Movement*. Islamabad: The Institut of Strategic Studies, 2004- [cit. 3. 4. 2009]. Dostupný z WWW: <http://www.issi.org.pk/journal/2004_files/no4/article/4a.htm>

- THURER, Daniel. *The Failed State and international law*. ICRC, 1995- [cit. 3. 4. 2009]. Dostupný z WWW: <<http://www.icrc.org/>>
- WILHEMSEN, Julie. *When Separatists became Islamists. The Case of Chechnya*. Kjeller: Norwegian Defense Research Establishment, 2004- [cit. 21. 4. 2009]. Dostupný z WWW: <<http://www.nupi.no>>
- *The Chechen Constitution*. ICL, 1992- [cit. 3. 4. 2009]. Dostupný z WWW: <http://www.servat.unibe.ch/law/icl/cc01000_.html, 1992>
- *Khasaviurt Russo-Chechen Agreement*. 1996- [cit. 14. 4. 2009 06]. Dostupný z WWW: <<http://familiii-v2.narod.ru/teips/index.htm>>.
- <http://www.chechnyafree.ru>
- <http://www.familiii-v2.narod.ru>
- <http://www.telegraph.co.uk>

Seznam příloh

Příloha č.1: Mapa Čečenska (mapa)

Příloha č.2: Soubor otázek pro jednotlivé indikátory (tabulka)

Příloha č.3: Vyhodnocení jednotlivých indikátorů (tabulka)

Přílohy

Příloha 1: Mapa Čečenska

Příloha 2: Soubor otázek pro jednotlivé indikátory

THE FUND FOR PEACE

INDICATORS & THEIR MEASURES

A SUPPLEMENT TO THE
CONFLICT ASSESSMENT SYSTEM TOOL (CAST)
MANUAL

The following pages provide users with a reference guide for creating their own list of measures for each indicator. It is an illustrative but not exhaustive list.

Any ratings made by independent analysts are their responsibility and may not concur with ratings determined by the FfP.

© The Fund for Peace

ID	Indicator	Measures	Possible Question to Ask
1	Demographic Pressures	Disease Control	Is there a system for controlling spreading of diseases or pandemics?
1	Demographic Pressures	Disease Epidemics	Is there a high likelihood or existence of diseases of epidemics?
1	Demographic Pressures	Environmental Policies	Do sound environmental policies exist?
1	Demographic Pressures	Environment Practices	Are actual environmental practices sustainable?
1	Demographic Pressures	Starvation	Is there a short-term food shortage that needs to be alleviated?
1	Demographic Pressures	Malnutrition	Are there long-term food shortages affecting health?
1	Demographic Pressures	Food supply	Is the food supply adequate to deal with potential interruption?
1	Demographic Pressures	Drought	Is there are high likelihood of droughts or is there currently a drought?
1	Demographic Pressures	HIV Aids Growth Rate	What is the rate of spread of HIV Aids Infection cases - most recent and projected?
1	Demographic Pressures	Number Infected with HIV Aids	How many HIV Aids cases are there?
1	Demographic Pressures	Land competition	Does land competition it and are there laws to arbitrate land disputes?
1	Demographic Pressures	Resource Competition	Does resource competition it and are there laws to arbitrate resource disputes?
1	Demographic Pressures	Likelihood of Natural Disasters	Is a natural disaster likely, recurring?
1	Demographic Pressures	Impact of Natural Disasters	If a natural disaster occurs, is there an adequate response plan
1	Demographic Pressures	Deforestation	Has deforestation taking place or are there laws and policies to protect forests?
1	Demographic Pressures	Water Supply	Is there access to an adequate potable water supply?
1	Demographic Pressures	Orphan Population	Is there a high orphan population?
1	Demographic Pressures	Population Density	Is population density putting pressure on areas of the state?
1	Demographic Pressures	Population Distribution	Does the country have a normal population distributed - actual and projected?
1	Demographic Pressures	Population Growth	Is the population growth rate sustainable?
1	Demographic Pressures	Infant Mortality	What is the infant mortality rate - actual and projected?
2	Refugees & IDPs	Number of IDPs	How many IDPs are there in relation to population?
2	Refugees & IDPs	Increase in IDPs	Are IDPs likely to increase in the near future?
2	Refugees & IDPs	Impact of IDPs	Are there resources to provide for projected and actual IDPs?

ID	Indicator	Measures	Possible Question to Ask
2	Refugees & IDPs	Influx of Refugees	Are refugees likely to come from neighboring countries?
2	Refugees & IDPs	Impact of Refugees	Are there resources to provide for projected and actual refugees?
2	Refugees & IDPs	Increase in Refugee Camps	Are there sufficient refugee camps or are refugees integrated into communities?
2	Refugees & IDPs	Violence against Refugees	Are there reports of violence against refugees?
2	Refugees & IDPs	Safety of Refugee Camps	Are conditions safe in refugee camps?
2	Refugees & IDPs	Relief Efforts	Is there access to additional resources from international community for refugees and/or IDPs?
2	Refugees & IDPs	Relocation & Settlement	Are there plans for relocation and settlement of current IDPs and/or refugees?
3	Legacy of Vengeance Seeking	Compensation for Victims	Are victims of past atrocities compensated or is their a plan to compensate them?
3	Legacy of Vengeance Seeking	Truth & Reconciliation	Does a Truth & Reconciliation process exist or is one planned, needed?
3	Legacy of Vengeance Seeking	Distribution of Resources	Is there an equitable and efficient distribution of resources?
3	Legacy of Vengeance Seeking	Ethnic Hatred or Tolerance	Are there feelings of or reports of ethnic violence?
3	Legacy of Vengeance Seeking	Religious Hatred or Tolerance	Are there feelings of or reports of violence based on religion?
3	Legacy of Vengeance Seeking	Group Oppression	Are groups oppressed or do they feel oppressed?
3	Legacy of Vengeance Seeking	Reintegration	Have groups been reintegrated, if applicable?
3	Legacy of Vengeance Seeking	History of Group Grievance	Is there a history of violence against a group or group grievance?
3	Legacy of Vengeance Seeking	Intertribal Relations	How are intertribal relations?
3	Legacy of Vengeance Seeking	Interethnic Relations	How are interethnic relations?
3	Legacy of Vengeance Seeking	Vigilante Justice	Are there reports of vigilant justice?
3	Legacy of Vengeance Seeking	War Criminals	Are war criminals apprehended and prosecuted? Do the public feel war criminals are properly treated?
3	Legacy of Vengeance Seeking	Mass Violence	Are the reports of mass violence?
3	Legacy of Vengeance Seeking	Racial Violence	Are there reports of violence that is racially motivated?
3	Legacy of Vengeance Seeking	Mass Killings	Are there reports of mass killings?
3	Legacy of Vengeance Seeking	Reconstruction	Is there a plan for reconstruction and development?
3	Legacy of Vengeance Seeking	Religious Persecution or Tolerance	Is there freedom of religion according to laws and practiced by society?

ID	Indicator	Measures	Possible Question to Ask
3	Legacy of Vengeance Seeking	Religious Violent Persecution	Are there reports of violence that is religiously motivated?
3	Legacy of Vengeance Seeking	Amnesty	Has amnesty been granted?
4	Human Flight	Brain Drain	Is there a relatively high proportion of higher educated people leaving the country?
4	Human Flight	Remittances	Are there a large amount of remittances coming to families from relatives overseas?
4	Human Flight	Political Drain or Return	Are politicians leaving the country?
4	Human Flight	Professional Flight	Are professionals leaving the country?
4	Human Flight	Return of Middle Class	Is the middle class beginning to return to the country?
5	Uneven Economic Development	Discriminatory Economics	Is the economic system discriminatory?
5	Uneven Economic Development	Economic Equality - Gap	Is there a large economic gap?
5	Uneven Economic Development	Economic Justice	Does economic justice exist?
5	Uneven Economic Development	Free Education	Does free education exist and if so, to which grade?
5	Uneven Economic Development	Equal Education	Is the education provided relatively equal?
5	Uneven Economic Development	Fair Housing	Is there a housing system for the poor?
5	Uneven Economic Development	Existence of Ghettos or Slums	Do ghettos and slums exist?
5	Uneven Economic Development	Hiring Practices	Are hiring practices generally fair - legally and the perception of others?
5	Uneven Economic Development	Job Training	Do programs for job training exist?
5	Uneven Economic Development	Job Training Use	Do people know about the job training and is it available based on qualification and need?
5	Uneven Economic Development	Social System	Do equal rights exist in the society?
5	Uneven Economic Development	Equal Rights Legislation	Are there laws protecting equal rights?
6	Economy	Government Debt	What is the government debt?
6	Economy	Interest Rates	How are the interest rates - actual and projected?
6	Economy	Inflation Rate	How is the inflation rate - actual and projected?
6	Economy	Consumer Confidence	How do people view the economy?
6	Economy	National Economy	How do experts view the economy?

ID	Indicator	Measures	Possible Question to Ask
6	Economy	Productivity	What is the productivity?
6	Economy	GDP	What is the GDP - actual and projected?
6	Economy	Unemployment	How is the unemployment - current and rate of unemployment?
6	Economy	Economic Focus	Does one product make up the majority of the economy?
6	Economy	Business Climate for FDI	Is the business climate attractive to FDI?
6	Economy	Business Climate for Entrepreneurship	Do the laws and access to capital allow for internal entrepreneurship?
7	Legitimacy of Government	Armed Insurgents	Are there reports of armed insurgents and attacks?
7	Legitimacy of Government	Suicide Bombers	Have there been suicide bombings and how likely are they?
7	Legitimacy of Government	Corruption of Federal Officials	Is there evidence of corruption on the part of federal officials?
7	Legitimacy of Government	Accusation of Corruption of Federal Officials	Are federal officials considered to be corrupt?
7	Legitimacy of Government	Corruption of Local Officials	Are local officials considered to be corrupt?
7	Legitimacy of Government	Accusation of Corruption of Local Officials	Are local officials considered to be corrupt?
7	Legitimacy of Government	Perception of Elections	Are elections perceived to be free and fair?
7	Legitimacy of Government	Monitoring of Elections	Have elections been monitored and reported as free and fair?
7	Legitimacy of Government	Confidence in Government	Does the government have the confidence of the people?
7	Legitimacy of Government	Makeup of Government	Is the government representative of the population?
7	Legitimacy of Government	Most recent Leadership Transition	Have there been recent peaceful transitions of power?
7	Legitimacy of Government	History of Leadership Transitions	What is the longer term history of transition of power?
7	Legitimacy of Government	Political Rights	Do political rights for all parties exist?
7	Legitimacy of Government	Political Assassinations	Are there reports of politically motivated attacks and assassinations?
7	Legitimacy of Government	Riots & Uprisings	Have riots occurred?
7	Legitimacy of Government	Peaceful Demonstrations	Have peaceful demonstrations occurred?
8	Public Services	Access to Housing	Do the poor have access to adequate housing?
8	Public Services	Housing Costs	Are housing costs in line with the general economy?

ID	Indicator	Measures	Possible Question to Ask
8	Public Services	Education Enrollment	What is the level of school enrollment? Different for boys and girls?
8	Public Services	Literacy Rates	What are the literacy rates? Different for boys and girls?
8	Public Services	Fuel Supply	Is there an adequate supply of fuel?
8	Public Services	Access to Medicine	Do people have adequate access to medicines?
8	Public Services	Number of Clinics or Hospitals	Are there an adequate number of medical facilities for the population?
8	Public Services	Number of Physicians	Are there an adequate number of medical professionals for the population?
8	Public Services	Infant Mortality	What is the infant mortality rate - actual and projected?
8	Public Services	Potable Water	Is there access to an adequate potable water supply?
8	Public Services	Public Services Equality	Is there equal access to public services?
8	Public Services	Public Services General	What are the general conditions of public services?
8	Public Services	Roads	Are roads adequate and safe?
8	Public Services	Sanitation	Is sanitation system adequate?
8	Public Services	Airports	Are there adequate airports for sustainable development?
8	Public Services	Railroads	Are there adequate railroads for sustainable development?
9	Human Rights & Rule of Law	Child Labor	Are there child labor laws or reports of child labor?
9	Human Rights & Rule of Law	Civil Rights	Are there civil rights laws and are civil rights protected?
9	Human Rights & Rule of Law	Communal Rights	Do communal rights exist and are they protected?
9	Human Rights & Rule of Law	Labor Rights	Do labor rights exist and are they protected?
9	Human Rights & Rule of Law	Legal System	If rights are not protected, is there a legal system in which that can be addressed?
9	Human Rights & Rule of Law	Minority Rights	Do communal rights exist and are they protected?
9	Human Rights & Rule of Law	Access to Information	Is there equal access to information?
9	Human Rights & Rule of Law	Freedom of Movement	Is there freedom of movement?
9	Human Rights & Rule of Law	Arbitrary Arrests	Are there accusations or reports of arbitrary arrests? Are these state-sponsored?
9	Human Rights & Rule of Law	Illegal Detention	Are there accusations or reports of illegal detention? Are these state-sponsored?

ID	Indicator	Measures	Possible Question to Ask
9	Human Rights & Rule of Law	Political Rights	Do political rights exist and are they protected?
9	Human Rights & Rule of Law	Power Sharing	Is there a process and system that encourages political power sharing?
9	Human Rights & Rule of Law	Prison Conditions	How are the prison conditions?
9	Human Rights & Rule of Law	Fair Trials	Do accused receive a fair and timely trial? Is this equal for all?
9	Human Rights & Rule of Law	Religious Freedom	Does religious freedom exist?
9	Human Rights & Rule of Law	Religious Extremism	Does religious extremism exist?
9	Human Rights & Rule of Law	Forced Relocation	Are groups forced to relocate?
9	Human Rights & Rule of Law	Compensation for Relocation	If relocation occurs, is there a system that ensures proper compensation?
9	Human Rights & Rule of Law	Right to Life	Is the right to life protected for all citizens?
9	Human Rights & Rule of Law	Torture	Are there reports of state- or group-sponsored torture?
9	Human Rights & Rule of Law	Freedom of Speech	Are there laws protecting freedom of speech?
9	Human Rights & Rule of Law	Existence of Independent Media	Does an independent media exist? Do its reporters feel free to publish accusations against those in power?
9	Human Rights & Rule of Law	Systemic Violation of Rights	Is there a history of systemic violation of rights by the government or entity therein?
10	Security Situation	Arms Proliferation	Is there a high availability of weapons?
10	Security Situation	DDR Program	If in reconstruction, is there an adequate plan for demobilization, disarmament and reintegrations of former combatants?
10	Security Situation	Use of Force	Does the military and police maintain proper use of force?
10	Security Situation	Guerillas	Are there guerilla forces operating in the state? Do the control territory?
10	Security Situation	Militias	Do private militias exist against the state?
10	Security Situation	Military	Is the military under civilian control?
10	Security Situation	Paramilitary	Is there paramilitary activity?
10	Security Situation	Accusations of Police Brutality	Are there accusations of police brutality?
10	Security Situation	Professionalization of Police	Are the police considered to be professional?
10	Security Situation	Political Violence	Is violence often state-sponsored and politically motivated?
10	Security Situation	Private Forces	Do private armies exist to protect assets?

ID	Indicator	Measures	Possible Question to Ask
10	Security Situation	Government Response to Security Threats	Is the government dealing well with any insurgency or security situation?
11	Factionalized Elites	Concentration of Wealth	Is wealth concentrated in the hands of a few?
11	Factionalized Elites	Growing Middle Class	Is there a burgeoning middle class?
11	Factionalized Elites	Fragmentation	Are there factionalized elites, tribal elites and/or fringe groups? How powerful are they?
11	Factionalized Elites	National Identity	Is there a sense of national identity?
11	Factionalized Elites	Law	Are the laws democratic or extreme?
11	Factionalized Elites	Leadership	Is the leadership fairly elected?
11	Factionalized Elites	Nationalism	How strong are feelings of nationalism?
11	Factionalized Elites	Representation in Judicial System	Is the judicial system representative of the population?
11	Factionalized Elites	Representation in Military	Is the military representative of the population?
11	Factionalized Elites	Control of Resources	Does any one group or party control the majority of resources?
11	Factionalized Elites	Distribution of Resources	Are resources fairly distributed?
11	Factionalized Elites	Revenue Distribution	Does the government adequately distribute wealth through its tax system and taxes and
11	Factionalized Elites	Extremist Rhetoric	Does hate radio and media exist?
11	Factionalized Elites	Political Reconciliation	Is there a political reconciliation process?
11	Factionalized Elites	Separatism	Are there calls for separatism?
11	Factionalized Elites	Stereotyping	Is religious, ethnic, or other stereotyping prevalent and is there scapegoating?
11	Factionalized Elites	Cross Cultural Respect	Does cross-cultural respect exist?
12	External Intervention	Covert Intervention	Are covert operations taking place?
12	External Intervention	Economic Intervention or Aid	Is the country receiving economic aid?
12	External Intervention	Dependency on Aid	Is the country dependent on economic aid?
12	External Intervention	External Support for Factions	Is there external support for factions opposed to the government?
12	External Intervention	Military Attacks Across Borders	Are military attacks from other countries occurring?
12	External Intervention	Presence of Foreign Troops	Are foreign troops present?

ID	Indicator	Measures	Possible Question to Ask
12	External Intervention	Military Assistance	Is there external military assistance? Are there military training exercises with other nations or support of military training from other states?
12	External Intervention	Military Training	Is there a peacekeeping operation on the ground? Is there external support for police training?
12	External Intervention	Peacekeeping	
12	External Intervention	Training of Police	

Příloha 2: Vyhodnocení jednotlivých indikátorů

THE FUND FOR PEACE

RATINGS GUIDE

A SUPPLEMENT TO THE CONFLICT ASSESSMENT SYSTEM TOOL (CAST) MANUAL

The following pages provide the user with a reference for scoring Indicators and the Core State Institutions. These are only a guide and significant training into the various measures that should be taken into account and how they should be treated must be provided by the Fund for Peace in order to ensure compatibility with Fund for Peace scores. The rating guides, however, are meant to give more guidance to external users as to what each rating means for a particular indicator. A score of 10 should exemplify the worst situation while a score of 0 is ideal. Aside from a description of each indicator at each possible score, we have also included an Example of Scores based on Country Ratings on the Failed States Index 2006 (covers data collected for the time period May to December 2005). This list of countries should help the average user compare the country he is assessing with another with which he is familiar in order to gauge the appropriate score.

The Fund for Peace utilizes its CAST content analysis software to create Indicator ratings and combines scores from CAST with existing statistical data. The scores are then reviewed by experts. Due to the use of technology and statistics, we have developed a system that allows us to apply the methodology to the tenth decimal place. These ratings guides, however, are for manual application of the methodology and therefore do not assume this degree of precision.

CAST Indicators

Indicators	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
1. Demographic Pressures	Catastrophic loss of life & injuries or massive threats to livelihood threatening large categories of the population, key population centers, or hundreds of thousands of people	Evidence of devastating demographic pressures seriously affecting tens of thousands of people	Evidence of large-scale demographic pressures seriously affecting thousands of people	Evidence of chronic or serious demographic pressures affecting hundreds of people	Evidence of chronic or serious demographic pressures greatly affecting select regions or communities	Evidence of chronic or serious demographic pressures affecting select regions or communities	Evidence of episodic demographic pressures affecting select regions or communities	Evidence of possible demographic pressures in the medium- or long-term future	Insignificant evidence of demographic pressures in the near, medium- or long-term future	Meager evidence of demographic pressures in the near, medium- or long-term future	There are no negative demographic pressures in any region
2. Refugees or IDPs	Millions of refugees or IDPs fleeing or entering the country, or uprooted within the country, due to violence, repression or catastrophic natural disasters	Hundreds of thousands of displaced persons are fleeing violence, repression, or natural disasters	Tens of thousands of displaced persons are fleeing	Hundreds of displaced persons are fleeing	Select communities are fleeing	Displaced populations stabilized under the care of UNHCR, NGOs or host governments	Thousands of displaced persons returning to their homes, absorbed into the host societies, or repatriated	Hundreds of displaced persons returning to their homes, absorbed into the host societies, or repatriated	Insignificant number of displaced persons exist, fully absorbed into the host societies, or repatriated	Small numbers of displaced persons exist, and they are fully absorbed into the host societies	There are no refugees or IDPs
3. Group Grievance	Group grievance is extremely deep, generates organized acts of violent retribution by vigilantes and militias due to perceived recent or past injustices, institutionalized discrimination or political exclusion, or a consistent pattern of mass atrocities committed with impunity. Results in ethnic cleansing, militant extremism or genocidal bloodletting	Group grievance is extremely deep and generates a pattern of both systematic acts of violent retribution combined with frequent spontaneous outbreaks of group-based violence	Group grievance is deep and generates a pattern of spontaneous group-based violence with emergence of "self-defense" ethnic nationalist groups or protection gangs policing neighborhoods	Group grievance is not being addressed and is growing with sporadic outbreaks of group-based violence often triggered by provocation events or activities, including the media that inspires scapegoating, mob violence and group-based hostilities	Mechanisms for settling group grievances are emerging, reconciliation is growing, and measures are being taken to rectify injustices	Group grievances are still present but are addressed on a tentative basis	Group grievances are diminishing as mechanisms for addressing them are being institutionalized	Group grievances are being replaced by communal activities with growing societal integration	Aggrieved groups are more diverse, strike differences through legal channels, civil society advocacy, public expression and a free press with little or no violence	Society is no longer divided into ethnic or communal divisions with sharp differences and individual rights and grievances are addressed through the legal and political system, civil society and free expression	There is and has never been group grievance
4. Human Flight	Professional and middle class do not exist because brain drain has been chronic and sustained	Professional and middle class are extremely small because brain drain has been chronic and sustained	Professional and middle class have been greatly reduced because brain drain has been chronic and sustained	Brain drain is increasing and has been for years but the professional class hasn't been greatly reduced	Brain drain is becoming more severe and has been occurring for years	Brain drain is increasing in severity	Brain drain is beginning to develop	Concerns regarding potential loss of professional and middle class are starting to emerge	Brain drain is almost completely balanced with brain gain	Brain drain is balanced with brain gain	Country attracts people from other countries - so it actually enjoys a brain gain
5. Economic Development	Uneven economic development is so severe along group lines that associated violence or grievance results	Uneven economic development is severe along group lines, and associated violence or grievance is increasing	Uneven economic development is severe along group lines, and associated violence or grievance on the rise	Uneven economic development is somewhat severe along group lines, and associated violence or displays of group grievance is sporadic	Uneven economic development is somewhat severe along group lines but associated violence is rare and/or group grievance is low	Uneven economic development exists along group lines but associated violence is nonexistent and group grievance is low or non-existent	Uneven economic development exists but not clearly along group lines and associated violence and group grievance non-existent	There is only a little uneven economic development and it is not clearly along group lines	Brain drain is almost completely balanced with brain gain	Brain drain is balanced with brain gain	Country attracts people from other countries - so it actually enjoys a brain gain
6. Economic Decline	A weakened economy is in a sharp decline with highest inflation and lowest GDP, and affecting every level	A strong economy is in a sharp decline with highest inflation and lowest GDP, and affecting every level	A weak economy exists and has existed for a long time but is not in a particularly sharp decline at the moment	A strong economy is in a sharp decline with high inflation and low GDP and affecting every level	The economy is weak but is neither showing major signs of decline nor improvement	The economy has been strong but is starting a severe decline	The economy has been strong but is on a slight decline	The economy has been strong but is starting to show signs of concern	The economy is strong but not showing any particular signs of getting stronger	The economy is strong and getting stronger	The economy is and has been strong and is on a major increase affecting every level

CAST Indicators

Indicators	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
7. Legitimacy of the State	The gov't on all levels is considered completely illegitimate, and violent opposition exists. Corruption is endemic	High-level gov't is considered completely illegitimate and criminal, and violent national opposition exists	Gov't is considered highly illegitimate and criminal, and violent regional opposition exists	Gov't is considered illegitimate and criminal, and opposition exists on some level but is not violent	Corruption is a major issue but strong policies and programs have been put into place and are having some success	Corruption in government is sporadic and there are some questions regarding legitimacy of some actions within gov't	Corruption in gov't is sporadic and oversight mechanisms should be made stronger	Corruption in gov't is rate and proper oversight mechanisms exist	There is no corruption in gov't, there are strong oversight mechanisms and the legitimacy of the gov't is never questioned		
8. Public Services	Public services do not exist in rural areas or urban areas	Public services don't exist in rural areas and are deteriorating rapidly in urban areas	Public services are weak or non-existent in rural areas but are deteriorating in major urban areas	Public services are weak or non-existent in rural areas but are adequate in major urban areas	Public services are weak in rural areas and adequate in all urban areas	Public services are weak in rural areas and more than adequate in all urban areas	Public services are good in both rural and urban areas with some areas receiving noticeably less than others	Public services are good in both rural and urban areas with some areas receiving less than others	Public services are superb equally in both rural and urban areas		
9. Human Rights	Human rights are systematically and violently abused at all levels and no civil society or open media exists	Human rights are systematically and violently abused and almost no civil society or open media exists	Human rights are regularly and violently abused and very little civil society or open media exists	Human rights are regularly and violently abused and very little civil society or open media exists	Human rights are arbitrary but a civil society and independent media are allowed to exist	Human rights are arbitrary but civil society and independent media are strong	Human rights are legally protected and generally well respected. Civil society and independent media are thriving	Human rights are applied equally to all on all levels with full legal protection and civil society and independent media are thriving	Human rights abuses never occur, legal systems protect all rights, and civil society and independent media are thriving		
10. Security Apparatus	Monopoly on the use of violence by the state is compromised by widespread proliferation of private militias or praetorian guards, creating a "state within a state", "in-go zones", or an "army within an army"	Private militias are challenging the state or key security forces are personally loyal to the dictator bypassing the regular armed forces	Security in some parts of the country is in the hands of a party other than the state which uses violent force to maintain control or state forces vie for control with praetorian guards	Security in some parts of the country is in the hands of a party other than the state which uses excessive use of force or praetorian guards have some independent influence	Security in a small portion of the country is in the hands of a party other than the state but the state remains dominant	The gov't is beginning to lose control over security in small sections of the country	Security is under gov't control with strong civilian oversight and rare cases of violent force are reported	Security is under government control with civilian oversight. It does not use violence to maintain domestic control	There are little or no security forces and government does not use violence to maintain control		
11. Factionalized Elites	No political class or national leader exists that is acceptable to the majority of the population; leaders are divided into parties, warlordism or militia-backed factional leaders or an extremely repressive autocrat or dictatorial party takes over through force, preventing the formation of stable, legitimate and effective governance	Weak and fractious political class and divided national leadership with frequent break-downs in gov't, high turnover of political elites, and political structures that are not deeply rooted or present in much of the society	Weak and fractious political class try to overcome the deep divisions with the ruling elites but with no lasting success and experiencing frequent collapse of governing coalitions and alliances	Weak and fractious political class has some minor successes in forming coalitions, reaching consensus on constitutional structures, and setting up governing programs	Political parties and elites begin to stabilize with identifiable programs, political constituencies, rules of political behavior, and growing respect for constitutional foundations	Political elites rotate with regularity and political succession is smooth. Political polarization, confrontation, and rivalry may be high but is managed through constitutional mechanisms	Space between political elites is narrowing, mostly based on issues rather than group-based identity. Constitutional guidelines are respected for settling political differences	Popular and effective national leadership, with rival political interests articulated and represented through free political expression in a legitimate constitutional structure supported by the people	There are no factions in the political leadership		
12. External Intervention	An external actor is responsible for many government functions and not at the behest of the gov't or there are externally supported militia or rebel activities or extreme dependency on outside economic support	An external actor is responsible for many government functions at the behest of the gov't or there are externally supported militia or rebel activities or extreme dependency on outside economic support	An external actor is providing major assistance for many government functions at the behest of the gov't or there are some externally supported militia or rebel activities or some dependency on outside economic support	An external actor provides assistance to the country economically, politically, and institutionally	External actors affect the economy and also have an impact on the internal politics of the country	Most of the impact from external actors is economic and positive but is important to the country	Only economic external actors impact the country and do so positively	No external actor has any impact on the country - even economically			

Core State Institutions

Institution; Criteria	1 (Poor)	2 (Weak)	3 (Moderate)	4 (Good)	5 (Strong)
Leadership (Executive & Legislative)	Professional Stability and tenure in public office are based on oppression, patronage and/or nepotism. Corruption is endemic.	The leadership is not effective and does not look after society as a whole. Even if there are elections, stability and tenure may be based on oppression, patronage and/or nepotism. Corruption is a major issue.	The leadership is responsive to the general public but may not be considered to be effective (may lack resources). Corruption is sporadic.	The leadership is considered responsive and effective by a majority of the population. Non-elected positions are merit based. Corruption is sporadic but dealt with appropriately.	The leadership is responsive, effective, and respected by the majority of the population and the international community. Non-elected positions are merit based. Corruption is rare and dealt with appropriately.
	Legitimate The leadership does not have the respect or trust of the population. It is perceived as completely corrupt and self-serving.	The leadership has little respect or trust from the population. It is perceived as highly corrupt.	The leadership has some respect and trust from the population. It is perceived as only slightly corrupt.	The leadership is respected and trusted by the population. It is not perceived as being generally corrupt.	The leadership is highly representative of the population and does not discriminate against any group. There are frequent rotations, term limits, and open access to all groups.
Judicial	Representative The leadership is comprised of one ethnic or otherwise related group(s) and/or serves only its group(s).	The leadership is primarily composed of one ethnic or otherwise related group(s) and favors the needs of its own group(s).	The leadership is primarily composed of one ethnic or otherwise related group(s) but only slightly favors its own group(s), serving others as well.	The leadership is fairly representative of the population and does not favor one group. Access to leadership positions is open to all.	The leadership is highly representative of the population and does not discriminate against any group. There are frequent rotations, term limits, and open access to all groups.
	Professional Courts are completely under the control of the government. Appointments are based on political loyalty, identity or political affiliation. Corruption is endemic.	The judicial system is not independent or effective. Appointments may be based on political loyalty, identity or political affiliation. Corruption is a major issue.	The judicial system is moderately independent and effective. It may lack resources or there may be excessive political interference. Corruption is sporadic.	The judicial system is considered to be independent and effective although improvements could be made. Corruption is sporadic but dealt with appropriately.	The judicial system is completely independent and highly effective. The judicial process is adequately resourced and appointments are based on merit. Corruption is rare but dealt with appropriately.
Police	Legitimate The rule of law does not exist within the country. The judicial system is perceived as completely corrupt and/or ineffective.	The rule of law is not established within the country. The judicial system is perceived as corrupt, ineffective or biased.	The rule of law is somewhat established within the country. Individuals within the judicial system may be perceived as corrupt, ineffective, or biased but the system as a whole is in place.	The rule of law is well established within the country. Reports of corruption are sporadic and the system as a whole is seen as legitimate.	The rule of law is fully upheld. Reports of corruption are rare and offenders are dealt with appropriately.
	Representative The judicial system is comprised of one ethnic or otherwise related group(s) and/or serves only its group(s).	The judicial system is comprised of one ethnic or otherwise related group(s) and favors the needs of its own group.	The judicial system is primarily composed of one ethnic or otherwise related group(s) but only slightly favors its own group(s).	The judicial system is fairly representative of the population and does not favor one group.	The judicial system is very representative of the population and does not discriminate against any group.
Military	Professional There is no proper system for control of police abuses. Training, uniforms, pay and weapons are not adequate. Corruption is endemic and human rights abuses occur regularly.	Civilian control is weak and sporadic but some systems are in place. Training, uniforms, pay and weapons are not adequate. Corruption is a major problem and human rights abuses are reported with regularity.	Civilian control and oversight of police is moderate. Training, uniforms, pay and weapons are generally adequate but may not be consistent. Corruption is a problem and human rights abuses are reported sporadically.	Civilian control and oversight of police is adequate. Training, uniforms, pay and weapons are at high standards. Corruption and human rights abuses are rare, and the system as a whole is seen as legitimate.	Civilian control and oversight of police is strong. Training, uniforms, pay and weapons are at high standards. Corruption and human rights abuses are rare, and the system as a whole is seen as legitimate.
	Legitimate The police are feared instead of trusted by the population. The system is perceived as completely corrupt or biased.	The police can not or will not protect citizens or uphold the law. The system is perceived as corrupt, ineffective or biased.	The police do their best to protect citizens and uphold the law but improvements need to be made. The system may be perceived as slightly corrupt, biased or ineffective.	The police protect the citizens and uphold the law. Individuals may be perceived as biased, corrupt or ineffective, but offenders are dealt with appropriately. The system as a whole is seen as legitimate.	The police protect and serve the citizens effectively and they are trusted by the population. Reports of corruption are rare, but the law investigates and punishes offenders appropriately.
Civil Service	Representative The police are comprised of one ethnic or otherwise related group(s) and/or serves only its group(s).	The police are comprised of one ethnic or otherwise related group(s) and favors the needs of its own group(s).	The police are composed primarily of one ethnic or otherwise related group(s) but only slightly favors its own group(s).	The police are fairly representative of the population and does not largely favor one group(s).	The police are well representative of the population and does not discriminate against any group.
	Professional There is no civilian or legal control of the military. It is sometimes used to put down internal political opposition. Corruption is endemic. Human rights abuses are common.	There is no civilian or legal control of the military. It is sometimes used to put down internal political opposition. Corruption and lack of materials and proper training are major problems. Human rights abuses are frequent.	There is some civilian or legal control of the military. It can defend the country for the most part, but improvements need to be made. Issues regarding corruption, human rights abuses, and lack of equipment or training occur sporadically.	There is adequate civilian or legal control of the military. It can defend the country as well as in international missions. Issues regarding corruption, human rights abuses, and lack of equipment or training occur rarely.	There is strong civilian and legal control of the military. It can defend the country as well as undertake international missions as appropriate. Positions are merit based. Issues regarding corruption or abuses occur rarely and are handled appropriately.
Civil Service	Legitimate The military does not have the respect of the population or the international community. It is perceived as completely corrupt, politicized, or ineffective.	The military has little respect from the population. It is perceived as highly corrupt, politicized, or unwilling and unable to protect the country.	The military has some respect from the population. It is perceived as only slightly corrupt or not able to defend the country completely and not overly politicized.	The military is generally respected by the population. It is perceived to be able to protect the country and is not perceived as being corrupt or generally politicized.	The military is highly respected by the population and not politicized. It is perceived as being able to protect the country and undertake international missions as appropriate.
	Representative The military is comprised of one ethnic or otherwise related group(s) and/or serves only its group(s).	The military is comprised of one ethnic or otherwise related group(s) and favors the needs of its group(s).	The military is primarily composed of one ethnic or otherwise related group(s) but only slightly favors its own group(s).	The military is fairly representative of the population and does not largely favor one group(s).	The military is highly representative of the population and does not discriminate against any group(s).
Civil Service	Professional The civil service is completely ineffective and incompetent due to lack of management, skills, and funding. Position is based on oppression, identity, political affiliation, and/or nepotism. Corruption is endemic.	The civil service is largely ineffective, highly politicized, and suffers from low level of skills, management, and funding. Corruption is a major problem.	The civil service is moderately effective and has moderate level of skills, management, and funding. Corruption is sporadic. System is somewhat merit-based but also politicized.	The civil service is effective and level of skills, management, and funding is adequate. Corruption is sporadic but dealt with appropriately. The system is largely merit-based, but moderately politicized.	The civil service is highly effective and has strong level of skills, management, and funding. Positions are merit based. Corruption is rare and dealt with appropriately.
	Legitimate The civil service does not have the respect of the population. It is perceived as completely corrupt or biased.	The civil service has little respect from the population. It is perceived as highly corrupt and politically influenced.	The civil service has some respect from the population. It is perceived as only slightly corrupt and politically influenced.	The civil service is respected by the population. It is not perceived as being corrupt or politically influenced.	The civil service is highly respected by the population. The system and the individuals within it are not perceived as being corrupt or politically influenced.
Civil Service	Representative The civil service is comprised of one ethnic or otherwise related group(s) and/or serves only its group(s).	The civil service is comprised of one ethnic or otherwise related group(s) and favors the needs of its group(s).	The civil service is primarily composed of one ethnic or otherwise related group(s) but only slightly favors its own group(s).	The civil service is fairly representative of the population and does not largely favor one group(s).	The civil service is highly representative of the population and does not discriminate against any group(s).

Core State Institutions

Institutions	0 (None)	1 (Poor)	2 (Weak)	3 (Moderate)	4 (Good)	5 (Strong)
Leadership (Executive & Legislative)		Elections, if they take place at all, are controlled or rigged. Power is maintained by fear and violence often through personal or one-party rule or by a dominant ethnic, religious, or ideological group. Leaders are considered corrupt, illegitimate or incompetent by a majority of the population and the international community. A system of checks and balances non-existent. Free press does not exist.	There are elections but they are considered many to be rigged. Power is maintained through patronage networks and oppression of political opponents. Leaders are considered corrupt, illegitimate or incompetent by much of the population and the international community, and nepotism is frequent. The system of checks and balances is weak or often ignored. The press is weak and largely controlled by the government.	Elections are considered flawed but acceptable. There may be some corruption but it is either limited in scope or is dealt with adequately by the legal system. Power is maintained largely through providing services to the citizens but there may be some evidence of patronage networks and political opposition is weak. Individual leaders may be considered corrupt, illegitimate or incompetent by the population but the system as a whole is respected. A system of checks and balances operates but needs greater oversight and stronger enforcement mechanisms.	Elections are widely considered to be free and fair. Evidence of corruption arises periodically but offenders are dealt with properly through legal channels. Power is maintained largely through providing services to citizens. Political opposition and the free press is strong. Individual leaders may be considered corrupt, illegitimate or incompetent by parts of the population but the system as a whole is respected. A system of checks and balances operates and is improving its oversight and enforcement mechanisms.	Elections are considered to be free and fair, have good voter turnout, and represent the will of the people. Evidence of corruption is rare and offenders are dealt with harshly - including their legal removal from office. Power is maintained through providing services to the citizens, and government actions are transparent. Political opposition and the free press are vibrant and debates are open. The government is widely respected internally and by the international community. The system of checks and balances has strong mechanisms and wide oversight.
Judicial	The judicial system lacks established procedures and experienced judicial personnel. It is widely considered ineffective, under control of the government or is otherwise not independent. Corruption and nepotism are common. Often judicial disputes are resolved by non-state sanctioned "courts" based on traditional customs or religious law. No rule of law in the country.	The judicial system operates in an ad-hoc and uneven manner for lack of established procedures and experienced judicial personnel. It is considered frequently ineffective, often under control of the government, corrupt or otherwise not independent or fair. Corruption and nepotism are frequent. The rule of law is weakly or arbitrarily applied.	The judicial system has established procedures and experienced judicial personnel, although the system is in need of strengthening. It is considered somewhat ineffective and sometimes perceived to lack independence. The rights to a speedy trial, fair legal representation, and access to evidence are generally protected. Punishment is commensurate with the crimes. Cases of corruption and nepotism arise sporadically but are dealt with adequately.	The judicial system has well established procedures and an adequate number of experienced judicial personnel. It is widely considered to be effective and independent. Rights to a speedy trial, fair legal representation and access to evidence are protected. Punishment is commensurate with the crimes. Cases of corruption and nepotism arise sporadically but are dealt with adequately.	The judiciary is an independent branch of government. The system is effective and considered fair by majority of the population. The rights to a speedy trial, fair legal representation, and access to evidence are protected. Punishment is commensurate with the crimes. Evidence of discrimination or corruption is rare and offenders dealt with harshly - including their removal from office through legal means.	
Police	There is no police in the country.	The police operate with impunity or are used by the state to suppress internal political opposition and independent media. They commit systemic human rights abuses. They are widely recognized as using torture.	The police do not protect the citizens because they are underarmed, under funded, poorly equipped, poorly trained, politicized or corrupt. They may be used by the state to suppress internal political opposition and are reported to commit human rights abuses regularly and use excessive force.	The police protect the citizens to some degree in some areas, but there are also concerns regarding greater need for training, neutrality, and professionalism. There are reports of sporadic human rights abuses but as a whole they generally are considered to respect human rights. There may be incidences of excessive use of force.	The police can and do largely protect citizens, but improvements to the system could be made. Reports of human rights abuses are sporadic and the system is considered to respect human rights. Incidences of the use of excessive force or other misconduct are investigated and dealt with properly, including dismissals from the force and protection of offenders. They are well trained, well armed, well funded, and generally well respected.	The police can and do protect the citizens. Reports of human rights abuses are rare and the system is considered to respect human rights. Incidences of use of excessive force or other misconduct are investigated and dealt with properly including dismissals from the force and protection of offenders. They are well trained, well armed, well funded, and trusted by the population.
Military	The military is not under civilian or legal control. It may operate with impunity and may act as an arm of the state to put down internal political opposition. It commits frequent human rights abuses including torture and non-judicial killings. Corruption is systemic and the military is dominated by one ethnic group.	The military is not under adequately strong civilian or proper legal control. It may not have the capacity to defend the country and there may be incidences in which it is called upon to put down political opposition. Corruption and human rights abuses are a major problem. Domination by one primary group in society is a concern.	The military is under civilian and legal control, but it may not be able to defend the country against external threats because of a lack of resources, training, political constraints, or social domination by one group. Corruption and human rights abuses are sporadic.	The military is under civilian and legal control and can defend the country against external threats. Corruption and human rights abuses are rare and are investigated and dealt with appropriately under a system of law.	The military is under strong civilian and legal control and can defend the country against external threats. It also can undertake international missions as appropriate and is respected by foreign militaries. Corruption and human rights abuses are rare and are investigated and prosecuted appropriately under a system of law.	
Civil Service	The civil service is completely ineffective due to lack of management, skills, and resources. Corruption is endemic. Hiring and product delivery are not representative of the country's population, and large amounts of the population's needs are ignored.	The civil service is largely ineffective and lacks proper management, skills and resources. Corruption is a major problem. Hiring and product delivery are not very representative of the country's population, and the needs of the citizens are often ignored or go unaddressed. The population can not depend upon the civil service to serve it appropriately.	The civil service is somewhat effective (often mostly in urban areas) but improvements in hiring practices, resource allocation and service delivery to rural areas could be improved. Hiring and product delivery are somewhat representative of the country's population, but the population can not depend solely on the civil service for public goods and services.	The civil service is effective and hiring practices, resource allocation, and service delivery are appropriate, representative and professional. For the most part, the population can depend on the civil service for public goods and services, although there may be bureaucratic logjams and occasional dysfunctionality.	The civil service is extremely effective. The population can depend on the civil service for public goods and services. Hiring and product delivery are representative of the country's population.	

Example of Scores based on Country Ratings on the Failed States Index 2006 (covers May to December 2005)

Indicators	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
1. Demographic Pressures	Zimbabwe	Kenya Bangladesh	Sri Lanka Nigeria	Philippines Israel	Azerbaijan Ecuador	Greece Kazakhstan USA	Japan Korea	Sweden Chile	Oman	New Zealand	
2. Refugees or IDPs	Sudan	Chad	Sri Lanka	Rwanda	Malawi USA	Haiti	Bolivia	Kazakhstan Poland	Equatorial Guinea Mozambique	New Zealand Oman	
3. Group Grievance	Iraq	Afghanistan	Somalia	Liberia	Tajikistan France	Turkmenistan UK	Argentina Bulgaria	USA Oman	Switzerland Canada	Ireland New Zealand	
4. Human Flight	Sudan Zimbabwe	Sudan Zimbabwe	Kenya Cambodia Papua New Guinea	Peru Ethiopia	Burma Cuba	North Korea Angola	Argentina Kazakhstan	Singapore	New Zealand UK	Australia Oman	
5. Economic Development	Nigeria Zimbabwe	Nigeria Zimbabwe	Indonesia Afghanistan	Saudi Arabia Israel	Kuwait USA	France UK	Chile Portugal	Ireland	Denmark Oman		
6. Economic Decline	Zimbabwe	Sierra Leone Cote d'Ivoire	Bhutan Ethiopia	Papua New Guinea Uzbekistan	Cambodia Dominican Republic	India Salvador	Ghana Italy	France Iran	Thailand Saudi Arabia	UK South Korea	
7. Legitimacy of the State	Cote d'Ivoire Somalia	Bangladesh Equatorial Guinea	Eritrea Sierra Leone	El Salvador Vietnam	Turkey Mexico	Estonia Panama	Greece South Korea	Uruguay	Japan	Sweden New Zealand	
8. Public Services	Somalia	Liberia Chad	Dominican Republic Papua New Guinea	Venezuela Israel	Thailand Philippines	Serbia Lebanon	Cuba Uruguay	Kuwait Greece	Costa Rica	USA France	
9. Human Rights	Burma Sudan	Syria China	Paraguay Ethiopia	Vietnam Israel	Azerbaijan Senegal	USA Turkey	South Africa Hungary	Czech Republic Japan	UK		
10. Security Apparatus	Somalia Sudan	Nepal Colombia Burma	Iran Peru Cuba	Philippines Sierra Leone	Mexico Honduras	Bhutan Rwanda	Cyprus Mauritius Botswana	Ukraine Uruguay	Argentina Poland	USA South Korea	
11. Factionalized Elites	Cote d'Ivoire Somalia Iraq	Nepal Russia Nigeria	Afghanistan China Cuba	Peru Vietnam	Guatemala	Mongolia	Singapore South Africa	South Korea UK	Austria France	Norway New Zealand	
12. External Intervention	Iraq Haiti Afghanistan	Cyprus Pakistan	Zimbabwe Chad	South Korea Israel	Venezuela Turkey	Peru Libya	Kuwait Panama	Singapore Chile	UK Oman	USA Switzerland	